

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra žurnalistiky

Maxim Pilucik

**Vztah politického aktivismu a žurnalistiky
v reflexi předních běloruských a polských novin**

Bakalářská práce

Praha 2012

Autor práce: **Maxim Pilucik**

Vedoucí práce: **PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.**

Rok obhajoby: **2013**

Bibliografický záznam

PILUCIK, Maxim. *Vztah politického aktivismu a žurnalistiky v reflexi předních běloruských a polských novin*. Praha: Karlova Univerzita, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra žurnalistiky, 2013. 101 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.

Anotace

Bakalářská práce „Vztah politického aktivismu a žurnalistiky v reflexi předních běloruských a polských novin“ pojednává jednak o tom, jakým způsobem dva vybrané deníky referují o závažných událostech, – s cílem zachytit a následně objasnit vzájemnou interakci mezi „redakcemi“ titulů a politickými skupinami (neboli politickými aktivisty), – jednak o tom, že důkazem oné interakce na státní úrovni je vždy charakter proměny legislativního prostředí, čili určitého indikátoru vlivu určitých skupin na právní postavení jednotlivých novinářů a žurnalistiky jako celku. Tato práce si klade za cíl, analyzující komentáře a zprávy k vybraným lokálním a zahraničním událostem, jež bezprostředně ovlivňovaly média a mediální legislativu ve zmíněných státech, na základě kvalitativní analýzy tisku dvou celostátních seriozních periodik – *Gazeta Wyborcza* a *Sovetskaja Bělorussija* – během prvních transformačních let (1989-1991) a současností (2007-2009), popsat genezi a vývoj tištěné žurnalistiky v návaznosti na aktivistické skupiny a určit úroveň jejich vzájemné propojenosti. Kromě toho daná studie nahlíží na aktuální dynamiku a tendenci politického aktivismu a žurnalistiky z hlediska právního i kontinuálně-historického.

Tato práce se skládá ze čtyř částí, úvodu, závěru a bibliografie s přílohami.

První část: Zadání práce a metodologie popisuje charakter daného studia a věnuje se výzkumným metodám zvoleným autorem.

Teoretická část, označená jako podkapitola číslo dvě, se zabývá terminologickým inventářem ve vztahu k politickému aktivismu, roli žurnalistiky v liberální a neliberální společnosti a také mediálními teoriemi popisujícími vztah politického aktivismu a žurnalistiky.

Třetí část, historická, je věnovaná v menší míře genezi tištěné žurnalistiky v Polsku a Bělorusku, avšak z důvodu úspory místa pro praktickou část byla tato pasáž umístěna mezi přílohy. Dále je zde představená sociopolitická retrospektiva osmdesátých let dvacátého století, jelikož toto období leží v autorem zvoleném časovém horizontu. Druhou proměnou formující kauzálně-následkové vztahy v rovnici deník vs. politická skupina je

šéf-redaktor. Jeví se proto jako přirozené představit v dané práci i současného hlavního editora novin Gazeta Wyborzcza – Adama Michnika a jeho běloruského kolegu Paūla Jakuboviče.

Aby teoretická část mohla být podpořena faktografickými údaji, zvolil si autor za cíl kvalitativní analýzou prozkoumat textové vzorce dvou celoplošných periodik. Analýza zpráv a komentářů je tedy předmětem čtvrté části. Za pomoci teoretických dovedností, porovnáváje charakter a způsob referování novin ke společenským událostem, badatel se pokusí odpovědět na hlavní vytyčené dotazy: Zda existuje prokazatelná interakce mezi aktivismem a danými tituly, jež by indikovala vliv na novinářské prostředí? Nako-lik je daná propojenost hluboká a v kterých aspektech je rozdílná? Zde je nutno vylíčit hlavní skupiny aktivistů metodou kontradikce nebo shodnosti způsobu psaní mezi peri-odiky a popsat stav jejich vztahu s tituly. Předmětem studia čtvrté části je zároveň ana-lýza a souhrn výsledků za dvě zkoumaná období (období transformační 1989-1991 a současné 2007-2009).

Závěr práce zodpoví na základní otázky studia; běloruská a polská žurnalistika, re-prezentující a zároveň i formující společenské mínění, na jedné straně vstřebávají zku-šenosti a vůli milionů lidí, a na straně druhé ovlivňují činnost jednotlivce i celých sku-pin obyvatelstva. Odlišnou povahou běloruské žurnalistiky je její totalitarita, jež nepočí-tá se společenským míněním. Opakem je polské liberálně-demokratické prostředí, za-kládající se, právě na společenském mínění.

Annotation

Diploma thesis "Relation of journalism and political activism in the reflection of the leading Belarusian and Polish newspapers" is devoted to the issue, how two selected newspapers are reporting about significant events. The purpose for this step was, to cap-ture and then clarify the interaction between the "redactions" of the titles and political groups (or political activists). As a proof of that interaction at the state level is always the character of the legislative changes, because it indicates the influence of certain groups on the legal status of individual journalists and journalism as a whole.

This work aims are based through analyzing the comments and the news to the selec-ted local and international events, which directly affect the media and media legislation in these states, using qualitative analysis of two national serious print periodicals, describe the genesis and development of print journalism in relation to activist groups and determine their level of interconnectivity. Was chosen for Gazeta Wyborcza and

Sovětskaja Bělorussija two periods, first one indicates transition years (1989-1991) and present time (2007-2009).

In addition, the study is giving a look at the dynamics and the tendency of political activism and journalism from legal and continuous-historical position.

This work consists of four parts, the introduction, conclusion and bibliography with attachments.

First Part: Assignment the work and methodology of the study describe character and focuses research methods chosen by the author.

Theoretical part, marked as a subchapter number two, deals with the terminology in relation to the political activism, and the role of journalism in a liberal and non-liberal society also with the media theories describing the relationship between political activism and journalism.

The third historical part is devoted in a lesser extent to the genesis of print journalism in Poland and Belarus, but due to the space economy for practical part this passage was placed between the Annex. Then here is also presented a sociopolitical retrospective of 80th, as far these term is lying in the author's chosen time horizon.

The second change moulding causally-forming relations in equation newspaper vs. political group is the chief-editor. That is why seems natural to introduce in this work the current chief editor of the newspaper Gazeta Wyborcza - Adam Michnik and his Belarusian colleague Paval Jakubovič.

In order to theoretical part could be supported by factual data, chose the author as the aim by the qualitative analysis to explore texts of the two nationwide periodicals. Reports and comments analysis are therefore subject for the part number four. With the help of theoretical skills, by characterizing method of collating in newspapers on the events, researcher will answer for outlined questions: Whether there are demonstrable interaction between activism and newspapers, that would signal the impact on the journalistic environment? How deep connectedness is given and in which aspects they are different? The object of study (in the fourth part) is both: analysis and summary of the results for the two examined periods (1989-1991 transition period, and the present time 2007-2009).

The conclusion of the study will answer the basic questions of study; Belarusian and Polish journalism, representing and also forming social opinion, on the one hand, absorbed experience and the will millions of people, on the other hand influence the activities of individuals and groups of the population. The difference of Belarusian journalism is their nature, which is described by its totalitarianism, that is why does not based on the

social opinion. The opposite is the Polish liberal-democratic environment, based on the social opinion.

Klíčová slova

Gazeta Wyborcza, Sovětskaja Bělorussija (Bělarus Segodnja), Bělorusko, Polsko, žurnalistika, politický aktivismus, vliv politické moci na žurnalistiku v mladých demokratických státech, Adam Michnik, Pavał Jakubovič

Keywords

Gazeta Wyborcza, Sovetskaya Belorussiya (Bělarus Segodnya), Belarus, Poland, journalism, political activism, the influence of political authority on journalism in the young democratic states, Adam Michnik, Pavał Jakubovič

Rozsah práce: : 115140 znaků včetně mezer nebo 88 normostran.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Krakově dne 03. 01. 2013

Maxim Pilucik _____

SCHVÁLENO

Institut komunikačních studií a žurnalistiky UK FSV Teze BAKALÁŘSKÉ diplomové práce	
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT:	
Příjmení a jméno diplomanta: Pilucik Maxim	Razítko podatelny: <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 5px auto; width: fit-content;"> <p style="text-align: center;">Univerzita Karlova v Praze Fakulta sociálních věd</p> <p>Došlo dne: - 5 -02- 2010 -1-</p> <p>Č.j. 1232 Příloh: 3 Skartační heslo:</p> <p>Přiděleno</p> </div>
Imatrikulační ročník diplomanta: 2007/2008	
E-mail diplomanta: Belau@email.cz	
Studijní program/studijní obor: Mediální a komunikační studia/Žurnalistika	
Předpokládaný název práce v češtině: Vztah žurnalistiky a politického aktivismu v reflexi předních běloruských a polských novin	
Předpokládaný název práce v angličtině: Relation of journalism and political activism in the reflection of the leading Belarusian and Polish newspapers	
Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok – vzor: ZS 2012): (diplomovou práci je možné odevzdat <u>nejdříve po dvou semestrech</u> od schválení tezí, tedy teze schválené v LS 2010/2011 umožňují obhajovat práci nejdříve v LS 2011/2012) LS 2010	
Jedná se o téma (zakřížkujte platnou odpověď): navrhované studentem ☒ z nabídky IKSŽ ☐ Příjmení a jméno pedagoga, který téma vypsál:	
Pedagog, s nímž byly teze konzultovány (příjmení, jméno, pracoviště – vzor: Bednářová, Petra, KŽ IKSŽ UK FSV): PhDr. Petr Bednářík, Ph.D., KMS ISKŽ FSV UK	
Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce (max. 1000 znaků): Noviny si získaly čtenářskou přízeň díky přinášení literární a informační inspirací. Bohužel mnohdy se také stávaly pouhým politickým nástrojem, což vedlo na jedné straně ke ztrátě důvěry v tisk, na straně druhé - k ochuzení uměleckých prostředků média. Ve většině postkomunistických zemí Evropy po roce 1989 stranickost novin byla zrušena. Chtěl bych proto prozkoumat, jaký je v současné době vztah mezi žurnalistikou a politikou a čím se naplnilo prázdno po zrušení stranickosti. Sledovat všechny změny, jež se odehrávaly v novodobé historii žurnalistiky, budu na příkladech největších tištěných novin Běloruska a Polska, jimiž jsou Savieckaja Bielaruš a Gazeta Wyborcza. Rád bych osvětlil jednak posuny v ideovém obsahu a tematice titulů v návaznosti na politické a legislativní proměny, jednak vlastnosti, jimiž se odlišuje žurnalistika v rocích 1989-1991 a 2006-2009 v zmíněných státech.	
Zdůvodnění výběru tématu práce, včetně stručného popisu řešení nejvýznamnějších otázek vztahujících se k tématu v odborné literatuře oboru (rozsah max. 1000 znaků): Dlouhodobě se zajímám o tištěnou žurnalistiku ve střední a východní Evropě, zejména ve státech bývalé Rzeczpospolity. Kompilační metodou projednám vývoj tištěné žurnalistiky na příkladu dvou největších novin Běloruska a Polska od roku 1989 a 2006 vždy v rozmezí 2-3 let; představím přední osobnosti, již jsou spjati s novodobou žurnalistikou, a vyznačím, například pomocí titulu: Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace od Jana Hendla, v jakém vztahu se nachází žurnalistika a politika těchto zemí. Za další metody bádání pokládám studium literatury a periodického tisku v okruhu daného problému, komparační a porovnávací analýzy. Za hlavní cíl své práce jsem si vytkl ocharakterizovat vztah mezi žurnalistikou a politickým aktivizmem na základě zkomání komentářů ke styčným tématům ve vnitro- a zahraničněpolitické situaci.	
Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):	

1. ÚVOD

1.1. Stručně o politickém a mediálním světě v Bělorusku a Polsku po roce 1989

1.2. Historie dvou největších novin ve zmíněných státech

1.2.1. Kvalitativní analýza novin Savieckaja Bielarus

1.2.2. Kvalitativní analýza novin Gazeta Wyborcza

1.2.3. Srovnávací charakteristika titulů vůči politickému aktivismu – první porevoluční léta a poslední 2-3 roky

1.3. Vymezení terminologie

2. Dynamika a proměna novin oproti rokům 1989-1991

2.1. Vývoj tematických okruhů, charakter psaní, agenda setting, právní normy, chápání etiky a novinářské práce.

2.2. Komentář a stranickost

3. Tematika a ideový obsah novin

3.1. Obraz epochy v textech Gazety Wyborczy a Saviecké Bielarusi

4. ZÁVĚR

Resumé

Přílohy

Vymezení zpracovávaného materiálu (např. konkrétní titul periodika a období, za které bude analyzován) a postup (technika) při jeho zpracování:

Periodické zdroje:

Noviny *Gazeta Wyborcza a *Savieckaja Bielarus za léta 1989-1991 a 2006-2009.

Prostřednictvím daných největších celostátních novin Běloruska a Polska bych prozkoumal genezi a následnou proměnu tištěných novin v podmínkách demokratických reforem devadesátých let. Rád bych určil, jak je žurnalistika propojena s politikou a jak o ní referuje. Zaměřil se bych taky na pojem etiky politické a novinářské.

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a způsobu jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

Uvedený níže předběžný seznam literatury je seřazen abecedně podle autorů:

BEZDÍČEK, Petr Média a moc / Ed. Viktor Bezdiček, Petr Žantovský. - Praha: Votobia, 2000. - 151 s.; 20 cm ISBN 80-7220-085-2. Sborník interpretuje různorodé podoby vztahu médií a politické moci v současné společnosti, pokouší se vymezit principy fungování hromadných sdělovacích prostředků, podstatu společenského a politického vlivu médií.

CHWALBA, Andrzej Polsko 1989-2008 : dějiny současnosti / Andrzej Chwalba ; z pol. orig. přel. Jiří Ogrocký 1. vyd. - Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. - 254 s.: grafy, tab., schémata; 21 cm. - Orig.: III Rzeczpospolita ISBN 978-80-7325-185-7. Publikace popisuje politický vývoj Polska posledních dvaceti let - od vystoupení Solidarity v roce 1989 do konce roku 2008.

HABIELSKI, Rafał. Polityczna historia mediów w Polsce w XX wieku, EDUKACJA MEDIALNA, Wydawca: WaiP - c. 410, ISBN: 9788360807507. Dílo zkoumá politické dějiny médií z pozice jak mediální politiky a politického systému, tak i z pozice právních mantinelů určených pro fungování hromadných sdělovacích prostředků.

HENDL, Jan, 1947- Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace / Jan Hendl. -- 2., aktualiz. vyd. -- Praha: Portál, 2008. -- 407 s.: il. ISBN 978-80-7367-485-4. Metody kvalitativního výzkumu se zabývá problematikou společnosti. Kniha je velmi užitečná v případech, kdy jde o zkoumání života lidí, historie i chodu organizací, společenských procesů apod. Příručka ukazuje, z jakých zdrojů metody kvalitativního výzkumu vycházejí, a představuje hlavní výzkumné plány užívané v této oblasti. Popisuje kvalitativní metody sběru dat, jejich kódování, vyhodnocování a interpretaci.

THOMPSON, John B. (John Brookshire): Média a modernita: sociální teorie médií / John B. Thompson ; [z anglického originálu ... přeložil Jan Jiráček; recenzenti Barbara Köpplová, Tomáš Trampota]. -- 1. české vyd. -- Praha: Karolinum, 2004. -- 219 s. ; 24 cm. -- (Mediální studia). ISBN 80-246-0652-6 (brož.). Kniha nabízí syntetizující výklad úlohy, kterou mají komunikační

média při vývoji moderní společnosti od knihtisku přes rozmach masových médií až po globalizaci komunikace.

Diplomové práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

1) **Média a občanská společnost [rukopis] : Analýza běloruských médií v období 2001 - 2006 / Kiryl Stsezhkin; vedoucí práce Karel Müller. -- Praha, 2009. -- 51 s. Bakalářská práce (Bc.)--Univerzita Karlova. Fakulta humanitních studií, 2009.**

2) **EU a podpora vytváření pravdivého informačního prostoru v Bělorusku [rukopis] / Kateřina Bláhová. -- 2008. -- 45 s. Vedoucí práce: Vít Hloušek. -- Bakalářská práce (Bc.)--Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2008.**

3) **Mediální mapa Běloruska [rukopis] / Hana Nečasová. -- 2008. -- 74 s. Vedoucí práce: Jaroslav Čuřík. -- Bakalářská práce (Bc.)--Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2008.**

Datum / Podpis studenta

05.02.2010

Maxim Kileck

Navržený vedoucí práce	Souhlas vedoucího práce navrženého vedením institutu	Příjmení a jméno	Datum / Podpis
Návrhy na konzultanty (v případě návrhy z jednání vedení IKSŽ vyplývají)		Příjmení a jméno	Příjmení a jméno
Schválené teze převzal/a student/ka		Příjmení a jméno	Datum / Podpis
Návrhy na oponenta: Vedoucí IKSŽ na svém zasedání dne navrhl/a, aby předloženou práci oponoval/a:		Příjmení a jméno	

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT **VYTIŠTĚNÉ** (včetně části, kterou vyplňuje institut!), **PODEPSANÉ** A VE **DVOU** VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY UK FSV. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI **VYZVEDNOUT** V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KAT A **NECHAT VEVÁZAT** DO DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TUTO ČÁST VYPLŇUJE INSTITUT:

Vyjádření IKSŽ: Vedení IKSŽ teze projednalo na svém zasedání dne s tímto výsledkem:		Schváleno ☐	
		Neschváleno ☐	
Důvody případného neschválení práce		Téma je již zpracované Špatně formulované téma a cíl Špatně zvolená metoda práce Nedostatečná rešerše literatury Nevhodně zvolené prameny Nedostačující úroveň tezí Jiné	
Navržený vedoucí práce	Souhlas vedoucího práce navrženého vedením institutu	Příjmení a jméno	Datum /Podpis
Návrhy na konzultanty (v případě, že takové návrhy z jednání vedení IKSŽ vyplnou)		Příjmení a jméno	Příjmení a jméno
Schválené teze převzal/a student/ka		Příjmení a jméno	Datum /Podpis
Návrhy na oponenta: Vedení IKSŽ na svém zasedání dne navrhlo, aby předloženou práci oponoval/a:		Příjmení a jméno	

OBSAH

ÚVOD	1
1. ZADÁNÍ PRÁCE A METODOLOGIE	4
1.1. ZADÁNÍ PRÁCE	4
1.1.1. HYPOTÉZA	4
1.1.2. TÉMA PRÁCE	4
1.1.3. SEZNAM VYBRANÝCH UDÁLOSTÍ	4
1.1.4. ZKOUMANÝ MATERIÁL	5
1.2. METODOLOGIE	6
1.2.1. KOMPARACE JAKO METODA VÝZKUMU	6
1.2.2. KVALITATIVNÍ ANALÝZA	7
2. TEORETICKÁ ČÁST	9
2.1. POLITICKÝ AKTIVIZMUS A MANIPULACE SE SLOVEM	9
2.2. VZTAH POLITICKÉHO AKTIVIZMU A ŽURNALISTIKY A JEJICH ROLE V LIBERÁLNÍ A NELIBERÁLNÍ SPOLEČNOSTI	12
2.3. TEORIE MEDIÁLNÍCH STUDIÍ O POLITICKÉM AKTIVIZMU V ŽURNALISTICE	13
3. HISTORICKÁ ČÁST	15
3.1. POLSKO A BĚLORUSKO, OSMDESÁTÁ LÉTA	15
3.1.1. POLSKO	15
3.1.2. BĚLORUSKO	17
3.2. VEDENÍ A ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA DENÍKŮ	20
3.2.1. ADAM MICHNIK A GAZETA WYBORCZA	20
3.2.1.1. NOVINÁŘ A POLITIK ADAM MICHNIK	20
3.2.1.2. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA NOVIN GAZETA WYBORCZA	22
3.2.2. PAVAL JAKUBOVIČ A SOVĚTSKAJA BĚLORUSSIJA	23
3.2.2.1. VE SLUŽBÁCH STÁTU, PAVAL JAKUBOVIČ	22
3.2.2.2. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA NOVIN SOVĚTSKAJA BĚLORUSSIJA	25
4. PRAKTICKÁ ČÁST	26
4.1. OBDOBÍ PRVNÍ: LEGISLATIVA	26
4.2. PRÁVNÍ USPOŘÁDÁNÍ VZTAHŮ MEZI STÁTEM A POLSKOU KATOLICKOU CÍRKVÍ V POLSKU	28
4.2.1. REFLEXE TÉMATU A DOBY, GAZETA WYBORCZA	29
4.2.1.1. ZPRAVODAJSTVÍ	29
4.2.1.2. PUBLICISTIKA	32
4.2.2. REFLEXE TÉMATU A DOBY, SOVĚTSKAJA BĚLORUSSIJA	39
4.2.2.1. ZPRAVODAJSTVÍ	39
4.2.2.2. PUBLICISTIKA	42
4.3. BĚLOVĚŽSKÁ DOHODA	44
4.3.1. REFLEXE TÉMATU A DOBY, GAZETA WYBORCZA	45
4.3.2. REFLEXE TÉMATU A DOBY, SOVĚTSKAJA BĚLORUSSIJA	50
5. SHRNUÍ	55
6. OBDOBÍ DRUHÉ: LEGISLATIVA	57
6.1. LEGISLATIVA	57
6.2. POLSKÝ SOCIÁLNĚ-POLITICKÝ PROGRAM PRO KRAJANY-NEOBČANY: KARTA POLÁKA	58
6.2.1. REFLEXE TÉMATU A DOBY, GAZETA WYBORCZA	59
6.2.2. REFLEXE TÉMATU A DOBY, SOVĚTSKAJA BĚLORUSSIJA	62
6.3. PROGRAM EVROPSKÉ UNIE: VÝCHODNÍ PARTNERSTVÍ	65
6.3.1. REFLEXE TÉMATU A DOBY, GAZETA WYBORCZA	66
6.3.2. REFLEXE TÉMATU A DOBY	69
ZÁVĚR	71
RESUMÉ	73
POUŽITÁ LITERATURA A DALŠÍ PRAMENY	75
PŘÍLOHY	83

ÚVOD

Jakožto součást tzv. „Východního bloku“ zasáhly jak Polsko, tak i Bělorusko ve druhé polovině osmdesátých let průlomové reformy, známé pod heslem Perestrojka a Glasnost¹, jež byly iniciovány a prováděny generálním tajemníkem Komunistické strany Svazu sovětských socialistických republik² Michaiilem Gorbačovem a jež otevřely médiím možnost hovořit na témata, na něž dříve komunistická strana vyhlásila přísné tabu. Z hlediska normativní teorie žurnalistiky lze říci, že existující model, podle něhož média v zemích Varšavské smlouvy fungovala, podmínil ve společnosti vznik potřeb po novém typu sdělení, jež by bylo zproštěné nálepky marxisticko-leninské ideologie pravdivosti³.

Jinak řečeno, média se chopila příležitosti mluvit o něčem zcela odlišném a vyjadřovat se v úplně jiné lexikální dimenzi, než to původně nařizovala vládnoucí elita, hájící zájmy rolnictva a pracujících. Společnost naopak toužila po necenzurovaných informacích, s radostí přijala „nová“ média a zapojila se do proudu transformačních reforem s cílem ustanovit rovná liberální práva vstupu každému subjektu (s jakýmkoliv názorem) do doposud monolitické mediální sféry.

Hromadné sdělovací prostředky tzv. přelomového období sehrály důležitou roli v ustavení národní žurnalistiky nového formátu a formování mediálního systému, jenž vedl k částečnému uvolňování a později k úplnému odstranění cenzury ve státem vlastněných médiích.

Zdálo by se totiž, že s rozpadem sovětského impéria zaznamenala definitivní krach také sovětská teorie médií coby nástroje ideologického prostředníka mezi společností a státem⁴, a tím pádem zmizel vliv politiky na novinářské prostředí, jako nežádoucí rudiment. Jenže současné právní postavení žurnalistiky v Bělorusku na jedné straně pouka-

¹ Perestrojka. In Encyklopedičeskij slovar': Istorija Otěčestva s drevnějšich vremjon do našich dněj [online]. Moskva: Bolšaja Rossijskaja enciklopědija, 1999 [cit. 2010-12-01]. Dostupné z WWW: <<http://slovari.yandex.ru/Перестройка/История%20Отечества/перестройка/>>. ISBN 5-85270-287-0. Termín, jenž vstoupil do širokého používání v první polovině osmdesátých let dvacátého století. Politiku "perestrojky" nastolila část vedení KSSS v čele s generálním tajemníkem Ústředního výboru komunistické strany M. S. Gorbačovem, vedla k významným změnám v životě země a světa (hlasnost, politický pluralismus, konec studené války, atd.)

² Dále citováno jako SSSR

³ Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. *Pravo prasowe europejskich państw socjalistycznych*. Kraków: Państwowe wydawnictwo naukowe, 1977. 142 s., s. 17, k hlavní úloze tisku patří:

- a) Propagace vědy marxismu-leninismu
- b) Výchova společnosti v tradici komunismu, posílení vlastenectví a internacionalismu
- c) Solidarita se zeměmi socialistickými
- d) Válka o pokrok a kritika společenských slabín
- e) Boj s cizími ideologiemi

⁴ BURTON, Graeme; JIRÁK, Jan. *Úvod do studia médií*. 1. Brno: Barrister & Principal, 2001. 391 s. ISBN 80-85947-67-6. Sovětská teorie médií chápala média jako nástroj jednoho typu socializace a utváření veřejného mínění a jako prostředek vzdělání. Základním východiskem této teorie je představa, že média mají sloužit dělnické třídě.

zuje na skutečnost návratu starých tradic ve mnohém připomínajících rysy sovětského mediálního systému, a na straně druhé polský tisk prokazuje jemné náznaky bulvarizace.

Vyvstává proto otázka, v čem je příčina rozdílů mediálního vývoje mezi Polskem a Běloruskem po zhroucení SSSR, když oba státy měly za své výchozí body stejně příznivé podmínky pro vývoj směrem k liberálně-demokratickým standardům, a proč zatímco vztah politicko-novinářský v Polsku oslábl, v Bělorusku se během posledních let upevňoval a změnil tak hlavní deník Sovětskaja Bělorussija v předobraz ze sovětských dob.

Fareed Zakaira ve svém článku⁵ upozorňuje na nezbytnost slučitelnosti demokracie v případě provedení svobodných a spravedlivých voleb s konstitučním liberalismem ve smyslu svrchovanosti zákona, rozdělení moci a ochrany základních svobod (svobody projevu, shromažďování, náboženského vyznání a vlastnictví). Dle slov tohoto amerického spisovatele a žurnalisty došlo v Bělorusku k tomu, že: „*Demokraticky zvolený režim, často zvolený opakovaně nebo potvrzený prostřednictvím referenda, běžně ignoruje ústavou daná omezení své moci a upírá svým občanům základní práva a svobody.*“⁶ Z toho vyplývá částečná odpověď na příčinu následného zastavení transformačních reforem v Bělorusku, ustálení tzv. ideologického státního aparátu⁷ a nabytí tiskem a celkově médii mnohých atributů, s nimiž je spjata autoritářská a sovětská teorie tisků⁸.

Pro další pochopení současného stavu jak v politické, tak i v mediální sféře obou států je také nutno obrátit pozornost na právní prostředí indikující úroveň propojenosti mezi aktivismem a žurnalistikou.

Autor si v práci za hlavní cíle vytyčil následující okruhy a chtěl by:

- objasnit jak posuny v ideovém obsahu a tematice titulů v návaznosti na politické a legislativní proměny, tak i vlastnosti, jimiž se lišila žurnalistika v letech 1989-1991 a 2006-2009;
- popsat příčiny vzniku a podstatu nastoleného mediálního systému ve spojení s politickým aktivismem ve vybraných státech;
- prokázat interakci mezi aktivismem a danými tituly, pomocí sledování charakteru referování deníků o společensky závažných tématech;

⁵ ZAKARIA, Fareed. The Rise of Illiberal Democracy. *Foreign Affairs*. 1997, 11, s. 22-43. Dostupný také z WWW: <<http://www.fringier.org/wp-content/writings/fareed.pdf>>.

⁶ Tamtéž.

⁷ MCQUAIL, Denis. Úvod do teorie masové komunikace. 3. Praha: Portál, 2007. 448 s. ISBN 978-80-7367-338-3, s. 100. Pojem patří k Nemarkistickému přístupu, jenž zdůrazňuje ideologický dopad médií působících v zájmu vládnoucí třídy.

⁸ McQuail (2007), s. 154. Autoritářská teorie tisku připouští zesílení cenzury a udělení trestů za porušování pravidel, stanovených politickou elitou. Hlavním principem Sovětské teorie tisku je podřízenost médií jedinému legitimnímu hlasu čili zástupci.

- na příkladech strukturálních změn novin objasnit tendenci v dalším vývoji sdělovacího prostředku.

Oproti tezím byla záměrně upuštěna podkapitola o komentáři a stranickosti, protože koliduje s posláním dané práce. Deník a priori může být nakloněn určité skupině „politických aktivistů“, což bude autorem v daném studiu podrobně prozkoumáno. Kromě toho se jeví zbytečné vynášet jako samostatnou kapitolu o obrazu epochy, poněvadž vize probíraných období budou plně reflektovány přes analýzu jednotlivých článků a komentářů, jež nám zcela popíše charakter jak mediálního, tak i sociálního světa a tudíž není nezbytné výše zmíněné kapitoly vyčleňovat osobně z kontextu celé práce.

1. ZADÁNÍ PRÁCE A METODOLOGIE

1.1. Zadání práce

1.1.1. Hypotéza

Hypotéza bakalářské práce „Vztah politického aktivismu a žurnalistiky v reflexi předních běloruských a polských novin“ spočívá na tvrzení, že na základě znalostí odlišných politicko-historických souvislostí v porevolučním Polsku a Bělorusku lze předpokládat odlišný vztah mezi aktivismem a žurnalistikou ztělesněný v reflexi novin obou zkoumaných států.

1.1.2. Téma práce

Tématem bakalářské práce je zkoumání komentářů a zpráv v polském deníku Gazeta Wyborcza i v běloruském titulu Sovětskaja Bělorussija v letech 1989-1991 a 2007-2009 k vybraným událostem, jež se zabývaly mezinárodním i vnitropolitickým děním a jež se nacházely v zájmovém poli Polska a Běloruska. V práci následuje jejich vzájemné porovnání v kontextu politického vlivu na žurnalistiku a vztahu politického aktivismu a žurnalistiky.

1.1.3. Seznam vybraných událostí

Autor si zvolil dvě zkoumaná období. Roky 1989-1991 vypovídají o průběhu ustalování standardů a vzniku národní žurnalistiky jako nového formátu v těchto dvou státech. Druhé období 2007-2009 by mělo naznačit výsledek oné transformační politiky přechodného stádia ve společnosti a médiích, a také poskytnout nejaktuálnější vizi společenských a mediálních procesů.

Pro první fázi jsou příznačné transformační procesy v Bělorusku a Polsku. Druhá etapa se vztahuje na současné období moderních dějin. Události byly vybrány tak, aby měly politické dopady na obě země, a co se týče výběru lokálního dění v jednotlivých republikách; výběr byl takový, aby každá událost mohla mít odezvu v sousedním státě.

Zvolená témata by měla pokrývat co nejširší skupinu politických aktivistů. Záměrem prvního předmětu je určení role církve jako politického aktivisty (římsko-katolické církve). Druhý a třetí okruh určuje politické a ekonomické skupiny, role veřejného mínění v otázkách rozpadu SSSR (Bělověžská dohoda) a otázkách národní bezpečnosti (Karta Poláka). Poslední sféra (program Východního partnerství) leží v zájmu jak společnosti, tak i ekonomických a politických aktivistů.

➤ **Seznam vybraných událostí:**

• **Období 1989-1991:**

- a) 17. května 1989 – právní uspořádání vztahů mezi státem a římsko-katolickou církví v Polsku
- b) 8. prosince 1991 – Bělověžská dohoda

• **Období 2007-2009:**

- a) 7. září 2007 – Polský sociálně-politický program pro krajany-(ne)občany: Karta Poláka
- b) 7. května 2009 – Program Evropské Unie: Východní partnerství

1.1.4. Zkoumaný materiál

Za své hlavní zdroje si autor zvolil největší a nevlivnější tištěný deník z každé zkoumané země. Jedná se o deníky *Gazeta Wyborcza* a *Sovětskaja Bělorussija*. Dalšími prameny jsou zákony a sekundární legislativa, jež jsou k tématu relevantní, vyhlášky (měsíčníky, ročenky atd.) mezinárodních institucí a monografie vztahující se k tématu.

Literatura zabývající se problematikou aktivismu, žurnalistiky a historie států střední Evropy je nasycená rozmanitostí titulů jak periodických, tak i neperiodických. V této práci se autor opírá o díla zaměřené na historické události: Z. Klemensiewicz (*Historia Języka polskiego*), H. Sahanovič, Z. Šybieka (*Dějiny Běloruska, Narys historyji Belarusi ad staražytnašci da kanca XVIII st.*), B. Köpplová, L. Köppl (*Dějiny světové žurnalistiky I*), H. Samsonowicz (*Historia Polski do roku 1975*) a další; také o díla zkoumající média a mediální legislativu: Ž. Litvinava, O. Panfilov (*Vlast' i pressa v Bělarusi*), M. Zagorska (*Bělaruš 1991-2006*), Uniwersytet Warszawski (*Pięciolecie Transformacji Mediów 1989-1994*) aj.; díla mediálních teoretiků: K. Czuba (*Media i Wladza*), J. Jirák, B. Köpplová (*Média a společnost*), G. Burton, J. Jirák (*Úvod do studia médií*) na jejichž základě budou vysvětlené jednotlivé termíny a provedena kvalitativní analýza novinářských textů k výše stanoveným událostem z pozice ontologie, epistemologie, axiologie, rétoriky a metodiky.⁹

⁹ Ontologie se zabývá otázkami týkajícími se povahy toho, co existuje a co můžeme zkoumat, neboli realitou. Epistemologie zkoumá způsob poznání světa, neboli teoriemi poznání. Axiologie osobními hodnotami jejími rolemi a role etiky. Rétorika vystihuje jazyk vědy. Metoda určuje způsob zvolení vhodného procesu pro získání validních poznatků. Převzato z: MALACHOV, V.; FILATOV, V. *Sovremennaja zapadnaja filosofija: slovar' [online]*. 1998 [cit. 2011-09-07]. Nacional'naja filosofskaja enciklopedija. Dostupné z WWW: <http://www.term.ru/dictionary/189/word/%CE%CD%D2%CE%CB%CE%C3%C8%DF>.

1.2. Metodologie

1.2.1. Komparace jako metoda výzkumu

Jedná se o metodu, podle níž se určují shodné a odlišné prvky, aby vytvořily klasifikaci a typologii sociálních jevů a pomohly otestovat hypotézy o příležitostných vztazích pomocí zkoumání empirického spojení a časové posloupnosti faktorů.¹⁰

V této práci bude použit princip Binárního porovnání zformulovaný Doganem a Pelassim: Binární porovnání je nepřímé v tom smyslu, že jakýkoliv jiný objekt označený za odlišný je neustále posuzován v závislosti na vlastní vizi výzkumníka. Takový nepřímý systém hodnocení na základě subjektivních kritérií může představit předmět studia z jiného úhlu pohledu. Samotná dialektika procesu porovnání prospívá tomu, že pohled ze strany posiluje naše chápání o sobě sama, naší kultuře a vlastní společnosti.¹¹

Binární porovnání je strategie pro studium dvou zemí, jež umožňuje objevit společné i specifické rysy v jejich vývoji. Podle autorů Dogana a Pelassiho nepřímé binární porovnání tkví v tom, že jakýkoli jiný předmět se zkoumá v závislosti na vlastní vizi badatele. Za příklad se uvádí studium o zkoumání demokracie v USA prováděné Tocquevillem. Za pomoci daného výzkumu bylo autorovi umožněno zformovat jiný pohled na politické instituce ve Francii. Přímé binární porovnání je bezprostřední a umožňuje badateli (pomocí historické metody) zahrnout do svého studia dvě země najednou.¹²

Binární porovnání je někdy ta nejlepší metoda výzkumu, při níž se neztrácí ze zřetele ani obecné rysy, ani ty zvláštní. Srovnání dvou zemí, samozřejmě, zvyšuje zájem pro každou z nich, a co je nejdůležitější, zdůrazňují se jejich hlavní vlastnosti a identita. Ale binární porovnání lze použít nejen pro to, jak metodou kontrastu prohloubit úroveň dovedností o různých systémech, ale také jak pochopit společné jevy. V takových případech mohou být obě zkoumané země považovány za různorodé ilustrace širokého, komplexního a teoretického porozumění.¹³

¹⁰ *Sravnitělnyj metod.* Sociologičeskij slovar. 2010-2012. MirSlovarei.com: Mir slovarěj - kollekcija slovarěj i enciklopedij. Dostupné z: http://mirslovarei.com/content_soc/sravnitělnyj-metod-14087.html

¹¹ Tamtéž.

¹² Tamtéž.

¹³ Porovnej: DOGAN, M. a PELASSI, D. *Sravnitělnaja političeskaja sociologija.* Moskva: Soc.-polit-žurn., 1994., s. 176-200

1.2.2. *Kvalitativní analýza*

Praktická část této práce je představená kvalitativní analýzou relevantních textů. Jelikož: „*Neexistuje jediný obecně uznávaný způsob jak vymezit nebo dělat kvalitativní výzkum,*“¹⁴ autor práce bude zkoumat obsah jednotlivých zpráv a komentářů chronologicky časově sestupně. Hlavní pozornost bude věnována především ilokuci a perlokuci textových vzorků, neobejdeme se také bez základní analýzy charakteru jazyka používaného novináři. Komentáře a zprávy se vybírají dva týdny před uskutečněním událostí a dva týdny po jejím odehrání. Ne vždy však bude logické dané pravidlo časového rozmezí aplikovat, v některých případech je potřeba závažné zpravodajské texty a komentáře hledat v celém zkoumaném období. Pouhý rozbor daných textových vzorců dle Hendla¹⁵ by nebyl dostatečným, proto autor provádí souběžnou paralelu mezi vývojem novin a rozvíjením právního pole států.

Shrnutí popis autorem zvolené metody lze slovy významného metodologa Creswella: „*Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.*“¹⁶

Jelikož autor vychází z komunikačního přístupu textové analýzy,¹⁷ bude si na člancích všimnout v první řadě prostoru věnovanému danému tématu a prostoru vyhrazenému účastníkům konfliktu nebo politickým aktérům, a také charakteru psaní o událostech. Na základě textových jednotek badatel určí, zdali lze ten který text nebo výpověď označit za názorový, patřící kterýmsi politickým aktivistům, byla-li výpověď žurnalistů pravdivá, nechybí-li fakta a nezamlčuje-li se podstatná informace. Autor se bude snažit vyvodit, zdali měla místo jakákoliv manipulace ve prospěch politických aktivistických skupin nebo vlády.

Potažmo do roku 2004 neexistuje mediální internetový archiv novin Sovětskaja Bělorussija, relevantní texty byly vybírány z archivu Běloruské národní knihovny. Texty článků na probíraná témata u Gazety Wyborczy byly vybírány pouze z archivu daného titulu.

¹⁴ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-736-7040-2., s. 49

¹⁵ tamtéž, s. 22 „Vztahy nelze zachytit jednoduchým faktoriálním modelem bez interakcí. ...ani interakce druhého řádu mnohdy nestačí k adekvátnímu zachycení variability výsledků. Sociální výzkum musí v mnoha případech vysvětlovat interakce třetího, čtvrtého a obecně n-tého řádu. V takovém případě je obtížné získat jejich spolehlivou znalost pouze pomocí statistických metod a experimentálním výzkumem.“

¹⁶ tamtéž, s. 50

¹⁷ Dle KOLEKTIVU. *Mluvnice češtiny*. Brno: Nakladatelství Lidové noviny, 1995, s. 652-657. ISBN 80-7106-134-4. Jedná se o badání textu jako celku se zaměřením na situaci promluvy, na skutečnost, že textem mluvčí realizuje různé cíle, textualitu, neboli situativnost (zapojení textu do jistého situačního kontextu), intertextovost (vázanost textu na obecné vědomosti) a d.

2. TEORETICKÁ ČÁST

2.1. Politický aktivismus a manipulace se slovem

Pro jakoukoliv analýzu textu, nebo v našem případě novin, si autor potřebuje vymezit terminologický inventář. Manipulace se slovem je určitým lakmusem mezi vládou, coby aktérem politického aktivismu, a žurnalistikou. V knize *Media i Władza*¹⁸ jsou představeny následující principy manipulace se slovem, kdy:

- a) se sděluje informace nepravdivá
- b) se uvádí informace nedůležitá nebo méně důležitá a hlavní událost zůstává bez povšimnutí
- c) se důležité informace označují jako nedůležité nebo irelevantní
- d) je informace zpracována prostřednictvím cílených intervencí
- e) se užívá nejednoznačná informace, obtížná k porozumění
- f) se informace podává v nadmíře, s cílem způsobit chaos a dezinformaci

Dalšími metodami zkoumajícími mediální manipulaci se zabývali T. Zasepa a M. Ilowiety, již vysvětlují následující principy manipulace se slovem: určení pořadí prezentace (*Agenda setting function*), teorie spirály mlčení (*Spiral of silence theory*), efekt třetí osoby (*Third person effect*), efekt skrytého přesvědčení (*The hidden persuasion*) a efekt mediální inscenace.¹⁹

Metoda určení pořadí analyzuje výběr a upřednostnění informací vhodných k publikování. Spirála mlčení hovoří o veřejné myšlence, jež je vyvolána podvědomou snahou lidí žijících v určitém společenském celku dosáhnout jistého konsensu. Je totiž všeobecné známo, že se lidé přizpůsobují tomu názoru, jenž je ve společnosti dominantní. Skryté přesvědčení je názor nějaké skupiny s politickým záměrem anebo obyčejná propaganda, jež je prezentována jako pravda o realitě, a to tak, že ta pravda je jednoznačná a že jen „hlupáci“ to nechápou. Efekt mediální inscenace pracuje s působením novinářů anebo jistých aktérů na danou událost, jíž lze přisoudit určitý význam, či kýžený kontext. Záměrné zamlčování je buď publikování neověřených informací, nebo účelové obviňování s cílem zatajit problém před veřejností.²⁰

¹⁸ CZUBA, Krystyna. *Media i Władza*. 2. Warszawa: Inicjatywa Wydawnicza "ad astra", 1995. 173 s. ISBN 83-901684-5-6, s. 15

¹⁹ JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, BARBARA. *Média a společnost*., Stručný úvod do studia médií a mediální komunikace, 208s. ISBN 80-717-697-7. s. 172-174

²⁰ tamtéž

Důležité je také hodnocení obsahu z hlediska jeho možného dopadu na život publika a samotného média. Jaký to či ono vyjádření sleduje komunikační cíl, jak se staví k mimo-mediální skutečnosti a jaké je převažující naladění či deklarované zaměření.²¹

O stejném hovoří i metody analýzy médií Bergera a Luckmana. Metodami analýzy médií se podle něj rozumí možné přístupy ke kritickému vyhodnocení role médií ve společnosti, jejich fungování, popřípadě jejich účinku na příjemce. Autoři Berger a Luckman řadí mezi metody analýzy médií sémiotickou a marxistickou analýzu, psychoanalytický kriticismus a sociologickou analýzu. Naproti tomu metody či techniky výzkumu médií představují soubory pracovních postupů, jejichž využitím se lze dobrat objektivizovatelných dat. Berger řadí mezi metody výzkumu médií deníkový výzkum, obsahovou analýzu, sběrné rozhovory, hloubkové rozhovory, rozbor sociálních rolí (v medializovaných sděleních), rétorickou (výpovědní) analýzu, rozbor sekundárních zdrojů, skupinové rozhovory, experimenty, zúčastněná pozorování, historické studium a srovnávací analýzu.²²

Současnou situaci kolem novin Sovětskaja Bělorussija lze přirovnat k teorii kulturního imperialismu, již zkoumal Herber I. Schiller. Autor popisoval nový režim velmocenského uspořádání světa, jenž je založen na dvou klíčových faktorech: na ekonomické síle a činnosti nadnárodních korporací. Tento světový model lze aplikovat i na současné Bělorusko coby uzavřený systém, kde se ekonomický úspěch deníku pokrývá finančními intervencemi státu, a samotné noviny se staly informační korporací v rámci prezidentského modelu. Díky tímto obchodním vztahům (u Herbera I. Schillera i vojenským) se dá zaujmout vedoucí roli v rozvoji a kontrole nových systémů v moderním světě založeném na elektronické komunikaci. Jenže Schiller hovoří o americkém modelu vysílání představujícím uspořádání, v němž jsou nejvýznamnější komunikační prostředky prostoupeny obchodními zájmy (rozhlasové a TV vysílání představuje v USA v zásadě komerční systém).²³

Vlivy, jež se podílejí na konečné podobě medializovaných obsahů, můžeme dle O. Císaře vyčlenit do čtyř modů aktivismu, z nichž hlavní je transakční mód (síť advokačních organizací) založený na aktivní politické participaci.²⁴ Mezi participací a aktivizmem existuje koncepční rozdíl. Zatímco první pojem zachycuje to, co dělají běžní občané jako jednotlivci, tj. na mikroúrovni, když se angažují v politice, druhý zahrnuje více či méně profesio-

²¹ tamtéž s. 120

²² BURTON, Greame, JIRÁK, Jan. *Úvod do studia médií, barrister and principal*, 2003, IBSN 80-85947-67-6, s. 39

²³ SCHILLER, H. *Manipuljatory soznaniem* [online]. Moskva: Mys', 1980 [cit. 2011-05-17]. Kulturnyj imperialism: istočniki, soděržanije, sovremennyje modeli. Dostupné z WWW: <<http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000947/st000.shtml>>.

²⁴ CÍSAŘ, Ondřej: *Politický aktivismus v České republice. Sociální hnutí a občanská společnost v období transformace a evropeizace*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, 187 stran, IBSN 978-80-7325-168-0, s. 7

nální aktivity obhájců určitých politik a sociálních opatření na úrovni politických organizací, tj. na meziúrovni.²⁵ Druhá kombinace je příznačná pro komunistickou realitu.

O. Císař uvádí pojem dichtonomie a vysvětluje jej jako participační a transakční aktivismus. První dimenze se týká mobilizační kapacity politických aktivistů (neboli schopnosti mobilizovat jednotlivce), druhá popisuje jejich transakční a advokační kapacitu (neboli schopnost budovat meziorganizační sítě, kooperovat a začlenit se do politického procesu).²⁶

Pět podob současného politického aktivismu:

- Starý participační aktivismus (vysoká míra jak mobilizační, tak advokační kapacity), odbory
- Nový transakční aktivismus (relativně nízká mobilizační kapacita a zároveň vysoká kapacita advokační), nové sociální skupiny nemající širokou členskou základnu
- Nový radikální aktivismus (postrádá schopnost mobilizovat jednotlivce a chybí mu i advokační kapacita), anarchisté
- Občanská sebeorganizace (omezená mobilizační i advokační kapacita)
- Epizodická masová mobilizace (vysoká schopnost mobilizace a nízká advokační schopnost)

V Bělorusku a Polsku je úroveň organizovaného členství nízká, občanská společnost je zde slabá. I když v Polsku lze pozorovat větší participaci na mikroúrovni.

Zatímco aktivismus odkazuje k tomu, co dělají aktivisté a jejich organizace, participace postihuje to, co dělají obyčejní občané.²⁷

Kombinace aktivismu a participace:

1. Aktivismus s participací: kombinace charakterizuje mód aktivismu, kterému budeme říkat „(starý) participační aktivismus“
2. Aktivismus bez participace (nebo s omezenou participací): definuje dva módy aktivismu, zde označené jako (nový) transakční aktivismus a nový radikální aktivismus.
3. Participace bez aktivismu: odkazuje k dvěma módům aktivismu, totiž k „občanské sebeorganizaci“ a k masové mobilizaci.

²⁵ Tamtéž, s. 8

²⁶ Tamtéž, s. 10-12

²⁷ Tamtéž, s. 28

Transakční kapacita Mobilizační kapacita	Vysoká	Nízká
Vysoká	Starý participační aktivismus	Nový transakční aktivismus
Nízká	Epizodická masová mobilizace	Nový radikální aktivismus, občanská sebeorganizace

Koncept struktury politických příležitostí obvykle zahrnuje několik dimenzí, jež vymezují prostředí, v němž probíhá politické jednání aktérů. Toto prostředí je především formováno institucionálními a kulturními faktory.²⁸ V důsledku globalizace a internacionalizace se v současnosti staly důležitými determinanty mobilizace sociálních hnutí vnější síly, většinou ve formě mezinárodních a transnacionálních organizací zasahujících do původně domácí politiky. Změny v mezinárodním kontextu mohou prostřednictvím změn politických a ekonomických podmínek nebo vnímání těchto podmínek měnit i příležitosti pro aktivisty v dané zemi.²⁹

V současné době je vliv administrace prezidenta Běloruské republiky, jež je zároveň spolunajitelem novin, na periodikum Sovětskaja Bělorussija natolik velký, že můžeme charakterizovat mediální prostředí, v němž noviny SB fungují (a zčásti jej i tvoří), model participace bez aktivismu.

Gazeta Wyborcza, jež je na Polském státu zcela finančně nezávislá a navíc podniká i další aktivity, které nejsou spojené jen s vydavatelskou činností, májíc vedle sebe konkurenci v podobě několika dalších celopolských deníků se shodným denním nákladem (na rozdíl od novin SB, jež žádného obdobného konkurenta nemá), spadá dle modelu O. Císaře ke starému participačnímu aktivismu.

²⁸ Tamtéž, s. 74

²⁹ Tamtéž, s. 77-78

2.2. Vztah politického aktivismu a žurnalistiky a jejich role v liberální a neliberální společnosti

Poměr mezi žurnalistikou a politikou, úroveň penetrace poslední, její schopnosti a taktiky ovlivňování médií je aktuální a bezesporní vlastností každého moderního státu. Je také pravdou, že rozkmit závislosti žurnalistiky na politice se stát od státu liší. V neliberální společnosti je průnik politiky, pochopitelně větší, než ve společnosti liberální, – nikdy však není nulový, protože vláda má k dispozici jak zákonodární nástroj, tak i politickou vůli omezovat média a udržovat je v rámci platných zákonů. Nicméně v případě, kdy mediální sféru formuje chabá žurnalistika, a ze strany vlády dochází k porušování platných norem, potom na výstupu máme příklad neliberálního modelu, kde se pod příkrývkou demokratických hesel schovává instutualizace zákonodární, výkonné a soudní větve. Zvenčí stát tedy sice vlastní veškeré atributy demokracie: všeobecné volby, parlament, soudy atd., jenže pod clonou neviděnou obyčejným okem občana, tají se korupce, nátlaková hra, personalismus a propaganda, jež má ve výsledku tendenčnost a jednobarevnost mediálního prostředí s jinými neméně nepopulárními praxemi.

Za další důležitou proměnnou lze vzít historickou zkušenost, jež určuje základní tendence a trendy ve vztazích mezi politikou a žurnalistikou. „*Proto by každý výzkum v oblasti mediální komunikace měl obsahovat historické, kulturní a jiné komponenty.*“³⁰ Na tuhle skutečnost upozorňovali američtí výzkumníci F. S. Siebert, T. Peterson a W. Schramm, autoři studia Čtyři teorie tisku. Podstatu onoho osvětlí autor v následující kapitole.

Podle názoru Sieberta, Petersona a Schramma vývoj žurnalistiky závisí na historických zvláštlostech států, směru ve vývoji kulturních procesů, na úrovni vývoje demokratických institucí a vládní politice vůči médiím:³¹

„*Tisk vždy je formován a obarven těmi sociopolitickými strukturami, v mantinelech jejichž funguje... Tisk ilustruje systém sociální kontroly, pomocí níž se formují vztahy mezi jednotlivými lidmi na základě společenských pravidel.*“³²

Najít vyvážený poměr mezi politikou a žurnalistikou je cílem každé společnosti. Zájmem liberalismu je politický a ekonomický pluralizmus, prospěšná služba pro celou veřejnost a pro každého aktéra. V návaznosti na otevřenou diskusi a svrchovanost zákonu žurnalistika a politika musí předejít monopolizaci ze strany výhradní skupiny aktivistů.

³⁰ SIEBERT F, SCHRAMM W, PETERSON T. Čtyrie teorii pressy. Red. J.N.Zasurski. Moskva. Vagrius, 1998, s. 10.

³¹ Tamtéž.

³² Tamtéž, s. 16

2.3. Teorie mediálních studií o politickém aktivismu v žurnalistice

Mezi veškerými mediálními klasifikacemi a teoriemi není známé studium, jež by se bezprostředně zabývalo vztahem mezi politikou a žurnalistikou, nicméně primární charakteristiku lze najít v jednom z normativních teoretických názorů. Jedná se o práci zobrazující základní principy, dle nichž fungují média za podmínek určitých sociopolitických a historických zkušeností, na základě typologie role a formy státního uspořádání.³³

Jakým způsobem plní a jaké jsou funkce žurnalistiky v návaznosti na míře vměšování státu, tudíž politických institucí na činnost média, klasifikuje studie F. Sieberta, T. Petersona a W. Schramma Čtyři teorie tisku. Dle autorů existují čtyři modely: autoritářský, libertariánský, sociální odpovědnosti a sovětský.

Autoritářský model spočívá ve tvrdé politické kontrole tisku ze strany státních orgánů. Projevovat se to může, například za pomoci vyhlášení patentů, licencí, ustálení cenzury apod. Hlavním cílem dané společenské formace je dodržování vyhlášené politické linie současné vlády a služba všeobecným zájmům státu. Hlavním a jediným politickým aktérem v daném modelu zůstává stát.³⁴

Postulát se zakládá na tendenci vlády zformovat za každou cenu pozitivní společenské mínění o státní politice, v němž je jakákoliv kritika kteréhokoliv politického aktéra nepřipustná. V daném modelu publikum nijak neovlivňuje mediální agendu, naopak je pouhým příjemcem často zkreslených, nebo nepravdivých informací. Právní normy, patenty, licence a cenzura jsou překážkami v šíření pro vládu nevhodných informací.³⁵

Libertariánský model zaručuje základní a všeobecné právo pro každého občana na informaci. Hlavním cílem je, aby média nejen informovala a bavila auditorium, ale i pomáhala kontrolovat činnost vlády. Jestliže v autoritářské teorii je tisk hlavní instrument politiky, jimž disponuje vláda, pak při libertariánském modelu je především instrumentem kontroly nad vládou v zájmu společnosti. Paradigmatem daného názoru je skutečnost, že všechny aktivistické skupiny jsou si navzájem rovné a mají stejná práva a prostor k vyjádření. Avšak se na praxi prokazuje náchylnost daného modelu k monopolizaci informačního prostoru. Vzniká tak problém nevyřešené sociální zodpovědnosti.³⁶

Model se charakterizuje nejen schopností kontrolovat médii vládu, ale taky koncentrací příliš velké moci jen u malé skupiny aktivistů, což se mnohdy vyústuje vznikem no-

³³ SIEBERT F, SCHRAMM W, PETERSON T. Četyrie teorii pressy. Red. J.N.Zasurski. Moskva. Vagrius, 1998, s. 33-36.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ Tamtéž.

vých cílů, jako je, kupříkladu, sledování vlastních zájmů prostřednictvím lobování, – celé je bez ohledu na veřejné mínění a společenský zájem.³⁷

Za protiváhu k předchozímu modelu lze brát model **Sociální zodpovědnosti**, jenž staví na sociálně zodpovědném vztahu k šíření informací mezi politickými aktéry. Jako i v libertariánském modelu funkcemi médií nadále zůstávají: informovat a bavit. Nicméně samotná média už neslouží pouze za účelem kontrolování vlády. Práva na rozřešení veškerých konfliktů nyní jsou předána k posouzení přes veřejné diskuse. Podmínkou zároveň je, že pravidla, podle nichž se formují sociálně zodpovědné vztahy, musejí být jasné každému a musejí být všemi bezpodmínečně dodržovány.³⁸

Zvláštností daného modelu je taky tendence k monopolizaci, což zatěžuje plnění hlavního poslání: pluralizmu názorů a veřejné diskusi.³⁹

Hlavním politickým rysem **Sovětského**⁴⁰ neboli totalitárního modelu, jenž je poddruhem autoritářské teorie, je propagace politického směru, v našem případě socialistického řádu. Forma vlastnictví je tu veřejná, ale samotná média jsou majetkem státu, jsou jím striktně kontrolována a jsou jeho zbraní. Jediným rozdílem je tady to, že kontrolu jako takovou nemá stát, ale vládnoucí strana (KSSS). Šířená informace je strukturalizovaná a je ideologicky ověřená. Hlavními funkcemi vystupují následující: organizátorská, agitátorská, propagátorská (sovětského ústroje) a informátorská.⁴¹

³⁷ Tamtéž 37-39.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Tamtéž 40-42.

⁴⁰ Tamtéž 43-44.

⁴¹ Tamtéž.

3. HISTORICKÁ ČÁST

3.1. Polsko a Bělorusko, osmdesátá léta

3.1.1. Polsko

Polsko bylo na přelomu 80-90 let minulého století zemí kontroverzí a největších sociálních nepokojů v tehdejší tzv. Východním bloku. „*Začátkem 80 let pod nátlakem západních investorů vládnoucí elita hluboce zadluženého Polska přistoupila na řadu nepopulárních opatření. Vláda v čele s premiérem Edwardem Babiuchem se pokusila přes zvýšení cen na potraviny a zintenzivnění vývozu zboží první řády*“⁴² snížit manko zahraničního dluhu. Tímto krokem dosáhla však ještě větší bídy mezi obyvatelstvem, roztočení spirály inflace a výsledkem byla vlna stávek. „*Svého vrcholu generální stávka dosáhla v srpnu, kdy se zastavily průmyslové podniky v Gdaňsku, Štětíně a ve Slezsku.*“⁴³

Vláda nebyla schopná vést „válku“ na dvou frontách a musela oslabit kontrolu nad společností. Této skutečnosti využily nezávislé odbory, zaregistrované v listopadu 1980 svůj svaz pod názvem Solidarita. Ten již začátkem roku 1981 čítal na 8 mln. členů. Díky takto enormní podpoře ze strany polských občanů začala hesla Solidarity vyznívat rázněji a političtěji. Organizace zručně nabývala obrysy eminentního politického rivala, což bylo další příčinou toho, že byl dne 13. prosince 1981 vyhlášen výjimečný stav generálem Wojciechem Jaruzelským.⁴⁴

Nové polské poměry hned postavily mimo zákon nejen nezávislé odbory Solidarita, ale i veškerá další hnutí, jež byla donucena upadnout do ilegality. I přesto, že generál Jaruzelski všemi dostupnými prostředky usiloval o udržení komunistického řádu ve státě, „bič a perník“ se střídaly přes celá osmdesátá léta.⁴⁵ „*Už v roce 1984 proběhla jedna z nejrozsáhlejších amnestií, jež umožnila stovkám členů Solidarity vrátit se ke své práci a rodině.*“⁴⁶

Rok 1984 je důležitý i proto, že přidal nový rytmus mediálnímu prostředí tím, že byl schválen nový mediální zákon.

Okolo roku 1988 si polská vláda uvědomila, že není schopná zdolat krizi vlastními silami, aniž by neprohloubila ještě víc už tak dosti nízkou životní úroveň Poláků, proto přistoupila na kompromis. Pověřím se tehdy roznášelo populární slovo konsenzus, jež padlo

⁴² JIVODEROV, Vadim. Polskije sobytija načala 80ch godov: Istorija. [online]. s. 1 [cit. 2012-08-26]. Dostupné z: <http://supol.narod.ru/archive/2003/1/SU0213.HTM>

⁴³ TITELBAUM, Dzasek. Polša 80ch — sociálno-ekonomičeskij portret: Centralnaja Evropa. [online]. s. 1 [cit. 2012-08-26]. Dostupné z: <http://www.1917.com/History/After-II/1006198974.html>

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ CHAJMIN, Sergiej. Istorija Polši: Voznikovenije Solidarnosti. [online]. s. 1 [cit. 2012-08-27]. Dostupné z: <http://virtualeuropa.narod.ru/poland/history6.htm>

z úst generálního tajemníka ÚV KSSS Gorbačova a následně bylo záměrně medializováno do podoby zaklínadla charakterizujícího celou vnější politiku Sovětského svazu místními a světovými sdělovacími prostředky. Začalo období liberalizace, kde se prvním krokem normalizace mezi občanskou společností a státem staly zákulisní „kulaté stoly“ ve formátu: Polská sjednocená dělnická strana (PZPR) – NSZZ Solidarity.⁴⁷

Parlamentní volby v červnu 1989 potvrdily sjednocení národu kolem Solidarity a všichni její kandidáti získali místa v Sejmu. Hlavou zákonodárního orgánu byl zvolen vůdce katolické frakce Solidarity Tadeusz Mazowiecki. Tyto parlamentní volby za sebou nechaly domnělou evoluční čáru, po níž začínalo období politických transformací, k nimž z velké části přispěla i katolická církev.⁴⁸

⁴⁷ Solidarność. V: Gazeta Wyborcza [online]. 2007 [cit. 2012-12-03]. Dostupné z: <http://wyborcza.pl/alehistoria/0,129849,13091289.html>

⁴⁸ Tamtéž.

3.1.2. Bělorusko

Bělorusko osmdesátých let XX století představovalo nejrigidnější sociální a politický model ze zemí SSSR. Do roku 1985 republika využívala veškerá privilegia ruské hospodářské pomoci, čímž si zabezpečila neustávající růst jak hrubého, tak i národního domácího produktu. I přes to, že si stát mohl dovolit tisknout neomezené kvantum svazových rublů, za něž v hojném množství kupoval potřebné nerostné suroviny a stroje, kvalita života občanů se razantně snižovala. Důvodem stagnace byly hlavně následující faktory:⁴⁹

- Prudký propad exportu (hlavně nerostných surovin) Ruska
- Nehoda Černobylského reaktoru, (odstranění následků tragédie si vyžádalo 32 ročních rozpočtů republiky). Musí se však podotknout, že Bělorusko neobdrželo žádné subvence zvenčí a muselo tak nést břemeno neštěstí samostatně.
- Zastavení politiky bývalého generálního tajemníka ÚV KPB Piatra Mašerava⁵⁰

„Vedení v Moskvě si dokonale uvědomovalo, že bez změny brzy zůstane Svaz ekonomicky u rozbitého koryta. Proto přijala novou hospodářskou politiku na XXVII sjezdu ÚV KSSS.“⁵¹ Znamenalo to, že počínaje 6. březnem 1986 stará plánová ekonomika, a s tím i celé socialistické ústrojí Běloruska, byly nenávratně poslány k ledu. Komplexní program rozvoje republiky na roky 1986-1990 předpokládal stachanovským tempem rozběh tržních záchranných opatření, z nichž hlavní byly: vypracování nového systému řízení podniků, v němž by všechny pracovní kolektivy musely pracovat za podmínek úplné hospodářské bilance, posílení nezávislosti subjektů podnikání, zaměnění centralizovaného plnění plánů formou smlouvy státní zakázky. Pohnutky Komunistické strany byly jasné, – udržet se u moci, nicméně reforma splnila veškerá očekávání a byla úspěšná. Kvůli nepříznivé vnější situaci však k roku 1990 přerostla transformace v krizi.⁵²

Na rozdíl od Polska se dá říci, že celé desetiletí v běloruské ekonomice a politické sféře panovaly stabilita a relativní prosperita. Druhá polovina 80 let znamenala pro občany obzvláště důležitou rekonverzi donedávna ještě plánové ekonomiky.

Další hlavní přínosnou změnu v sociální sféře přinesla politika Glasnosti formou přijetí zákona v roce 1988 o národní diskusi, na důležité otázky státního života Běloruské SSR.⁵³ Daná legislativní norma opravňovala všechny (včetně médií) k otevřené diskusi na témata

⁴⁹ Deephistory: Narodnoje chozjajstvo Belarusi v seredině 80-ch - načale 90-ch g. [online]. s. 1 [cit. 2012-09-12]. Dostupné z: <http://www.deephistory.ru/dhs-328-1.html>

⁵⁰ Zahynul 4. září 1980 za podivných okolností v autonehodě. Spekulovalo se, že jako potenciální kandidát a reální vítěz v souboji o křeslo předsedy ÚV KSSS v Moskvě, stal v cestě L. I. Brežněvovi. Byl oblíben v Bělorusku, hlavně kvůli ekonomické stabilitě a dostačujícím (především v porovnání s Ruskem) zásobováním republiky potravinami.

⁵¹ Deephistory: Narodnoje chozjajstvo Belarusi v seredině 80-ch - načale 90-ch g. [online]. s. 1 [cit. 2012-09-12]. Dostupné z: <http://www.deephistory.ru/dhs-328-1.html>

⁵² Tamtéž.

⁵³ Bělorusko. O narodnoj diskussiji na važnyje voprosy gosudarstvennoj žizni BSSR. In: *sb.* 1988. Dostupné z: <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3801&p0=1>

o historii a současnosti a umožňovala otevřeně kritizovat vládu, realizovala v praxi ústavní práva zaručené ústavou BSSR z roku 1978, – na demokratickou svobodu slova, tisku, mítinků i průvodů.⁵⁴

Vyvrcholením, určitým bodem varu, vyvolavši v nových podmínkách obrovskou rezonanci se stala publikace jednoho článku v časopise Literatura a umění za rok 1988. Autoři Zianon Pazniak a Jaŭheni Šmyhaľaŭ na základě archeologických vykopávek v blízkosti obce Cna-Jirodkava potvrdili fakt, tajných masových pohřbení obětí NKVD. Článek „Kurapaty – cesta smrti“⁵⁵ odhaloval pravdu o zločinech komunistické vlády v Bělorusku, jež měla na svědomí životy desítek, možná, stovek tisíc nevinných lidí. Historická tragedie vyprávěná v článku, doslova odpálila doposud spící protest běloruského národu a vytáhla jeho suverénní identitu nad rámec socialistického občana.

Další změny na sebe nenechaly dlouho čekat. V roce 1989 se konaly první svobodné a alternativní volby národních poslanců SSSR. Voliči si měli možnost vybrat jednoho kandidáta z několika nominovaných. Navíc se musel každý kandidát bezprostředně účastnit voleb, vypracovávat vlastní volební platformu a představit ji voličům. „V roce 1990 v rámci nového volebního zákona se konaly volby národních poslanců do Nejvyššího a místních zastupitelstev BSSR. Sice většinu míst obsadila Komunistická strana Běloruska (KPB), jelikož i nadále platil v parlamentu jednostranický systém, nicméně nepočtení skupina zastánců reformy vytvořila v Nejvyšší radě menšinovou parlamentní opozici.“⁵⁶

Od roku 1986 dochází v mediálním prostředí státu k postupné liberalizaci, jež se dovrší na konci roku 1991 vyhlášením nezávislosti. Ačkoliv zákon o médiích ze dne 12. června 1990 oficiálně zrušil monopol na hromadné sdělovací prostředky: „tisk a jiné sdělovací prostředky jsou svobodné. Svoboda slova a tisku jsou garantovány konstitucí SSSR, zaručuje se právo na projev názorů a předsvědčení, hledání, získání a šíření informací [...]. Cenzura se nepřipouští,“⁵⁷ kontrola ze strany KGB platila až do rozpadu SSSR.

Nová ústava a další relevantní zákony regulující činnost médií potvrdily záruku svobody slova (čl. 33.): „monopolizace médií státem, občanskými sdruženími nebo jednotlivými občany, stejně jak i cenzura jsou nepřijatelné,“⁵⁸ proto již mohly v roce 1991 objevit flagmany bělorusky psané a národně-orientované opoziční deníky: „Naša Niva“, „Narodnaja

⁵⁴ Bělorusko. Konstitucija Bělorusskoj sovětskoj socialističeskoj respubliky. In: *Osnovnooj zakon*. Minsk, 1978. Dostupné z: <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=2081>

⁵⁵ JAKUBVIČ, Pavał. Kurapaty: mir pod sosnami. *Sovětskaja Bělorussija*. 29/10/2009, s. 1. Dostupné z: <http://www.sb.by/post/93010/>

⁵⁶ Tamtéž

⁵⁷ Modernizacija zakonadatelstva o SMI. *Molodaj učjonyj* [online]. 2011, roč. 24, č. 1 [cit. 2012-12-20]. Dostupné z: <http://www.moluch.ru/archive/24/2521/>

⁵⁸ Konstitucija Respubliki Bělaruš. *Nacionalnyj pravovoj internet-portal Respubliki Bělaruš* [online]. 2003, č. 1 [cit. 2012-12-20]. Dostupné z: <http://pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=v19402875&p2={NRPA}>

Volja“ a další. Cenzura se začala vracet do mediální scény až za působením Lukašenkovy vlády od roku 1994.

3.2. Vedení a základní charakteristika deníků

3.2.1. Adam Michnik a *Gazeta Wyborcza*

3.2.1.1. Novinář a politik Adam Michnik

V dnešní době nelze mluvit o polské žurnalistice, ani o polské novodobé politice, aniž bychom zmínili jméno Adama Michnika (narozen 17. října 1946 ve Varšavě). Jedná se o opravdového patriota, člověka, jenž svou vůlí a vytrvalostí v boji za „prokletou“ demokracii a do bolesti tragickými, nicméně úctyhodnými roky strávenými ve vazbě a vězení, bude dlouhá léta sloužit za opravdovou inspiraci a příklad novým generacím mladých novinářů.

„Ještě jako student historie na Varšavské univerzitě se aktivně podílel na společenském životě. Tehdy se zúčastnil řady politických akcí, v nichž zastával práva studentů: v březnu roku 1965 v souvislosti s otevřeným dopisem Jacka Kuronia a Karola Modzelewského čelním představitelům polské komunistické strany (PZPR), byl odsouzen ke dvěma měsícům vazby; v roce 1966 pomáhal v organizaci setkání s polským historikem a filosofem protimarxistického mainstreamu Leszkiem Kołakowskim.“⁵⁹

„3. března 1968 byl vyloučen ze školy kvůli studentským protestům, krátce poté byl zadržán a následně odsouzen ke třem rokům vězení. Avšak propustili ho o rok později na základě vyhlášení amnestie.“

*Na oddělení Historie Poznaňské Univerzity Adama Mickiewiče úspěšně dokončil dálkové studium v roce 1975. Po dvou letech se stal zakladatelem a aktivním členem Výboru na obranu pracujících – Komitet Obrony Robotników (KOR, 1977-1980) a vzdělávací společnosti Towarzystwo Kursów Naukowych. Navíc pracoval jako redaktor nezávislých informačních věstníků: *Biuletyn Informacyjny, Zapis, Krytyka*.“⁶⁰*

V období politického oteplení pracoval jako poradce za Mazowiecké vojvodství Nezávislých odborů Solidarity (NSZZ S, 1980-1981), daná činnost mu byla zaúčtována formou internace dne 13. prosince 1981. Posléze ho režim odsoudil za pokus o násilné svržení vlády a oslabení vojenské moci státu. Amnestie se dočkal až v roce 1984.⁶¹

Není lepší způsob představit člověka, nežli obrátit pozornost na jeho činy. V případě Adama Michnika, člověka upřímného a otevřeného, se jeví přirozené, aby autor poukázal na to, jak se člověk chová hlavně v nepříznivých situacích. Zdali se člověk prohnul a byl přemožen, nebo obstál ve svých morálních zásadách? Adam Michnik tuto zkoušku úspěšně složil. Nehledě na to, že byl vystaven nebezpečí, odpykav tříletý trest, nepodleh nátlaku ze

⁵⁹ Adam Michnik: - redaktor naczelny "Gazety Wyborczej". *Gazeta Wyborcza* [online]. 2011, 2003-03-18, s. 1 [cit. 2012-09-13]. Dostupné z: <http://wyborcza.pl/1,93056,604939.html>

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ Tamtéž.

strany státu a dál bojoval za spravedlnost. Z dopisu adresovanému ministru vnitra Czesławu Kiszczačkovi si přečteme:

„Pro mě, Pane Generále, vězení není žádná zvlášť závažná potrestání. V tamté noci to jsem nebyl já, kdo byl odrápán, – byla to svoboda. Nejsem to já, kdo zůstává uvězněn, – je to Polsko“.⁶² ... „Pane Generále, co to je lidské svědomí? ... Jsou dvě věci v tomto světě – ať Vy uslyšíte danou novinu – z nichž jedna se nazývá zlo, druhá dobro. A hle, je to objevení pro Vás: podvádět a lhát není dobře, dopouštět se zrady je zle, věznit a vraždit je ještě horší. To je nic, že je to užitečné. To se nesmí...“⁶³

Znovu se ocitl ve vazbě v roce 1985 v tzv. Gdaňském procesu⁶⁴ s odnětím svobody na tři roky, ale opět se díky amnestii, dostal na svobodu už v roce 1986.⁶⁵

Od roku 1989 zastával a dodnes zastává pozici hlavního redaktora novin Gazeta Wyborcza. Účastnil se jednání „kulatého stolu“ i dalších dialogů mezi vládou a opozicí. Adam Michnik je autorem mnoha článků a knih, mezi kterými jsou nejznámější: Kościół, lewica, dialog (1977, 1998), Szanse polskiej demokracji (1984), Z dziejów honoru w Polsce (1985, 1993), ad.⁶⁶

Držitel titulů Doktor honoris causa newyorské New School for Social Research (1984), University of Minnesota (1990), Connecticut College (1996), University of Michigan (2001). V listopadu roku 2009 Adam Michnik získal titul doktora honoris causa od dvou univerzit: Karlovy Univerzity v Praze a Pedagogické Univerzity v Krakově.⁶⁷

V červnu 2003 mu byla udělena cena českého řádu Tomáše G. Masaryka za mimořádný přínos pro demokracii a lidská práva. V říjnu roku 2003 byl spolu s Václavem Havlem odměněn Medailí sv. Jerzego. Čestné ocenění uděleno za přínos pro boj proti zlu a vytrvalosti v budování dobra v životě společnosti od redakce Tygodnik Powszechny. Za svoji vytrvalou novinářskou práci získal mnoho dalších vyznamenání a ocenění.⁶⁸

⁴⁰ MICHNIK, Adam. Michnik do Kiszczačka. Gazeta Wyborcza [online]. 2011, 2009-10-13, s. 1 [cit. 2012-09-13]. Dostupné z: http://wyborcza.pl/1,93056,7140009,Michnik_do_Kiszczačka.html?startsz=x&as=2#ixzz25tnKcZnL

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ 13. února 1985 v jednom z apartmánů v Gdaňsku se uskutečnilo setkání vedoucích aktivistů nezákonně v té době Solidarity. Setkání, jehož se zúčastnili Władysław Frasyniuk, Adam Michnik, Bogdan Lis, Stanisław Handzlik, Jacek Merkel, Janusz Pałubicki, Krzysztof Pusz, Mariusz Wilk a Lech Wałęsa, nebylo žádným způsobem utajené - účastníci se domlouvali přes telefon. Milice odposlouchávala telefony hlavních svých soupeřů, proto se vědělo o plánovaném setkání. SB rozhodlo všechny zadržet, kromě Lecha Włęsy. Po 48 hodinách na Frasyniuka, Lisa a Michnika státní zástupce uvalil tříměsíční trest. Adam Michnik: Redaktor naczelny "Gazety Wyborczej". In: *Gazeta Wyborcza* [online]. 2003 [cit. 2012-12-03]. Dostupné z: <http://wyborcza.pl/1,93056,604939.html>

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ Tamtéž.

3.2.1.2. *Základní charakteristika novin Gazeta Wyborcza*⁶⁹

Gazeta Wyborcza byla založena v roce 1989 skupinou opozičních novinářů a aktivistů jako platforma pro první demokratické parlamentní volby.⁷⁰ Od začátku vydávání novin je šéfredaktorem titulu Adam Michnik.

První vydání deníku Gazeta Wyborcza mělo 8 stran⁷¹ s nákladem 150 tisíc výtisků. V současné době se vydání tiskne s nákladem 400 tisíc kopií denně a každý týden noviny čte 4,3 milionů lidí v Polsku.⁷² Internetové stránky Wyborcza.pl jsou interaktivní tvář tiskové verze, jež má svůj vlastní redakční tým, komunikující s redakcí Gazety. Součástí zmíněných stránek jsou i audiovizuální příspěvky.

Každý výtisk Gazety se skládá nejméně ze tří částí: národní sekce, regionální sekce a různé tematické přílohy. Národní sekci připravuje kancelář redakce sídlící ve Varšavě. Regionální redakce mají na starost 23 regionálních mutací. Tematické přílohy se věnují: v pondělí: Gazeta Praca, Gazeta Sport, Ludzie i Pieniądze (Lidé a peníze); v úterý: Gazeta Komunikaty (inzeráty), ve středu Gazeta Dom (Dům), ve čtvrtek: Duży Format (žurnál), v pátek: Gazeta co jest grane (divadelní příloha) a Gazeta Telewizyjna (TV příloha), v sobotu: Wysokie Obcasy (časopis pro ženy) a Turystyka (cestování).⁷³

⁶⁹ Dále v textu je citováno jako Gazeta

⁷⁰ K zakladatelům titulu patří: Zbigniew Bujak, Aleksander Paszyński a Andrzej Wajda, vzato z Uniwersytet Warszawski. *Pięćolecie Transformacji Mediów 1989-1994*. Warszawa: Elipsa, 1995. 461 s. ISBN 83-85466-68-1., s. 89

⁷¹ Viz příloha č. 2. a 3.

⁷² *Związek Kontroli Dystrybucji Prasy* [online]. 2011 [cit. 2011-05-17]. Dostupné z WWW: <javascript:downloadFile('publicPackage.xls?P=416&ln=pl');>.

⁷³ AGORA.PL [online]. 2010 [cit. 2010-04-15]. AGORA SA. Dostupné z WWW: <http://www.agora.pl/agora_eng/11,66706,2816885.html>.

3.2.2. Pavał Jakubovič a Sovětskaja Bělorussija

3.2.2.1. Ve službách státu, Pavał Jakubovič

Rok 1995 v Minsku byl převratným bodem pro běloruskou žurnalistiku. Během krátké doby byla zproštěna svých definitiv většina šéf-redaktorů hlavních státních novin. Daná iniciativa tehdy vzešla od „čerstvě“ zvoleného prezidenta A. Lukašenka. Byla to reakce na tzv. kauzu o „bílých skvrnách“, v níž byly noviny, jež psali o nejnovějším korupčním skandálu, do něhož byla zapojena i řada úředníků z prezidentského okolí, donuceny pod nátlakem cenzury stáhnout ze svých stránek zprávy o uplacení. „Drzost“ novinářského cechu tkvěla v tom, že redaktoři odmítli nahradit nežádoucí sdělení jakýmikoliv jinými články a na místo toho vyšly týden před Vánocemi roku 1994 hlavní tiskoviny s poloprázdným obsahem.⁷⁴

V roce 1995 vystřídal podle prezidentského nařízení Pavał Izotavič Jakubovič (narozen 23. září 1946 m. Staradub) hlavního redaktora I. Asinskiho. Je na místě podotknout, že být v čele největšího tištěného média v Bělorusku zároveň znamená velet žurnalistice celého státu.⁷⁵

Jakubovič sloužil mezi roky 1965 a 1977 v Rudé armádě, kde v roce 1973 úspěšně dokončil Vyšší vojenské učiliště Ministerstva Vnitra a fakultu žurnalistiky Běloruské státní univerzity. Za časů sovětské vlády si získal jméno hlavně za svoje fejetony a sportovní reportáže. V období reforem Perestrojky a glasnosti se začal věnovat politickým tématům. Je nositelem mezinárodního novinářského ocenění Zlaté pero za obranu demokracie; ta byla věnována za materiály publikované během moskevského převratu roku 1991.⁷⁶

Mezi roky 1977 a 1987 působil v novinách Znamia Junosti (Prapor mládeže), poté rok pracoval v časopise Pramień (Pramen). Politické články začal publikovat v době, kdy pracoval v novinách Narodnaja hazeta (Národní noviny). V roce 1994 – 1995 zastupoval hlavního redaktora právě v titulu Sovětskaja Bělorussija.⁷⁷

Vyznamenání zaslouženého umělce Běloruské republiky získal dvakrát, jednou v roce 2000, druhou v roce 2002. Dne 31. prosince 2006 Lukašenko podepsal rozhodnutí o udělení Pavlu Jakubovičovi cenu Za duchovní obrození.⁷⁸

⁷⁴ *Narodnaja Volja: Biełyje piatna*. Minsk, 1994. Dostupné z: <http://www.nv-online.info/>

⁷⁵ BUDNIK, Marija. Pavel Jakubovič stal senatorem. *Narodnaja Volja* [online]. 3. 12. 2011, č. 2011 [cit. 2012-09-23]. Dostupné z: <http://www.nv-online.info/by/140/news/25766>

⁷⁶ Who is who in Belarus: Jakubovič Pavał Izotavič. [online]. 2007, 2007-2009, s. 1 [cit. 2012-09-22]. Dostupné z: <http://who.bdg.by/obj.php?kod=177>

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ Tamtéž.

Nyní je často označován jako hlavní ideolog prezidentské administrace. Sám o sobě mluví jako o člověku s liberálním myšlením, jenž byl zformován za období politického oteplení Chruščova.⁷⁹

„Patřil jsem k první generaci sovětské mládeže, jež neakceptovala postuláty Stalina, ale nenakazila se cynismem Brežněvovy éry. Moje generace jsou lidé narození ve druhé polovině 40. let, již byli svědky návratu obětí stalinských represí. Tito lidé, kteří byli propuštěni z důvodu politického „oteplení“, se náhle začali objevovat v našich městech, a přinesli s sebou těžce akceptovatelné důkazy. Jejich pravda kontrastovala s realitou, která nás obklopovala. Začali jsme víc poslouchat, tak jsme se dozvěděli o věcech, o nichž nevěděli ani starší lidé. Objevily se knihy Vasila Grosmana, Anny Achmatovové, Mariny Cvětajevové, Vosipa Mendelštama, Jauhienija Eutešenki... Četli jsme Alexandra Solženicina. Náhle nás pohltilo období vyvinutého socialismu, jež patřilo k časům bez vyhlídek a alternativ. Každý den se dívám na dnešní Bělorusko a vidím, kolik možností a příležitosti mají mladí lidé. Sice kritizují stát, ale mají výběr: po škole se mohou zapsat na univerzity v Bělorusku, mohou ale odcestovat do Krakova nebo Varšavy, nebo dokonce do Oxfordu. Mohou jít pracovat či podnikat. Mohou, dokonce, ležet bříškem nahoru. My jsme tím obdaření nebyli a žádnou cestu ven neměli.“⁸⁰

Je na místě podotknout, že hlavní redaktor novin Sovětskaja Bělorussija Pavaľ Jakubovič sdílí dvě funkce najednou, byl totiž jmenován poslancem Sovětu republiky národního shromáždění 4. svolání. Nařízení o tom podepsal Lukašenko 3. ledna 2011.⁸¹

⁷⁹ Who is who in Belarus: Jakubovič Pavaľ Izotavič. [online]. 2007, 2007-2009, s. 1 [cit. 2012-09-22]. Dostupné z: <http://who.bdg.by/obj.php?kod=177>

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ BUDNIK, Marija. Pavel Jakubovič stal senatorem. *Narodnaja Volja* [online]. 3. 12. 2011, č. 2011 [cit. 2012-09-23]. Dostupné z: <http://www.nv-online.info/by/140/news/25766>

3.2.2.2. *Základní charakteristika novin Sovětskaja Bělorussija*⁸²

Sovětskaja Bělorussija⁸³ byla založena ústředním výborem komunistické strany Běloruské sovětské socialistické republiky⁸⁴ v roce 1927 a začala vycházet pod názvem Rabočij (Pracující), pod nímž vycházela do roku 1937. Prvním šéfredaktorem transformačního období (1991-1994) byl Ihar Asinski a od roku 1995 pak tuto pozici převzal Pavel Jakubovič.

SB vychází pětikrát týdně, kromě neděle a pondělí, s nákladem kolem 400 tisíc výtisků. Webové stránky (SB.by) jsou elektronickou obdobou tištěné verze deníku. Každý výtisk se skládá ze dvou částí: hlavní osmistránkové neměnné kostry a přílohy. Titul je celostátní s jednou hlavní (Minsk) a 5 regionálními redakcemi v hlavních centrech administrativních oblastí.

Ve čtvrtek se na stránky SB přidávají noviny Sojuz (Svaz), měsíčník Rady ministrů Svazu Běloruska a Ruska. V pátek vycházejí s přílohou TV tvojeho doma (TV tvého doma). V sobotu noviny prezentují články známého ruského týdeníku Sobesednik (Besedník).

Dle usnesení Rady ministrů Běloruské republiky ze dne 3. ledna 1992 č. 1. O schválení prozatímního statutu novin Sovětskaja Bělorussija, se spolumajitelem novin stává Rada ministrů Běloruské republiky a pracovní tým redakce novin SB. Tímto usnesením⁸⁵ zároveň bylo nařízeno, aby noviny sloužily k vysvětlení postojů Rady ministrů v nejdůležitějších státních otázkách. Deník byl původně založen jako 4-8 stránkový titul. Dnešní SB vlastní Administrace prezidenta Běloruské republiky a redakční rada.⁸⁶

⁸² Viz příloha č. 4. a 5.

⁸³ Dále citováno jako SB

⁸⁴ Dále citováno jako BSSR

⁸⁵ Juridičeskaja konsultacija [online]. 2010 [cit. 2010-04-15]. Dostupné z WWW: <http://spravka-jurist.com/base/part-wd/tx_qswtke.htm>

⁸⁶ Sovětskaja Bělorussija [online]. 2010 [cit. 2010-04-15]. Sb.by. Dostupné z WWW: <<http://sb.by/>>.

4. PRAKTICKÁ ČÁST

4.1. Období první: Legislativa

Právní prostředí Polska a Běloruska 88-89 let lze označit za deklarativní v tom smyslu, že pouze prohlašovala rozsáhlá práva, v praxi však fungovala jiná restriktivní pravidla. Tak například oba dva státy podepsaly Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (SSSR 1973, Polsko 1977) zaručující svobodu a osobní nedotknutelnost (čl. 9), právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství (čl. 18), svobodu slova (čl. 19),⁸⁷ k dalším mezinárodním normám, jimiž jsou si Polsko a Bělorusko zavázány, patří, kupříkladu, Pakt o ekonomických, sociálních a kulturních právech (SSSR, Polsko 3. ledna 1976) zajišťující právo na vysokou důstojnou životní úroveň.

Podobná rozsáhlá práva a svobody zaručovaly i další klíčové normy. Pravdou však je, že se zákony o médiích a konstituce psaly podle vzoru, jenž platil v RSFSR, nicméně ony stejně zabezpečovaly široká, leč deklarativní práva. Novelizovaná polská konstituce z roku 1976 a běloruská z roku 1978 garantovaly základní práva a svobody, určovaly povinnosti občanů:

Článek 81. „*Občané Polské národní republiky bez ohledu na národnost, rasu a náboženství mají stejná práva ve všech sférách veřejného, politického, ekonomického, sociálního a kulturního života. Porušení dané zásady přes jakékoliv přímé nebo nepřímé zvýhodnění nebo omezení práv na základě státní příslušnosti, rasy nebo náboženství je trestuhodné*“.⁸⁸

Článek 83. „*1. Polska národní republika zaručuje občanům svobodu projevu, tisku, shromažďování a sdružování, pochodu a manifestace. 2. Uskutečněním dané svobody slouží předání pracujícím lidu a jejich organizacím tiskáren, zásob papíru, veřejných budov a hal, prostředků komunikací, rádia a jiného nezbytného materiálního majetku.*“⁸⁹

Hlavním rozdílem ale mezi polskými a běloruskými konstitucemi je to, že polská se více věnuje vztahu mezi státem a konfesemi, zatímco běloruská pouze odděluje církve od státu:

Článek 82. *1. „Polská lidová republika ručí občanům svobodu vyznání a svědomí. Církev a jiné náboženské organizace jsou volné vykonávat své náboženské funkce. Nesmí se*

⁸⁷ UN. Meždunarodnyj pakt o graždanskich i političeskich pravach. In: *Rezoluce 2200 A (XXI)*. 16. 12. 1966. Dostupné z: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pactpol.shtml

⁸⁸ Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, ze dne 22 lipca 1952 r. w wersji jednolitej z dnia 16 lutego 1976 r.

Dostupný z:

http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&cad=rja&ved=0CEYQFjAE&url=http%3A%2F%2Fwww.staff.amu.edu.pl%2F~wroblew%2Fhtml%2Fkonst%2Fpl%2FKonstytucja%2520stan%25201976%2520-%2520tekst%2520wlasny.doc&ei=6B57ULDSGsnmtQbJk4DYCQ&usq=AFQjCNFRRG8u8dtXUaFT8_zguOPlKHJwIQ&sig2=OTkMS5JsUTFVAkk6aTNxSQ

⁸⁹ Tamtéž.

*upírat občanům právo zúčastnit se náboženských aktivit a obřadů. Nesmí se zároveň nikomu upírat v právu se nezúčastňovat náboženských aktivit a obřadů. 2. Církev je oddělená od státu. Pravidla vztahu státu vůči církvi, stejně jak i právní a majetkové poměry se upravují předepsaným zákonem.*⁹⁰

Polský tiskový zákon z roku 1984 staví také na právu občana na svobodné informace, vymezuje práva a povinnosti vydavatelů a novinářů. Zakazuje jakoukoliv manipulaci s informacemi, podobně jak běloruský mediální zákon.⁹¹ Nicméně v praxi daná rozsáhlá práva neplatila. Prokuratura, KGB a politbyro uplatňovaly cenzuru jak předběžnou, tak i následnou. Existovala i autocenzura, což znamenalo, že každá redakce státních novin a novinář sám věděli, o čem se psát smí, a o čem je zapovězeno. Poněvadž bylo soudnictví podřízeno vládě a ta sledovala cíl budování komunismu, – každý, kdo stál v cestě, byl podroben perzekuci a útlaku.

Situace v Polsku se začala měnit rychleji a dřív než v Bělorusku. Již začátkem 90. let Polsko vstoupilo do období transformace, jež byla přirozeným výsledkem politického rozhodnutí kulatého stolu mezi zástupci Solidarity a vládou republiky. Zákonem dne 11. dubna 1990 byly zlikvidovány orgány cenzury. Za účelem depolitizace tištěných médií byla v Sejmu vytvořena likvidační komise.⁹²

*„V Bělorusku, kde dominantní postavení měla ruská centrálně organizovaná média, a média jednotlivých svazových republik s regionálním tiskem se nacházela na nižších hierarchických postech; - podléhaly tyto sdělovací prostředky vlivu mocenských orgánů, celý systém tak pracoval synchronně a plnil roli propagandisty, agitátora a organizátora,⁹³ – došlo ke zlomu v systému až v okamžiku, kdy si Rada ministrů Běloruska dne 27. července 1990 vyhradila právo pro vytvoření vlastního systému informace. Tehdy nastala pro běloruské sdělovací prostředky epocha renesance, jež trvala do roku 1994“.*⁹⁴

*„Tenkrát vzešla zcela nová generace profesionálů, pro něž hlavním stavebním kamenem zaměstnání byly standardy nezávislé novinářské práce. Teď, když si vzpomínám na práci Běloruského rádia pro mládež před jeho zrušením v roce 1995, uvědomuji si, nakolik neomezenou byla tehdy svoboda projevu v Bělorusku.“*⁹⁵

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ Zákon O Tisku a jiných hromadných sdělovacích prostředku, jenž byl chválen v SSSR v roce 1990. Koncepce zákona spočívala na principu svobody informací, zrušení cenzury a právní regulaci žurnalistiky.

⁹² Uniwersytet Warszawski. *Pięciolecie Transformacji Mediów 1989-1994*. Warszawa: Elipsa, 1995. 461 s. ISBN 83-85466-68-1, s. 138-9

⁹³ Efimova, N. 1998. „Belarus“ In *News of the world: World Cultures Look at Television News*. <http://books.google.com/books?id=J7zkqHA5VA4C&pg=PA21&dq=media+belarus&hl=cs&sig=Xk6hSpijMUTHCdVDPfHexFF59C4#PPA21,M1>

⁹⁴ TLITVINAVA, Žanna. PANFILOV, O. *Vlast i pressa v Bělarusi: Chronika protivistojanija 1994-1997*. Moskva: Prava čelověka, 1998. 584 s. ISBN 5-7712-0090-5, 485

⁹⁵ Tamtéž, s. 375

4.2. Právní uspořádání vztahů mezi státem a římsko-katolickou církví v Polsku

„Období začínající politickými transformacemi, jež následně vedly k transformaci informačního prostoru, sahá na konec osmdesátých let dvacátého století. Tahle perioda je zvláště důležitá pro katolickou církev v Polsku, protože byl tehdy poprvé v její historii zvolen papežem Polák Karol Wojtyła, posléze přijav jméno Jan Pavel II. Jeho zvolení a následné návštěvy Polska (1979, 1983, 1987) přispěly k sjednocení lidí proti komunistické vládě.“⁹⁶

Vatikán nadále zvyšoval finanční a informační podporu nejen pro svůj tisk, jenž má v Polsku hluboké kořeny, ale i odborářskému hnutí Solidarita.⁹⁷ Uchopivši rázně směr reformem, katolická církev začátkem devadesátých let vytváří Katolický svaz novinářů za pomoci UCIP (KSD Union Catholique Internationale de la Presse).⁹⁸

„Celkově koncem osmdesátých let čítá v Polsku přes deset tisíc farností, proto není divu, že se ihned vytváří Sdružení tisku farního.“⁹⁹ „Dále se v roce 1993 katolické rozhlasové společenství integruje v Celopolské sdružení katolických radiových stanic VOX. Zakládají se Katolické centrum evropských informací a Unie vydavatelů. Postupně se zvyšuje i počet neklerikálních titulů. Během osmdesátých let z devadesáti na sto.“¹⁰⁰ „Katolický tisk čítá začátkem 90 let na více než 40 titulů.“¹⁰¹

Římsko-katolická církev je vlivná a solidní organizace v Polsku, jež má na své straně miliony věřících a velký materiální majetek, proto přijetí zákona o komplexu vztahů mezi státem a církví je centrem dané studie.

⁹⁶ LITVINAVA, Žanna. PANFILOV, O. Vlast i pressa v Bělarusi: Chronika protivistojanija 1994-1997. Moskva: Prava čelověka, 1998. 584 s. ISBN 5-7712-0090-5, s. 482

⁹⁷ ZALOSKA, J; MELET MAKALM, F. Dapamožnik dla žurnalistau Centralnaj i Uschodnijaj Eüropy. I. Minsk: Bělaruski fond Sorasa, 1995. 176 s. ISBN 985-6002-09-06, s 12-15

⁹⁸ USIP byla vytvořena v roce 1927 jako Federace Novinářů. Momentálně mezi její struktury patří: FIAC – Mezinárodní Federace Katolických agentur tiskových, ACIESTI – Mezinárodní Katolické sdružení teoretiků a profesorů technik informačních, FIAPE – Mezinárodní Federace sdružení tisku církevní. UCIP spoluzakladatel struktur regionálních: UCLAP – Katolická latinoamercká unie tisku, UCAP – africká katolická unie tisku, SACPA – katolická unie tisku v Jižní Asii, SEACPA – katolická unie tisku v jiho-východní Asii.

⁹⁹ Uniwersytet Warszawski. *Pięćciolecie Transformacji Mediów 1989-1994*. Warszawa: Elipsa, 1995. 461 s. ISBN 83-85466-68-1, s. 133

¹⁰⁰ Hlaváček, Petr – Holzer, Jan. 2005. „Lukašenkovo Bělorusko: Případová studie nedemokratického režimu.“ In *Central European Political Studies Review*. <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=249>

¹⁰¹ ZAGORSKAJA, Marina. Bělarus 1991-2006: Itogi. 1. Minsk : [s.n.], 2008. s. 480

4.2.1. *Reflexe tématu a doby, Gazeta Wyborcza*

4.2.1.1. *Zpravodajství*

Na rozdíl od vládního (stranického) tisku, zpravodajství Gazety je nasyceno texty spjaté s polskou katolickou církví. Přísně se sleduje dění, jež se odehrává jak uvnitř konfese, tak i napříč všemi dalšími politickými seskupeními. I přesto, že se první článek, ve stanovených autorech časových mantinelech, netýká přímo tématu schválení nového zákona o církvi, zpráva pod titulkem Primas Polska mluví s Wałęsou o volbách¹⁰² ze dne 8. května vypovídá o pevných vztazích mezi Solidaritou a polskou církví. Tento text poukazuje na příznačnou vlastnost pro mladý polský deník, jenž, na rozdíl od běloruského, komentuje politické dění z úhlu pohledu jak opozice, tak i představitelů církve. Zpráva referuje o setkání, jež se událo 5. května mezi kardinálem Józefem Glempem a předsedou NSZZ Solidarity Lechem Wałęsou:

„Wałęsa, – hovoří se ve zprávě, – představil primasovi program volební kampaně, ale i upozornil na omezení, jež během jejího trvání provázejí. Vysvětlil také, jak byl sestaven seznam kandidátů do Sejmu a Senátu a roli, již v jejím vypracování odehrály regionální iniciativy.“¹⁰³

Kardinál Glemp mluvil rovněž o významu volebních programů na formování a fungování etických norem ve veřejném životě. Kněz primas zdůraznil, že otázka ochrany nenarozeného dítěte nemůže být předmětem politické hry, ani jmenování kandidátů na funkci poslance a senátora.¹⁰⁴

Posledním tématem setkání Wałęsy a Glempa se staly organizační záležitosti rozvíjející se Solidarity, její regionální i odborářské struktury a také formování nezávislého tisku.¹⁰⁵

Gazeta pojímá spolupráci mezi Solidaritou a církví jako věc objektivní a vzhledem k veřejnému mínění – nutnou. Tato spolupráce vyúsťuje také ve formu krátkých zpráv z cest církevních služebních, což je nestandardní praxí pro sovětský tisk, jenž nikdy doposud nekomentoval a nesledoval zahraniční cesty duchovních, za malou výjimku nejvyšších představitelů zásadních konfesí. Centrem pozornosti socialistických listů, ve své většině, byly cesty politiků vládnoucích stran, nikoliv opozice či církve. Za jeden z takových příkladů lze označit další zprávu ze dne 9. května o tom, jak „Kardinál Lustiger přerušil svou cestu po SSSR“.¹⁰⁶ Zpráva informuje, že pařížský arcibiskup, kardinál Jean-Marie Lustiger

¹⁰² OCR. *Gazeta wyborcza: Prymas Polski rozmawia z Wałęsą o wyborach*. Varšava: Agora, 08/05/1989, roč. 0, č. 1. ISSN 0860-908X., s. 1

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ OCR. *Gazeta wyborcza: Kardynał Lustiger przerwał podróż po ZSRR*. Varšava: Agora, 09/05/1989, roč. 0, č. 2. ISSN 0860-908X. s. 7

v pondělí přerušil svou cestu po SSSR a vrátil se do Paříže. Důvodem k tomu posloužilo to, že nedostal státní souhlas k návštěvě Kyjeva, aby se setkal se zástupci uniátské církve. „*Tato populární Ukrajinská katolická církev východního obřadu, – pokračují noviny, – byla potlačena po celá desetiletí sovětskou vládou.*“¹⁰⁷

Charakteristickým rysem pro Gazetu je hovořit pravdivě a otevřeně bez užití autocenzury. Za pokrokový se dá označit sloh psaní titulu, jelikož si doposud sovětská média nemohla dovolit kritizovat vládu, ukazující, že ona je viníkem a utlačovatelem.

Další text v novinách vychází tentýž den s názvem „261 x 3000 podpisů. Sebráno mnohem více“.¹⁰⁸ Zpráva věnovaná volební kampani, ale pro autora je důležité, že Gazeta staví proti sobě provládání kandidáty těm „svým“ od Solidarity a zdůrazňuje roli, již v tom hraje církev:

„*Kromě snahy vlády, již se pokusila prosadit své vlastní kandidáty na nestranické mandáty, obavy, že Solidarity nedokáže shromáždit potřebné minimum, se ukázaly být zcela neopodstatněné. Velkým spojencem, – jak tvrdí tajemník občanského výboru Henry Wyjec, – se ukázala být církev.*“¹⁰⁹

Zpravodajství Gazety patrně akcentuje spojení církve a solidarity, ale o daném skutku mluví otevřeně bez jakékoliv manipulace. Na jedné straně si toho přeje sama doba, jelikož socialistický tisk buď zcela dané téma vynechával ze své agendy, nebo uváděl církev v negativní konotaci, a na straně druhé existovala poptávka veřejnosti po objektivních informacích.

Zpráva ze dne 15. května s názvem „HYDE PARK, HYDE PARK Monarchisté“¹¹⁰ je následujícím textem kladně hodnotícím roli polské církve ve společnosti. Jako hlavní mluvčí tu vystupuje politická opozice – monarchisti:

„*Prosazujeme a neodvratně budeme prosazovat monarchický systém... vůči zdrcující krizi v Polsku vidíme potřebu v provádění trvalé a nesporné vlády, již se stane pravdivou reprezentací národa a státu. Pouze monarchistický systém je schopen produkovat permanentní autoritu, protože autorita v monarchii je autoritou instituce, nikoli osoby.*“¹¹¹ Dál Gazeta cituje, že přírodním spojencem royalistů byla vždy katolická církev a silná konzervativní strana...¹¹²

¹⁰⁷ OCR. Gazeta wyborcza: Kardynał Lustiger przerwał podróz po ZSRR. Varšava: Agora, 09/05/1989, roč. 0, č. 2. ISSN 0860-908X. s. 7

¹⁰⁸ OCR. Gazeta wyborcza: 261 x 3000 PODPISÓW Zebrano o wiele więcej. Varšava: Agora, 09/05/1989, roč. 0, č. 2. ISSN 0860-908X. s., 1

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ OCR. Gazeta wyborcza: HYDE PARK, HYDE PARK Monarchiści. Varšava: Agora, 15/05/1989, roč. 0, č. 6. ISSN 0860-908X., s. 6

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² Tamtéž.

Dne 18. května se Gazeta vrací ke sledování zahraničních cest předních duchovních rozsáhlou zprávou o maďarském primasovi „Primas jede na Ukrajinu“. ¹¹³ Noviny se v textu věnují tématům zakázaným pro oficiální tisk, jako například problémům s církevními hodnostáři, již se stali obětmi zfalšovaných procesů:

„*Církev neusiluje o politickou rehabilitaci kardinála Jozefa Mindszentyho, ale úřady by měly přijmout vhodná opatření k nápravě nespravedlnosti,*“ – řekl v rozhovoru pro budapešťskou televizi primas Maďarska, kardinál László Paskai. ¹¹⁴

Druhým vážným dotazem, jehož se titul dotkl, byl komplex vztahů mezi státem a církví ohledně majetkových a právních poměrů:

„*Z vyjádření Paskaia Lászlóho vyplývá, že on už nevěří v návrat bývalého církevního majetku, ale doufá, že budou předány některé znárodněné budovy.*“ ¹¹⁵ Dále komentuje duchovní návrh zákona týkající se vztahů mezi státem a církví. László pronesl, že nebude kritizovat praxi získávání souhlasu od úřadu na jmenování biskupů. Nicméně, považuje za klíčové, aby stát neměl neomezené právo veta. ¹¹⁶

Následující den na stránkách Gazety vychází avízo na titulní stránce pod názvem „Pod Monte Kassinem“, ¹¹⁷ v němž se hovoří o setkání Papeže s polským primasem, během něhož byl projednán mimo jiné i normalizační zákon o vztazích Stát – Církev, schválený parlamentem PRL .

Noviny ze stejného dne se pozorně věnují událostem kolem církve i v zahraničí. Další zpráva s titulkem „Protestní hladovka“ ¹¹⁸ vypráví o třech biskupech a třech kněžích Ukrajinské katolické církve (Uniate), začavše držet protestní hladovku v budově Nejvyšší rady Sovětského svazu, tím se domáhajíce legalizace své církve:

„*Dorazili do Moskvy v ranních hodinách s úmyslem předat Nejvyšší radě SSSR petici, již však nepřijali. Ukrajinská katolická církev (pronásledovaná za předrevolučních časů) na území polských vojvodství, připojených k SSSR, byla zakázána již v roce 1946.*“ ¹¹⁹

V informačních blocích za dny 19. -22. května o setkáních varšavských kandidátů spatříme mimo jiné další argumenty poukazující na spolupráci Solidarity (finančního a morálního patrona Gazety) a církve. Noviny uvádějí, že se předvolební setkání s kandidáty (M. Sielicka-Gracka, R. Bugaj) konají v kostelu sv. Michala, ¹²⁰ nebo že na 21. května je pláno-

¹¹³ OCR. Gazeta wyborcza: Prymas jedzie na Ukrainę. Varšava: Agora, 18/05/1989, roč. 0, č. 9. ISSN 0860-908X., s. 7

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ OCR. Gazeta wyborcza: Pod Monte Kassino. Varšava: Agora, 19/05/1989, roč. 0, č. 10. ISSN 0860-908X., s. 1

¹¹⁸ OCR. Gazeta wyborcza: Strajk glódowkowy. Varšava: Agora, 19/05/1989, roč. 0, č. 10. ISSN 0860-908X., s. 7

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ ŁOWIECKI, Maciej. Gazeta wyborcza: Spotkanie kandydatów warszawskich. Varšava: Agora, 19/05/1989, roč. 0, č. 10. ISSN 0860-908X., s. 4

vána schůzka pana W. Trzeciakowskiho v kostele sv. Teresy. V dalším oznámení ze dne 22. května Setkání s kandidáty¹²¹ narazíme na informace, že někteří kandidáti mají svoje proslovy v kostelech: „*A. Miłkowski v kostelu sv. Michała a J. Dynier, J. Ambroziak kostel sv. Teresy.*“¹²² Ačkoliv se na první pohled může zdát, že se církev příliš angažuje v politických záležitostech, oficiální vysvětlení k dané spolupráci zpozorujeme v publicistických textech.

4.2.1.2. *Publicistika*

„*V poválečné historii Polska byly volby jen dvakrát časem probouzení veřejného a politického života. Jednou se to stalo v roce 1947, ve volbách, v nichž se rázně projevila politická opozice i jež byly zfalšované a také během voleb v roce 1957, kdy vznikla naděje, že Polsko vkročí na cestu ke skutečným změnám. Tato naděje přiměla, aby se většina polské společnosti zúčastnila voleb, poněvadž byla přesvědčena, že něco na její vůli záleží,*“¹²³ – provádí historické paralely k výsledku jednání mezi opozicí a vládou polský politik a historik Bronistow Geremek. V komentáři „Akt naděje“ ze dne 05. května autor pokládá hlavní dotaz, zdali po 30 letech výše zmíněných událostí lze očekávat novou naději. „*Odpověď není zcela jasná,*“ – podotýká Geremek ale i připisuje pozitivní vliv církve na společenské procesy:¹²⁴

„*Historie nezná příklady okamžitého přechodu od totalitního systému k demokracii, ale zná příklady evolučních změn, v nichž usnadňující silou k přechodu posloužila jednou monarchie, jednou církev a jednou politické porozumění stran nebo skupin.*“¹²⁵

Téma volební kampaně a role církve v ní se probírá v dalším komentáři „V nesouladu s dohodami.“¹²⁶ Není náhoda, že se tisková konference koná v kostele zasvěceném sv. Trojici, kde polský politik, spoluzakladatel Solidarity J. Onyszkiewicz a J. Moskwa z tiskové kanceláře občanského výboru Solidarita se vyjadřují k potížím, na něž v průběhu volební kampaně narážejí. Na dotaz o roli církve v kampani Solidarity, Jacek Moskwa potvrdil, že se církev neangažuje bezprostředně, pouze pomáhá vytvářet podmínky pro demokratizaci v Polsku, zpřístupňuje svoje prostory, pomáhajíc tím kandidátům veřejně promlouvat k voličům. A netýká se to pouze kandidátů od Občanského výboru, ale i všech, kteří vyznávají křesťanské hodnoty. Onyszkiewicz zároveň podotkl, že zákon o ochraně nenaroze-

¹²¹ OCR. *Gazeta wyborcza: Spotkanie z kandydatami.* Varšava: Agora, 22/05/1989, roč. 0, č. 11. ISSN 0860-908X., s. 5

¹²² Tamtéž.

¹²³ OCR. *Gazeta wyborcza: Akt nadziei.* Varšava: Agora, 05/05/1989, roč. 0, č. 0. ISSN 0860-908X., s. 3

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ OCR a MW. *Gazeta wyborcza: Niezgodne z ustaleniami.* Varšava: Agora, 11/05/1989, roč. 0, č. 4. ISSN 0860-908X., s. 1

ného dítěte je součástí volebního programu, nicméně představitelé mají právo rozhodovat nezávisle, v souladu se svými pohledy k dané záležitosti.¹²⁷

Rozvíjeje více do hloubky námět „O ochraně nenarozeného dítěte“,¹²⁸ Gazeta v dalším čísle přináší komentář, v němž se hovoří o projektu návrhu právně chránícím rodinu. Tento zákon podporovaný polským Episkopátem byl předložen Sejmu ještě v březnu roku 1980 po iniciativě představenstva Polského svazu katolicko-společenského.¹²⁹

„Polská církev, – uvádí se v textu, – chtěla pozměnit zákon z roku 1956 připouštějící potraty. Poslanci navrhovali nahradit zákon zavedením trestu odnětí svobody až na tři roky za potrat. Nicméně, – zdůrazňuje se, – pro církev problém potrestání je uměle nafouknut. Ve skutku neexistuje, poněvadž soudce trest uvalit nemusí.“¹³⁰

Vystřelenou debatu mezi zastánci a odpůrci návrhu Gazeta charakterizuje jako dramatickou:

„Mezi 12člennou skupinou reprezentující Episkopát, k níž patří knězi, lékaři-gynekologové, právníci a psychologové, kterou podporuje několik poslanců na jedné straně, a zástupci z Ženské ligy na straně druhé, včetně dalších poslanců, není možno najít shodu, protože každá mluví jiným jazykem. I když používají stejná slova, znamenají tato slova u každé ze stran něco jiného.“¹³¹

Komentář „Opožděné jaro“¹³² (v Suvalkách) pojednává o průběhu volební kampaně v malém městě na východě Polska. Autor poukazuje na to, že pouze Solidarita má ve městě svoje volební plakáty před sídlem Občanského výboru v samém centru města. Je známo, že dnes kandidáti ze seznamu Výboru získali více než 15 tisíc podpisů, třikrát víc než jejich konkurence.¹³³

Autor ale také upozorňuje na rozkol mezi společností a Solidaritou, navíc, o co je důležitější, zmiňuje se o neochvějném vlivu polské církve na život venkova:

„Ti, kteří zachovali vzpomínku na hnutí Solidaritu, stihli se několikrát pohádat, není žádná plná shoda ani dnes. Zemědělci se bojí slova "solidarita". Stále není jasno, jestli to jim neublíží, v případě, kdy bude zemědělec žádat o něco u vlády. ...Má zde velkou autoritu církev, zejména kněz Jerzy Zawadzki, který podporuje kandidáty z Výboru.“¹³⁴

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ MILEWICZ, Ewa. *Gazeta wyborcza: Ochrona dziecka poczętego*. Varšava: Agora, 12/05/1989, roč. 0, č. 5. ISSN 0860-908X., s. 2

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² SMOLEŃSKI, Paweł. *Gazeta wyborcza: Wiosna spóźniona*. Varšava: Agora, 17/05/1989, roč. 0, č. 8. ISSN 0860-908X., s. 4

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ Tamtéž.

„Když „neznámí pachatele“ strhávají v blízkých Szypliszczách plakáty Solidarity nebo odšroubovávají kola od vozidel, jimiž Občanský výbor distribuuje po Augustówě své materiály, následující den lidé už vědí, kdo má v tom prsty. Hovoří se, že milice, - píše autor o nekalých praktikách vládních kárných orgánů a pokračuje s tím, že čím dál, tím více lidé nedůvěřují vládě, poslouchají kritičtěji redaktora bielostocké *Gazety Współczesnej*, který kandiduje na poslance a asi proto náhle projevuje zájem o masové hroby v Gibeč. “¹³⁵

Lze na místě poznamenat, že *Gazeta* pokrývá komplex témat o církvi v sousedním Bělorusku lépe, než to dělá tiskový orgán Sovětskaja Bělorussija. Jako jediná, například informuje o dění v běloruském parlamentu zprávou „Více náboženství – více volných dní.“ „Nejvyšší rada Běloruska se v pátek rozhodla, že Vánoce a Velikonoce budou dnem pracovního klidu. Oproti tomu svátek Listopadové revoluce se stal všedním dnem.“¹³⁶

V den, kdy Sejm Polské republiky schvaloval zákon O polské církvi,¹³⁷ na stránkách *Gazety* vychází komentář pod titulkem „Církev a společnost“,¹³⁸ v němž se chronologicky připomínají důležitá data popisující vztahy mezi vládou a katolickou církví za doby komunistické nadvlády:

„Zpočátku se vztahy s komunisty byly zřízeny v rámci právního řečiště, prezident Bierut dokonce přísahal: Ať mi Bůh pomůže. Ale mír trval krátce. Vynucená dohoda z roku 1950 s biskupy však neuspokojila vládu. Následovalo zatčení kardinála Wyszyňského (1953) a snaha zavřít kostel v Zakrystii. Gomułka usiloval o křížovou výpravu proti církvi, ale i tenkrát se kostel ubránil. V roce 1970 vztahy pořád byly studené, ačkoliv se odehrávaly v rámci práva.

V roce 1978 zvolení Poláka papežem znamenalo, že se církev již nedržela pod pokličkou. Stává se tak důležitou součástí celého zkomplikovaného polského systému, plní roli jediné nezávislé instituce. Její role v těžkém období stanného práva a přípravy na „kulatý stůl“, připomínat není nutno. Nyní je čas k nápravě právního postavení církve. V parlamentu začala diskuse o konečné podobě balíčku právních předpisů, které zajistí, aby vztahy

¹³⁵ SMOLEŃSKI, Paweł. *Gazeta wyborcza: Wiosna spóźniona*. Varšava: Agora, 17/05/1989, roč. 0, č. 8. ISSN 0860-908X., s. 4

¹³⁶ MC. *Gazeta wyborcza: Więcej wyznań - więcej wolnych dni*. Varšava: Agora, 21/12/1991, roč. 2, č. 766. ISSN 0860-908X., s.7

¹³⁷ Jedná se o dílčí zákony (o povinné náboženské výuce na státních školách, zákon o interrupcích, zákon o respektování „křesťanských hodnot“ ze strany médií, ad.), (Poľša. Istorija s 1947. Enciklopedija Koljera – Otkrytoje Obščestvo 2000. [online]. 2000, n-a, [cit. 2011-05-17]. Dostupný z WWW: http://www.dic.academic.ru/dic.nsf/enc_colier/24/%D0%9F%D0%9E%D0%9B%D0%AC%D0%A8%D0%90, (o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej), dostupný na: <http://www.google.pl/url?sa=t&source=web&cd=1&ved=0CBkQFjAA&url=http%3A%2F%2Fisap.sejm.gov.pl%2FDwnload%3Bjsessionid%3D848F4103895CF89D0EECEBFABCB57CF1%3Fid%3DWDU19890290154%26type%3D3&rc=t%26q=D%2Fz.%20U.%201989%20r.%20Nr%2029%20poz.%20154%20ze%20zm.&ei=-8vSTZSMK8ma-w07ImuCg&usg=AFQjCNGQ53QjJ-T-zk3X7DqHPg2gEkftiA&sig2=5ET-TgHZONGsB0d3sWmSKA&cad=rja>

¹³⁸ MILEWICZ, Ewa a Jan ROGALA. *Gazeta wyborcza: KOŚCIÓŁ I PAŃSTWO*. Varšava: Agora, 17/05/1989, roč. 0, č. 8. ISSN 0860-908X.,s. 3

mezi státem a církví nebyly podřízeny něčí dobré nebo špatné vůli, ale stavěly na jasné a transparentní dohodě. ¹³⁹

Celý komentář je postaven na kontrastu stát (zásah, nátlak) vs. církev (morálka a odboj) a informuje se v něm o pokusech Polské lidové republiky zasahovat do vnitřních záležitostí církve. Autor v něm podotýká, že i přes dramatické události poválečných let, katolická církev vždy zůstávala morálním vodítkem národa a tuto pozici nikdy neopustila.

„Nový zákon, – pokračuje novinář, – přinese změnu pro člověka věřícího, jenž bude mít právně zaručenou ochranu svých zájmů spojených s duchovními praxemi. ¹⁴⁰

Další komentář zabývající se zákonem vychází pod názvem „Zákon je již v Sejmu“¹⁴¹ doplněný výroky z rozhovoru s Jackem Ambroziakem, právním poradcem sekretariátu polského Episkopátu vychází ve stejný den:

„Po 37 letech je vytvořena šance, aby článek 82 hlavního zákonu o svobodě vyznání víry přestal být mrtvý. Zejména ta jeho část, v níž v roce 1952 bylo prohlášeno, že právní vztahy církve budou upravovat zákony. Potom se přes řadu let objevovaly vyhlášky, nařízení a tajné oběžníky, ale zákon nikde. Církevními záležitostmi se zabývaly různé instituce počínaje Úřadem ve věcech náboženství konče Ministerstvem vnitra. ¹⁴²

Z článku se dozvíme, že zákon legalizuje nejen činnost polské charity, ale i dalších církevních útvarů. Legislativa dovoluje katolické církvi vydávat vlastní noviny a šířit názory přes rozhlas a televizi:

„Církev se řídí ve svých záležitostech vlastním zákonem, má možnost svobodně vykonávat duchovní a jurisdikční činnost a vyřizovat samostatně vnitřní záležitosti. ¹⁴³

Postoj autora je zde jednoznačný: *„Stát přiznal, že nemůže všechno kontrolovat, proto delegoval své pravomoci dalším institucím, v našem případě katolické církvi.* ¹⁴⁴

Následujícími čísly se Gazeta věnuje okolnostem vystřeleného konfliktu o „Přerušení těhotenství – spor o zákoně“,¹⁴⁵ ačkoliv se zde redakce novin rozhodla omezit se pouze na prezentaci odlišných postojů: *„Nemáme v úmyslu zveřejňovat naše stanoviska, budeme jen sledovat průběh událostí.* ¹⁴⁶

¹³⁹ MILEWICZ, Ewa a Jan ROGALA. *Gazeta wyborcza: KOŚCIÓŁ I PAŃSTWO*. Varšava: Agora, 17/05/1989, roč. 0, č. 8. ISSN 0860-908X., s. 3

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ MIZERSKI, Sławomir. *Gazeta wyborcza: Ustawa jest już w Sejmu*. Varšava: Agora, 17/05/1989, roč. 0, č. 8. ISSN 0860-908X., s. 1

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ RAYZACHER, Maciej. *Gazeta wyborcza: PRZERYWANIE CIĄŻY - SPÓR O USTAWĘ*. Varšava: Agora, 18/05/1989, roč. 0, č. 9. ISSN 0860-908X., s. 3

¹⁴⁶ Tamtéž.

„Zastánci zákazu potratů se hlásí k morálním argumentům, – uvádí titul, – odkazují na základní hodnotu, – **nezabij**: vyjádřili přesvědčení, že je nutné obnovit hodnoty rodiny a mateřství... Oponenti že se často shodují, že ukončení těhotenství je zlem, ale tvrdí, že zavedení potrestání nebude účinné, zasáhne to pouze chudší rodiny. Odkazují tak na právo ženy rozhodovat se o svém životě.“¹⁴⁷

V komentáři „Právo na život“¹⁴⁸ redakce navazuje na pokračující se spor a cituje názor Ericha Buchholtze, profesora Oddělení práv na Univerzitě Humbolda v Berlíně, NDR:

„Trest smrti, jenž byl v Polské lidové republice zaveden 17. července 1897, je rozhodnutím neoprávněným, jež žádoucí účinek mít nebude.“ Hlavní příčinou podle profesora je taková skutečnost, že rozsudek smrti porušuje základní právo člověka – právo na život.¹⁴⁹

Gazeta uvádí dále slova redaktora a jednoho ze zakladatelů novin Adama Michnika:

„Jak je možné se domáhat trestu smrti vůči těm, již jej přidělovali druhým – tj. je naporodovat? Když slyším horké apely pro trest smrti, – argumentuje Michnik, – tak se mi zdá, že slyším výzvu ke krveprolití.“¹⁵⁰

Odlisný názor však zastává historik Adam Zieliński, jenž tvrdí, že sice nezastává názor, že ten, kdo trest smrti podporuje je totalitarista a toho, kdo je odpůrcem, můžeme považovat za demokrata. „Zdali se NDR jeví být více demokratická než Maďarsko, kde byl trest smrti zaveden?“ – pronesl a položil otázku historik.¹⁵¹

Za ukázkový příklad, že polská církev má vysokou transakční kapacitu a pružné mobilizační síly na agendu Gazety, lze označit text „Podpořme církev“,¹⁵² v němž Alojz Orszulik, zástupce sekretariátu Episkopátu Polska vyzývá:

„Vyjadřuji svou hlubokou radost, že prezident PLR do funkce předsedy Rady ministrů jmenoval pana Tadeusze Mazowieckého. Pan Mazowiecki je znám svojí ctí, upřímností a soudržností ve svém řemesle. Myslím si, že správnost Tadeusze Mazowieckého tkví také v jeho náboženském přesvědčení a následném aplikování své víry do povšedního dne.“¹⁵³

Gazeta 23. května na 4. stránce publikuje velký článek o předsedovi Solidarity, Lechu Wałęsowi „Proč jsem na tom seznamu?“¹⁵⁴ Charakterizuje v něm politika, jenž dokáže ob-

¹⁴⁷ RAYZACHER, Maciej. *Gazeta wyborcza: PRZERYWANIE CIĄŻY - SPÓR O USTAWĘ*. Varšava: Agora, 18/05/1989, roč. 0, č. 9. ISSN 0860-908X., s. 3

¹⁴⁸ FALKOWSKA, Wanda. *Gazeta wyborcza: Prawo do życia*. Varšava: Agora, 22/05/1989, roč. 0, č. 11. ISSN 0860-908X. s. 3-4.

¹⁴⁹ Tamtéž.

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ EM. *Gazeta wyborcza: Kara śmierci. Pod społeczną dyskusję*. Varšava: Agora, 22/05/1989, roč. 0, č. 11. ISSN 0860-908X., s. 1

¹⁵² ORSZULIK, Alojzy. *Gazeta wyborcza: Poparcie Kościoła*. Varšava: Agora, 23/05/1989, roč. 0, č. 12. ISSN 0860-908X., s. 1

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ STOMMA, Stanisław. *Gazeta wyborcza: DLACZEGO JESTEM NA TEJ LIŚCIE?*. Varšava: Agora, 23/05/1989, roč. 0, č. 12. ISSN 0860-908X., s. 4

rátit směr změn v Polsku. Wałęsa naopak konstatuje, že pokud za námi stojí církev, již inspirovala a nadále bude bránit pokroky usmíření mezi Poláky, vyhrajeme.¹⁵⁵

Na vrcholu předvolební kampaně publikuje Gazeta ironický text „Církev jako tažné zvíře“¹⁵⁶ odhalující ne zcela slušné politické techniky koaličních partnerů Solidarity. Text vypraví, že se nejdříve koaliční partneři chytali za Solidaritu – chválili ji za to, že existuje, přebírali hesla a programy hnutí říkajíce například, že se vlastně snaží tento program uskutečnit léta. Jeden člověk dokonce řekl, že pokud by Lech Wałęsa věděl o jeho existenci, jistě by ho podpořil.

„*Když koketování s rivaly Solidarity skončilo, – konstatuje Gazeta, – začalo pak flirtování s církví. Paní Guca například místo pro rozhovor nevyhradila ani v televizním štábu, ani ve svém bytě v kruhu psů, nebo kocourů či milujících sousedů, ale na pozadí kostela.*“¹⁵⁷ Novinář během interview pak zjistí, že se paní Guca právě před okamžikem zúčastnila náboženského obřadu, nebo že pan Swiderski, kandidát do Senátu z Ostroleka, bez rozpaků, řekl, že je zcela nezávislý člen komunistické strany. Kromě toho, že se jeho nezávislost s časem prohloubila, v minulosti také chodíval do kostela.¹⁵⁸

Gazeta sumarizuje, že stačí sledovat, jak vám nějaký nezávislý sekretář řekne, že pokud by Jan Pavel II věděl o jeho existenci, určitě by jeho kandidaturu podpořil.

Církev argumentuje míru své politické angažovanosti v komentáři „Církev i volby“.¹⁵⁹ Gazeta zveřejňuje postoj polské církve nejen vůči volbám, ale i obecně k procesům, jež v Polsku panují:

„*Církev z důvodu své role a kompetencí se za žádnou cenu neztotožňuje se žádnou politickou silou, ani se neváže na jakýkoliv politický systém, - zní v Pastorační konstituci O církvi v moderním světě. Ale ze stejného dokumentu vyplývá, že si Církev vyhrazuje právo vždy a všude mít skutečnou svobodu morálně hodnotit, dokonce i politické záležitosti.*“¹⁶⁰

Na dotaz, zdali organizování volebních setkání ve farních prostorách je vtáhnutím církve do politiky, s odkazem na koncilový dokument se cituje:

„*Ať si světský lid zvykne na práci ve farnosti v úzkém spojení se svými knězi, představit církvi vlastní problémy a názory.*“¹⁶¹

¹⁵⁵ STOMMA, Stanisław. *Gazeta wyborcza: DLACZEGO JESTEM NA TEJ LIŚCIE?*. Varšava: Agora, 23/05/1989, roč. 0, č. 12. ISSN 0860-908X., s. 4

¹⁵⁶ KALICKI, Włodzimierz. *Gazeta wyborcza: Kościół jako zwierze pociągowe*. Varšava: Agora, 26/05/1989, roč. 0, č. 14. ISSN 0860-908X., s. 8

¹⁵⁷ Tamtéž.

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ FREDROBONIECKI, Tadeusz. *Gazeta wyborcza: Kościół i wybory*. Varšava: Agora, 26/05/1989, roč. 0, č. 14. ISSN 0860-908X., s. 5

¹⁶⁰ Tamtéž.

¹⁶¹ Tamtéž.

Zásadní otázku o vztahu ke kandidátům od Občanského výboru Solidarity nominovaných přes Lecha Wałęsu vysvětluje duchovní Marek Skwarnicki:

„Pro mě pan Lech Wałęsa, jenž se otevřeně hlásí ke katolicismu a veřejně vyznává svou víru, je sekulárním symbolem, o čemž mluví koncilová Konstituce Gaudium et spes, nebo encyklika Evangelium muntiadi.“¹⁶²

¹⁶² FREDROBONIECKI, Tadeusz. *Gazeta wyborcza: Kościół i wybory*. Varšava: Agora, 26/05/1989, roč. 0, č. 14. ISSN 0860-908X., s. 5

4.2.2. *Reflexe tématu a doby, Sovětskaja Bělorussija*

4.2.2.1. *Zpravodajství*

V souladu s doktrínou Lenina, jež usilovala o kompletní vymýcení náboženství z všedního dne, SB jako hlavní tiskový orgán komunistické strany, se zcela ztotožňuje s daným cílem. V novinách velmi zřídka narazíme na články věnované náboženským svátkům, nemluvě o informacích ohledně odehrávajícího se dění v církevních institucích.

Nespatříme zároveň ani články o nepokojích či stávkách, jež byly na místě v samotném Bělorusku, ale v hojném počtu se bude mluvit o podobných problémech v západních zemích. Princip zamlčování informací s cílem vytvořit mylné přesvědčení o bezproblémové republice byl uměle zdůrazněn na pozadí „morálně rozpadajícího se západu“, ve vztahu k němuž se události uvádějí prostřednictvím cílených intervencí. Není proto náhodou, že o Polsku již 5. května v rubrice *Obzor Planety*, bude zveřejněná zpráva na základě agentury PAP o „Stávce v dolech“.¹⁶³

*„Na řadě uhelných dolů v Katovickém vojvodství ve středu začaly stávky. Horníci vnesli požadavek na zadání nového systému odměňování v těžebním průmyslu do okamžiku, kdy budou indexovány mzdy kvůli zvýšení cen.“*¹⁶⁴

Informační pokrytí SB o událostech v Polsku je všestranné. Mezi probíranými téma jsou rubriky o sportu: „70 let popularity“¹⁶⁵ o Polském olympijském výboru, nebo o diplomatických polsko-běloruských vztazích, zreflektované v textu „Polská ocenění pro veterány“.¹⁶⁶

„K mnohým vojenským oceněním veteránů Velké vlastenecké války, sešedši 5. května na Generálním konzulátu PLR v Minsku, dodala se medaile Bratrstva ve zbrani a Zlatý odznak cti Společenství polsko-sovětského přátelství. Byly slavnostně předány na setkání věnovanému Dni vítězství. Generální konzul M. Obedzinski zdůraznil, že bratrství ve zbrani, narozené v letech boje proti fašismu na běloruské zemi položilo začátek novým neustále posilujícím se vztahům mezi národy obou republik, i slouží zářným příkladem nesmrtelnosti tradic založených na obecných idejích socialismu, míru a přátelství“, – hovoří se ve zprávě.¹⁶⁷

¹⁶³ PAP. *Sovětskaja Bělarus: Obzor Planety: Polša: Zabastovka na šachtach*. Minsk: Belaruskí dom druku, 05/05/1989, roč. 105, č. 17586. ISSN 1992-3058., s. 3

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ RED. *Sovětskaja Bělarus: Vokrug Sporta: 70 let popularnosti. Sovětskaja Bělorussija*. Minsk: Belaruskí dom druku, 06/05/1989, roč. 106, č. 17587. ISSN 1992-3058., s. 5

¹⁶⁶ BELTA. *Sovětskaja Bělarus: Polskije nagrody veteranam*. Minsk: Belaruskí dom druku, 06/05/1989, roč. 106, č. 17587. ISSN 1992-3058, s. 3

¹⁶⁷ Tamtéž.

Terčem zájmu SB jsou také ekonomické zprávy popisující obchod mezi dvěma státy. Tak například rubrika „Z Polska o Polsku“ byla připravena kolegy z PAP pro BelTA. Jedná se o sérii textů ekonomického rázu, jako například „Obchoduje Minsk s Lodží“.¹⁶⁸

„Pracovníci řemeslného obchodu z Lodže podepsali s minskými kolegy dohodu o hospodářské spolupráci,“ – píše se v novinách.¹⁶⁹

Dalším textem dané rubriky jsou „Dobré vyhlídky“.¹⁷⁰ Zpráva popisuje dohodu o spolupráci mládeže Bialystockého vojvodství a Grodenské oblasti, dle které se předpokládá uskutečnění schůzek k projednání probíhajících procesů v mládežnických hnutích, výměnu skupin studentů, společné sportovní akce atd.

Ze zprávy „Ve spolupráci se sovětským partnerem“¹⁷¹ se dozvíme, že byl rychle vybudován kontejnerový kompresor na plyn v Cholowczycach, v Bielskopodlyaském vojvodství. Stavba začala v květnu 1988, a hlavní práce byly dokončeny v prosinci, což umožnilo technologické spuštění stanice, za pomoci níž se zdvojnásobí možnost importu do země suroviny ze SSSR.

Na politické téma SB píše opatrně v duchu sovětské perestrojky, například v textu „Rozpracovává se nový volební zákon“.¹⁷²

„*Slibované velké přeměny v polském systému realizování státní vlády našly své ztělesnění v projednávaném přes Sejm pozměňovacím návrhu ke konstituci. Dvoukomorový parlament se bude skládat ze Sejmu a Senátu (doposud byl pouze Sejm), a také se zavádí funkce prezidenta státu, který má široké pravomoci - to jsou předpokládané **principiální** změny statusu vrchních státních orgánů.*“¹⁷³

Noviny dál charakterizují parlamentní volby, jež by poprvé po 42 letech byly konkurenčeschopným, nekonfrontačním hlasováním, jež vytvoří příležitost **radikálně** zvýšit skutečnou účast voličů na formování obou komor budoucího parlamentu.

Příklad nevyváženosti agendy titulu, kdy se důležité informace označují jako nedůležité nebo irelevantní a druhořadé události se uvádějí jako hlavní, spatříme ve vydání dne **13. května 1989**, v němž vedle sebe vycházejí dvě zprávy. Jedna je věnovaná politickým událostem v Polsku „Tisková konference Walesy“.¹⁷⁴

¹⁶⁸ GATAT, Ch. *Sovětskaja Bělarus: Iz Polši o Polše: Torgujut Minsk i Lodž*. Minsk: Belaruskí dom druku, 07/04/1989, roč. 81, č. 17562. ISSN 1992-3058., s. 3.

¹⁶⁹ Tamtéž.

¹⁷⁰ ZGET, Wincent. *Sovětskaja Bělarus: Iz Polši o Polše: Chorošije perspektivy*. Minsk: Belaruskí dom druku, 07/04/1989, roč. 81, č. 17562. ISSN 1992-3058., s. 3.

¹⁷¹ SWENDER, Janusz. *Sovětskaja Bělarus: Iz Polši o Polše: V sotrudničestve s sovětskim partnjorom*. Minsk: Belaruskí dom druku, 07/04/1989, roč. 81, č. 17562. ISSN 1992-3058., s.3.

¹⁷² KAMENIECKI, Maurycyj. *Sovětskaja Bělarus: Iz Polši o Polše: Vyrabatyvaetsja novyj zakon o vyborax*. Minsk: Belaruskí dom druku, 07/04/1989, roč. 81, č. 17562. ISSN 1992-3058., s. 3.

¹⁷³ Tamtéž.

¹⁷⁴ INTERPRESS-APN. *Sovětskaja Bělarus: Press-konferencija Valensy*. Minsk: Belaruskí dom druku, 13/05/1989, roč. 111, č. 17592. ISSN 1992-3058., s. 3.

„V Gdaňsku se uskutečnila tisková konference předsedy Solidarity Lecha Wałęsy, jenž novinářům řekl, že je třeba skoncovat s anarchií, demonstracemi a stávkami. Do země musí přijít klid, protože se již nejedná o střet zájmů, ale o osud Polska. Stávky mohou zničit možnost politické změny ve státu. Západ nepomůže Polákům, pokud v Polsku bude panovat nestabilní situace,“ – pronesl vůdce Solidarity.¹⁷⁵

Druhá podstatně větší zpráva „Zemědělský chlapeček“¹⁷⁶ vypráví o technologické novince socialistického průmyslu:

„Polské zemědělství již dávno potřebovalo speciální vozidlo, střední nosnosti 3,5 tuny. Na počátku 80. let se objevil prototyp malého vysoce úsporného nákladního auta pro zemědělské účely, oficiálně nazvaného Star-742, a neoficiálně – zemědělský chlapeček.“¹⁷⁷

Dané číslo je ukázkové pro pochopení nastolení agendy běloruského deníku. Ze všech tiskových prohlášení a projevu polské opozice bylo zvoleno otisknout neutrální výzvu, shrnutou do čtyřvětého oznámení, oproti tomu úzce specializované informace technického charakteru se vydávají za bleskovou zprávu. Abnormální vybudování agendy poukazuje na příznak existence záměrného zamlčování (jeden z principů manipulace viz oddíl 2.1.).

Nehledě na to, že mezinárodnímu dění se noviny věnují dobře a Polsko se objevuje skoro v každém čísle, tématu církve byla věnována jediná zpráva v Přehledu událostí tohoto týdne,¹⁷⁸ 17. května:

„Ve Varšavě se uskuteční jednodenní jednání Sejmu PLR. Hlavním tématem na programu schůze zaujme analýza mimořádné komise polského parlamentu o třech zákonodárných projektech, regulujících komplex vztahů mezi státem a katolickou církví, určujících její právní postavení.“¹⁷⁹

Dalším charakteristickým rysem běloruského titulu je názorovost zpravodajství, většinou se tento princip týká politických záležitostí představujících pouze oficiální názor. Zpravodajství v daném případě již splňuje roli soudce a ve sporu označuje protistranu např. konfliktu socialistickými klišé. Tak ve zprávě „Antisovětské výpady“¹⁸⁰ deník informuje, že „ve Varšavě 17. května odpoledne v Krakově nedaleko od konzulátu SSSR **tak zvaný** Nezávislý svaz studentů uspořádal novou **antisovětskou** demonstraci. Uskutečnil se mítink, během něhož zazněla hesla **antisovětského** rázu. Orgány právního pořádku několikrát vy-

¹⁷⁵ INTERPRESS-APN. *Sovětskaja Bělarus: Press-konferencija Valensy*. Minsk: Belaruskí dom druku, 13/05/1989, roč. 111, č. 17592. ISSN 1992-3058., s. 3.

¹⁷⁶ INTERPRESS-APN. *Sovětskaja Bělarussija: Venkovské dítě*. Minsk: Belaruskí dom druku, 13/05/1989, roč. 111, č. 17592. ISSN 1992-3058.s.3.

¹⁷⁷ Tamtéž.

¹⁷⁸ RED. *Sovětskaja Bělarussija: Sobytija etoj něděli*. Minsk: Belaruskí dom druku, 16./05/1989, roč. 113, č. 17594. ISSN 1992-3058., s.3.

¹⁷⁹ Tamtéž.

¹⁸⁰ RED. *Sovětskaja Bělarussija: Polša: Antisovětskije vylazki*. Minsk: Belaruskí dom druku, 19/05/1989, roč. 116, č. 17597. ISSN 1992-3058, s. 3

zývaly **výtržníky**, aby se rozešli, ale **dav**, nereaguje na výzvu, začal stavbu barikády. Kolem 18. hodiny místního času v centru města byl **obnoven pořádek**.¹⁸¹

Běloruský deník nadále sleduje situaci kolem protestů v Polsku, vychází tak v rubrice Kurýr Planety další text s názvem „Vyjádřeno znepokojení“.¹⁸²

„Nacházejte 19. května v Krakově velvyslanec SSSR v PRL V. I. Brovikov se setkal s prvním sekretářem Krakovského výboru PZPR (Polská sjednocená dělnická strana) J. Gaewiszem i prezidentem města T. Salwou. Vyjádřil znepokojení veřejností SSSR v souvislosti s incidentem před budovou Generálního konzulátu SSSR v Krakově. Odpovědnost za **antisovětské a antisocialistické výpadky skupin extremisticky naladěné mládeže převzal vůdce ilegální skupiny (KPN) Konfederace nezávislého Polska L. Moczulski**.¹⁸³

4.2.2.2. Publicistika

Na událost o schválení zákona katolické církve v sousedním Polsku běloruský deník Sovětskaja Bělorussija nepublikoval žádný komentář. Jednak je to podmíněno profilem titulu, jenž se jakožto stranický tiskový orgán přednostně věnuje informačním textům než analýze. Jednak se deník vyhýbá názorovosti na politicky nevhodná témata pro socialistický tisk. Běloruský deník poté, co svazové republiky uskutečnili tzv. „průvod suverenity“ až koncem roku 1991, začíná psát jak o pravoslavné, tak o katolické církvi. Objeví se i články obsahující doposud chybějící historický kontext: „Svátek naší duchovnosti“,¹⁸⁴ „O Bělorusku – v Římě“¹⁸⁵, nebo „Ruská Praha“.¹⁸⁶

Jediný komentář vztahující se k polsko-běloruské problematice se tiskne 18. března pod názvem „Do Varšavy – z Varšavy“¹⁸⁷ a informuje o tom, že 19. dubna mezi Minskem a Varšavou bylo otevřeno pravidelná autobusová linka.

„V toto sobotní ráno pozornost všech přítomných na autobusovém nádraží Východní přitáhl průvody cestujících, již odjížděli novou linkou do Varšavy. Nebyli opomíjeni i první

¹⁸¹ RED. *Sovětskaja Bělorussija: Polša: Antisovětskije vylazki*. Minsk: Belaruskí dom druku, 19/05/1989, roč. 116, č. 17597. ISSN 1992-3058, s. 3

¹⁸² RED. *Sovětskaja Bělorussija: Vyraženo bespokojstvo*. Minsk: Belaruskí dom druku, 21/05/1989, roč. 118, č. 17599. ISSN 1992-3058..., s. 3

¹⁸³ Tamtéž.

¹⁸⁴ KARAIČEVA,, Leja. *Sovětskaja Bělorussija: Prazdnik našej duchovnosti*. Minsk: Belaruskí dom druku, 22/04/1991, roč. 131, č. 17912. ISSN 1992-3058, s. 1,6.

¹⁸⁵ KRAPIVIN, S. *Sovětskaja Bělorussija: O Bělorusii – v Rimě*. Minsk: Belaruskí dom druku, 22/04/1991, roč. 130, č. 17911. ISSN 1992-3058., s. 6

¹⁸⁶ SEMJOCHINA, A. *Sovětskaja Bělorussija: Ruskaja Praga*. Minsk: Belaruskí dom druku, 22/04/1991, roč. 130, č. 17911. ISSN 1992-3058. s. 6

¹⁸⁷ ZELDIN, A. *Sovětskaja Bělorussija: Do Varšavy - z Varšavy: Regularnoje avtobusnoje soobščeniye Minsk-Varšava*. Minsk: Belaruskí dom druku, 18/04/1989, roč. 90, č. 17571. ISSN 1992-3058., s. 3.

*cestující. Jedním z nich byl doktor ekonomie Edward Bolachowski pracující v Hlavní varšavské škole plánování a statistiky, přišel jako účastník vědecké konference.*¹⁸⁸

„V Minsku jsem poprvé a moc se mi tu zalíbilo,“ – odpověděl pan Bolachowski.

„Kromě pravidelných civilních autobusových linek, zabýváme se také obslužením turistů a přepravou nákladu,“ – řekl jeden z ředitelů polské společnosti provozující autobusovou linku Jan Jaźwiński.

*„Autobusová linka do Varšavy je velkým přínosem pro naši přepravu, – pronesl vedoucí oddělení dopravy běloruského Inturistu L. V. Nosko. Protože ne vždy můžeme v létě poskytnout jízdenky na vlak, jež často Běloruskem projíždí, jedná se o nejlepší alternativu.“*¹⁸⁹

Vyváženost komentářů běloruského deníku nebývá pravidlem a vzhledem k tomu, že některé otázky nejsou pro otevřenou debatu určené, mnohé události se opomíjejí.

¹⁸⁸ A. Sovětskaja Bělarussija: *Do Varšavy - z Varšavy: Regularnoje avtobusnoje soobščenije Minsk-Varšava*. Minsk: Belaruskí dom druku, 18/04/1989, roč. 90, č. 17571. ISSN 1992-3058., s. 3.

¹⁸⁹ Tamtéž.

4.3. Bělověžská dohoda

Bělověžská dohoda je dokumentem, jenž byl podepsán 8. prosince 1991 v běloruském městě Viskuli (nedaleko Brestu) třemi předními představiteli svazových republik: Běloruska, Ruska a Ukrajiny. Smlouva se stala bodem odpočítávání denonsace SSSR:

„Svaz sovětských socialistických republik jako subjekt mezinárodního politického práva a geopolitická realita již neexistuje,“¹⁹⁰ – psalo se v dokumentu. Zároveň s tím tři země, podepsali dohodu, založily Společenství nezávislých států, do něhož se posléze zapojily skoro všechny svazové republiky bývalého SSSR kromě třech baltských: Litvy, Lotyšska a Estonska.

¹⁹⁰ GORBAČOV, Michail. Istorija Sovětskogo Sojuza. *Perestrojka. Glasnost'* [online]. Moskva: Vagrius, 2000 [cit. 2011-05-18]. Bělovežskije soglašenija i ich ocenka, s. Dostupné z WWW: <<http://www.bibliotekar.ru/mihail-gorbachev/82.htm>>.

4.3.1. Reflexe tématu a doby, *Gazeta Wyborcza*

Polský deník, jak již bylo zmíněno, se na rozdíl od běloruského přednostně věnuje událostem na Ukrajině a její nezávislosti: „Nezávislá Ukrajina“,¹⁹¹ „Rusko uznalo Ukrajinu“,¹⁹² – vycházejí polské tituly s palcovými a impertinentními nadpisy. *Gazeta* se ptá na to, „Kdo bude sousedem na Východě?“¹⁹³

„*Jako první na světě uznalo nezávislost Ukrajiny Polsko* – informuje se v článku. *Ano, – konstatuje vydání. – Sovětský svaz, jak jsme ho znali, již neexistuje, včetně jeho geografického měřítka, samozřejmě, v tom není vina Ukrajiny. Kravčuk coby prezident je zde ne proto, aby ničil, ale proto, aby stavěl,*“ – brání *Gazeta* rozhodnutí ukrajinského národa na vyhlášení nezávislosti a vyjadřuje tak i stanovisko nového demokratického Polska.¹⁹⁴

Důvodem, proč běloruský deník přichází s analýzou referenda na Ukrajině o několik dnů později je bizarní opatrnost psát na nejednoznačná a destabilizující téma.

Gazeta se věnuje inauguraci 57letého bývalého sekretáře Komunistické strany Ukrajiny Leonida Kravčuka, jenž získal funkci jako první prezident zvolený ve svobodných volbách. V článku „Nezávislost den všední“¹⁹⁵ noviny informují, že hned po přísaze Kravčuk oznámil, že Ukrajina vypovídá svazovou smlouvu z roku 1922. V kuloárech ukrajinského parlamentu se již hovoří, že plán Gorbačova na udržení pohromadě 12 republik bývalého SSSR je už mrtvý:

„*Čtvrtěční zasedání prezidentů Gorbačova a Jelcina v Kremlu byla věnována nezávislosti Ukrajiny. Po schůzce Jelcin oznámil o svém telefonním rozhovoru s Kravčukem, řekl, že je nepatrná naděje na účast Ukrajiny v nové svazové smlouvě. Všechno ale záleží na tom, jak Ukrajina chápe suverenitu a nezávislost. Zdali úplně odejde, nebo souhlasí se společnou hospodářskou politikou.*

„*Michail Gorbačov naopak požádal, – hovoří se dál v článku, – aby vedení Ukrajiny ještě nenechávalo definitivní tečky na „i“.*“¹⁹⁶

V článku „Na východ dvěma jízdními pruhy“,¹⁹⁷ sekretář polského MZV Jerzy Makarczyk informuje o odstartování dvousměrné východní politiky, jež je jednak nacílená na vý-

¹⁹¹ KALABIŃSKI, Jacek. *Gazeta wyborcza: Niepodległa Ukraina?*. Varšava: Agora, 06/12/1991, roč. 2, č. 753. ISSN 0860-908X. s. 1, 7.

¹⁹² LAI. *Gazeta wyborcza: Rosja uznała Ukrainę*. Varšava: Agora, 08/12/1991, roč. 2, č. 755. ISSN 0860-908X., s. 1.

¹⁹³ E.G. *Gazeta wyborcza: Kto będzie sąsiadem na Wschodzie?*. Varšava: Agora, 08/12/1991, roč. 2, č. 755. ISSN 0860-908X., s. 1.

¹⁹⁴ Tamtéž.

¹⁹⁵ AFP, REUTER, AŁ. *Gazeta wyborcza: Niepodległości dzień powszedni*. Varšava: Agora, 06/12/1991, roč. 2, č. 753. ISSN 0860-908X., s.7

¹⁹⁶ Tamtéž.

¹⁹⁷ KRZEM. *Gazeta wyborcza: Na Wschód dwoma torami*. Varšava: Agora, 14/12/1991, roč. 2, č. 760. ISSN 0860-908X. s. 2

stavbu bilaterálních vztahů s každou republikou sousedící s Polskem, jednak na dvoustranné dohody s nově vzniklým Společenstvím nezávislých států jako celkem.

V polském deníku vychází k datu 9-10. prosince 1991 hlavně dva komentáře pod následujícími názvy: „Nové Společenství na Východě“¹⁹⁸ a „Bělorusko, Rusko a Ukrajina rozhodují o osudu SSSR, zní v perexech:

„Představitelé Ruska, Ukrajiny a Běloruska v oznámení zveřejněném v neděli večer po ukončení dvoudenních rozhovorů prohlásili, že Sovětský svaz už neexistuje. V této situaci se republiky dohodly na zřízení Společenství nezávislých států, sídlem kterého bude hlavní město Běloruska – Minsk. Do Společenství se bude moci připojit každý stát, který by o to vyjádřil žádost,“ – informovala sovětská televize.¹⁹⁹

Rádio Svobodná Evropa upozornila, že Gorbačov také chtěl velice přijet do Brestu, nebyl však pozván, ale v sobotu udělil pro ukrajinskou TV rozhovor, v němž strašil tím, jaká neštěstí čekají republiku, jestli vystoupí ze SSSR. A potvrdil, že má ještě pro Ukrajince návrhy, jež je mohou zaujmout.²⁰⁰

Reakce nového prezidenta Ukrajiny na interview Gorbačova následovala hned, pronesl, že nikdo nedonutí, aby byla Ukrajina připojena zpátky do politické unie. Připouštíme pouze podepsání prospěšné a pro všechny strany rovnoprávné dohody. Dále Gazeta konstatuje, že Gorbačovovi nezůstává nic jiného, než souhlasit s bolestným faktem, že je prezidentem státu, jenž není, a spokojit se, se svrchovaností nad společnými strategickými raketami.²⁰¹

Těsně po událostech v Bělorusku se centrem pozornosti polského tisku stává peripetie vztahů mezi Gorbačovem a Jelcinem.²⁰² Noviny otiskly slovní přestřelku mezi dvěma prezidenty, kde Jelcin coby prezident RSFSR, napomenul Gorbačova, že SSSR již neexistuje a že by dotyčný měl složit funkci. Gorbačov na to ale reagoval varováním, že rozpad SSSR bude draze stát nejen pro tvořící jeho republiky, ale i pro celý svět:

„Ve srovnání s tím, co se může stát v SSSR, válka v Jugoslávii je pouhým žertem, – upozornil otec Perestrojky a dodal, že se nebude podílet na demontáži SSSR a učiní všechno, aby k tomu nedošlo. „Zůstávám stále prezidentem! Nakonec, já jsem centrem, taková je nastalá situace a taková zůstane,“ – ujistila hlava SSSR.²⁰³

¹⁹⁸ TOMEK, M. *Gazeta wyborcza: Nowa Wspólnota na wschodzie*. Varšava: Agora, 9/12/1991, roč. 2, č. 755. ISSN 0860-908X., s. 1.

¹⁹⁹ Tamtéž.

²⁰⁰ Tamtéž.

²⁰¹ Tamtéž.

²⁰² TASS. PAP, REUTER, APP, WJ. *Gazeta wyborcza: Gorbaczow: Jelcyn*. Varšava: Agora, 10/12/1991, roč. 2, č. 756. ISSN 0860-908X.s. 1

²⁰³ Tamtéž.

Gazeta přichází s dalším analytickým článkem, ptajíc se: „Pro koho Společenství?“²⁰⁴ Tentokrát jsou hlavním aktérem baltské státy, jež volají po úplné nezávislosti na SSSR.

Ministr zahraničí Lotyšska Janis Jurkans oznámil, že baltské státy nevstoupí do Společenství a myslí si, že se k alianci připojí 12 zbylých republik. Obává se toho i Galina Starovojtová, poradkyně Borise Jelcina:

*„Pokud se Společenství rozroste do hranic někdejšího SSSR, potom si myslím, že Ukrajina z něj vystoupí, protože projevuje zájem spíše o unii slovanských republik.“*²⁰⁵

Podle předsedy běloruské opoziční strany Národní fronty Zianona Pažniaka, jenž si myslí, že Společenství je řadovou mutací ruského impéria a nešetří proto ta nejostřejší slova kritiky na adresu běloruské vlády, rozhodně protestuje proti tomu, aby se Minsk stal centrem nového svazu:

*„Když Bělorusko vešlo do Společenství, tak se to musí traktovat jedine jako další etapa k úplné nezávislosti.“*²⁰⁶

Aby mohla sumarizovat výsledky Bělověžských dohod a udělat si komplexní vizi na danou událost, Gazeta se uchyluje k analýze ruského tisku: „Ruský tisk o setkání v Minsku“.²⁰⁷ Podle polského deníku, skoro všechny názory ruského tisku o setkání třech prezidentů v Minsku jsou více či méně pozitivní, ani prokomunistická Pravda nyní nezpívá analogicky, – podotýká Gazeta. Jedině, na co se odkazuje Pravda je fakt, že Společenstvím velí slovanské republiky, což by mohlo odradit například Kazachstán od účasti v unii.

„Komuniké z Minsku je ukončením procesu rozpadu sovětského svazu. Znamená ono konec stavu nejistoty a otevírá cestu pro nové negociace v ekonomických a politických otázkách, jak mezi třemi slovanskými republikami, tak i s jinými státy, jež budou ochotni, nebo se budou donuceny k novému společenství připojit,“ – tvrdí Rossijskaja Gazeta.²⁰⁸

Nezavisimaja Gazeta naopak připomíná, jak byla iniciativa vytvoření nového svazu, bez pomoci Kremlu zablokována přes Gorbačova, jenž měl v té době značně větší možnosti a váhu, a dál gazeta pojednává o jarním pokusu Jelcina podepsat čtyřstranní dohodu mezi Ruskem, Ukrajinou, Běloruskem a Kazachstánem. „Podaří se to tentokrát?“ – ptá se Nezavisimaja Gazeta a dodává, že vytvoření společenství se jeví nejlogičtější politickou koncepcí v dané chvíli.

„Není nutno házet na nás vinu za rozpad SSSR. Svaz se začal rozpadat již v roce 1985 a nyní zkoušíme spojit úsilí třech republik, aby nedopustily následků, kdyby se zastavily fab-

²⁰⁴ CAF-AP. *Gazeta wyborcza: Dla kogo Wspólnota*. Varšava: Agora, 13/12/1991, roč. 2, č. 759. ISSN 0860-908X., s. 7

²⁰⁵ Tamtéž

²⁰⁶ Tamtéž.

²⁰⁷ TASS, LAI. *Gazeta wyborcza: Rosyjska prasa o spotkaniu w Mińsku*. Varšava: Agora, 11/12/1991, roč. 2, č. 757. ISSN 0860-908X.s. 6

²⁰⁸ Tamtéž.

riky a ještě více se zhoršila situace našich občanů.“ – Cituje prezidenta Ukrajiny Kravčuka Komsomolskaja Pravda. Podle ruského deníku, svolání výjimečného Sjezdu poslanců SSSR by bylo hřebíkem do hrobu společenství třech republik. *„Konečně, zde panuje pochybnost, zdali podobný sjezd vůbec bylo možné svolat. S plnou jistotou nezávislá Ukrajina odvolá své poslance, není vyloučeno, že nápodobně učiní Rusko a Bělorusko,*“ – míní komentátor titulu.²⁰⁹

Dalšími tématy, jež vystupují na popředí v nových geopolitických podmínkách, je problematika jaderných zbraní a stavu v ozbrojených silách bývalého SSSR. Gazeta zde přichází s několika texty. V komentáři „Jelcin uklidňuje Američany“,²¹⁰ se informuje o tom, že více než čtyři hodiny mluvili v pondělí prezident Ruska se sekretářem USA Bakerem o tom, co se stane se sovětským nukleárním arzenálem. „Jelcin, – hovoří se dále, – ujistil Bakera, že se již 21. prosince do Společenství připojí šest asijských republik, jež podepíší dohodu o společném vedení a kontrole nad zbraněmi.“ Prezident Ruska oznámil, že eventuální použití zbraně přes Společenství bude možné jedině po konzultaci se všemi republikami a velením všech ozbrojených sil.²¹¹

V článku „Koho podpoří armáda?“²¹² se informuje o provedeném setkání Jelcina a Gorbačova s velením Rudé armády. Každý z nich se pokoušel přesvědčit svoji vizi budoucna SSSR. Ačkoliv ruská vláda tvrdí, že armáda stála za Jelcinem, podle mluvčího ministerstva obrány, gen. Valerija Manilova, se armáda ještě nerozhodla a snaží se vyhrát čas.

Obzvláště nekompromisní byly doposud komentáře věnované historickým událostem, v tom smyslu, že musely být psány s ohledem na komunistickou doktrínu. Do roku 1991 se tím bude charakterizovat běloruský deník, v porovnání s polským, jenž od svého prvního čísla projevil zásadovost v otázkách polské historie.

Komentář „Opět v lázních“²¹³ pojednává o osudových okolnostech, jež byly pro polský stát spjaté s běloruským městem Brest:

„Poprvé v březnu roku 1918, kdy Trockij podepsal v Brestu traktát, jenž byl Leninem označen za dokument hanby a jenž de facto ukončil první světovou válku, uspil obnovu nezávislosti Polska. Podruhé Brest vstoupil do sovětsko-polské historie v roce 1939, kdy došlo ke společnému defilé armád Hitlera a Stalina na mrtvole Polska. Potřetí, doufáme

²⁰⁹ TASS, LAI. *Gazeta wyborcza: Rosyjska prasa o spotkaniu w Mińsku*. Varšava: Agora, 11/12/1991, roč. 2, č. 757. ISSN 0860-908X.s. 6

²¹⁰ ŁOMANOWSKI, Andrzej. *Gazeta wyborcza: Jelcyn uspokaja Amerykanów*. Varšava: Agora, 17/12/1991, roč. 2, č. 762. ISSN 0860-908X.s. 1

²¹¹ Tamtéž.

²¹² TASS, AFP, DFA, REUTER, RYB. *Gazeta wyborcza: Kogo poprze armia*. Varšava: Agora, 12/12/1991, roč. 2, č. 758. ISSN 0860-908X.s. 1.

²¹³ UNGER, Leopold. *Gazeta wyborcza: Znów w Łaźni*. Varšava: Agora, 21/12/1991, roč. 2, č. 766. ISSN 0860-908X.s. 15

*naposledy, se Brest zapsal do polské historie tím, že v prosinci roku 1991 byl zlikvidován ZSRR, díky čemuž se Polsko ocitlo v nové geopolitické situaci.*²¹⁴

²¹⁴ UNGER, Leopold. *Gazeta wyborcza: Znów w Łaźni*. Varšava: Agora, 21/12/1991, roč. 2, č. 766. ISSN 0860-908X.s.

4.3.2. *Reflexe tématu a doby, Sovětskaja Bělorussija*

S dvoutýdenním odstupem před podepsáním Bělověžských dohod, se běloruský deník, na rozdíl od polského, vyhýbá komentářům na téma ukrajinského referenda, v němž si Kyjev zvolil nezávislost, stejně tak se nevizuje setkání hlav třech slovanských států: Ukrajiny, Ruska a Běloruska, jež by se měli sejít v Minsku, aby prodiskutovali další osud SSSR v souvislosti s revolučním výsledkem referenda na Ukrajině.

Sovětskaja Bělorussija přichází se zprávami a s analýzou dohody pod Brestem až v pondělním vydání ze dne 10. prosince, tzn. těsně po skutku uplynutí napůl utajeného setkání. Podstatnou část titulní strany obsadila tehdy oficiální prohlášení, jako „Prohlášení hlav států Běloruska, RSFSR a Ukrajiny“²¹⁵ nebo „Prohlášení vlád Běloruské republiky, Ruské Federace a Ukrajiny o koordinaci ekonomické politiky.“²¹⁶

Nicméně pro pochopení stavu, v němž se nachází republika a potažmo i deník, je nutno se podívat na „Prohlášení vlády republiky Bělarus“²¹⁷ jenž byl zveřejněn před dvěma týdny od podepsání osudové dohody.

V prohlášení se mimo jiné konstatuje, že rozpad super imperie, čímž byl v podstatě Svaz SSR, je zřejmý a s tím jsou spojeny procesy, jako ekonomická krize, úpadek bývalých totalitárních struktur, ochrnutí vlády, rozmach zločinnosti náhle destabilizovavše situaci.

Nicméně vláda zdůrazňuje, že Bělorusko zůstává nejkldnějším regionem. Dál ale upozorňuje, že poslední dobou se ze strany určitých občansko-politických sil aktivizovaly útoky a výtky na adresu vlády. „*Nejvíce horlivosti projevuje opozice BNF (Běloruská národní fronta) v parlamentu, jež ztratila nepřítele ve tváři Komunistické strany, zvolila si proto nového a usiluje nyní o rezignaci vlády. Smysl šumné akce je zřejmý: využívajíc těžkosti, získat si politický kapitál. Vláda již několikrát nabízela těmto lidem partnerství, včetně ministerských křesel. Ale podle všeho, vzít na svá ramena konkrétní práci poslanci od opozice nemají záměr.*“²¹⁸

Výše citovaným výrokiem si vláda v podstatě určila cenzurní laťku pro politické rivaly. Proto již nespátříme v deníku informace a postoje „radikální“ opozice, za jakou byla označena, například BNF.

²¹⁵ S. ŠUŠKIEVIČ, B. JELCIN, L. KRAVČUK. *Sovětskaja Bělorussija: Zajavlenie glav gosudarstv Belarusi, Ukrajiny i Rossiji*. Minsk: Bělaruski dom druku, 10/12/1991, roč. 227, č. 18318. ISSN 1992-3058., s. 1

²¹⁶ KIEBIČ, V. BURBULIS, G. FOKIN, V. *Sovětskaja Bělorussija: Zajavlenije pravitelstv Belarusi, Ukrajiny i Rossiji*. Minsk: Bělaruski dom druku, 10/12/1991, roč. 227, č. 18318. ISSN 1992-3058., s. 1

²¹⁷ KIEBIČ, V., M. MIASNIKOVIČ, M. DĚMČUK, A. ŠACHNOVIČ, S. LING, V. PILJUTO, S. BRIL, V. ZALOMAJ, N. KO. *Sovětskaja Bělorussija: Zajavlenie Pravitelstva Belarus*. Minsk: Bělaruski dom druku, 19/11/1991, roč. 223, č. 18304. ISSN 1992-3058., s. 1

²¹⁸ Tamtéž.

„*Jsmo otevřeni pro jakoukoliv kritiku, – slibuje nová vláda. – Odmítáme však pouze jedno: obvinění v bezčinnosti a nepodložené pokusy připisovat nám neexistující politické vášně. Nikdo z členů vlády se nemodlí na portréty klasiků marxismu-leninismu (stejně jako se nemá v úmyslu modlit k novým bohům), nejsme představitelé žádné strany, ani jiného politického hnutí,*“ – dodává.²¹⁹

Další zpráva je věnována událostem ve Viskulách „*Podepsaná dohoda o Společenství nezávislých států.*“²²⁰ Zpráva sleduje celý průběh dané schůze z 8. prosince.

„*Jsmo krajně znepokojeni situací, jež nastala po rozpadu Svazu, proto, v rámci konstituíčních práv, jež nám byly dány, vzali jsme na sebe iniciativu a podepsali jsme dohodu o vytvoření Společenství nezávislých států,*“ – prohlásila hlava běloruského parlamentu Šuškievič. „*Tři národy se rozhodly konat společně,*“ – zrekapituloval prezident Ruska Jelcin. Podle Kravčuka: „*Tři suverénní republiky ukázaly příklad nové integrace za nových historických podmínek.*“²²¹

Oficiální stanovisko Kremlu na dohodu přednášejí noviny v následujícím čísle textem „*Prohlášení prezidenta SSSR.*“²²²

„*Mám starost o to, nakolik dokument splňuje nároky na bezpečnost občanů a účelům překonání krize, zachování statnosti a pokračování demokratických reforem,*“ – hodnotí dokument Gorbačov a pokračuje, že ačkoliv má dohoda pozitivní aspekty, jako vytvoření jednotného hospodářského trhu, tento dokument se týká i celého světového společenství, což vyžaduje všestranní politické a právní hodnocení. „*Samozřejmě, každá republika má právo vystoupit z Unie, ale osud mnohonárodnostního státu nemůže být určen vůlí představitelů třech zemí,*“ – sumarizuje hlava SSSR.

Běloruský deník ze dne 12. prosince se věnuje událostem ve Viskulách hned třemi komentáři: „*Budeme žít ve Společenství?*“²²³ „*36 hodin, jež otřásly světem*“²²⁴ a „*Svaz je mrtev – ať žije společenství?*“²²⁵ Běloruský deník si zde klade za hlavní otázku to, jaké budou priority u nezávislých států. Uvažuje o tom, že jestliže zůstanou svazové republiky

²¹⁹ KIEBIČ, V., M. MIASNIKOVIC, M. DĚMČUK, A. ŠACHNOVIČ, S. LING, V. PILJUTO, S. BRIL, V. ZALOMAJ, N. KO. *Sovětskaja Bělorussija: Zajavlenie Pravitelstva Belarus.* Minsk: Bělaruski dom druku, 19/11/1991, roč. 223, č. 18304. ISSN 1992-3058., s. 1

²²⁰ BELTA, J. ALEXEJČYK a V. GOLD. *Sovětskaja Bělorussija: Podpisano soglašenije o Sodružestvie nezavisimych gosudarstv.* Minsk: Bělaruski dom druku, 10/12/1991, roč. 227, č. 18318. ISSN 1992-3058., s. 1

²²¹ Tamtéž.

²²² GORBAČOV, M. *Sovětskaja Bělorussija: Zajavlenie prezidenta SSSR.* Minsk: Bělaruski dom druku, 11/12/91, roč. 238, č. 18319. ISSN 1992-3058., s. 2.

²²³ RED. *Sovětskaja Bělorussija: Budem žit v Sodružestvě?* Minsk: Bělaruski dom druku, 12/12/1991, roč. 237, č. 18318. ISSN 1992-3058. s. 2

²²⁴ DEMIDOV, Aleksej, DEMIDOV. *Sovětskaja Bělorussija: 36 časov, kotoryje potrjasli svět.* Minsk: Bělaruski dom druku, 12/12/1991, roč. 237, č. 18318. ISSN 1992-3058., s. 1.

²²⁵ ALEKSEJČUK, A. *Sovětskaja Bělorussija: Sojuz mjortv, da zdravstvujet sojuz!* Minsk: Bělaruski dom druku, 12/12/1991, roč. 237, č. 18318. ISSN 1992-3058., s. 1-3.

ve společenství, potom stejně budou jednat na Moskvě nezávisle. Ptá se na to, jak se přizpůsobí v rámci nové struktury současný prezident SSSR?

Podle prvního tajemníka Ruské Federace Gennadija Burbulisa: *„Centrum již neexistuje, stejně tak i svazové struktury. Ale tím, že se jich vzdáváme, nevzdáváme se lidí. Myslím si, že si Gorbačov najde místo v ní podle svých schopností.“*²²⁶

Důvod, proč republiky vyhlásily nezávislost na Moskvě, spočívá dle deníku v tom, že centrální vláda v Kremlu nepřiměřeně zasahovala do vnitřních záležitostí svazových republik. Komentář je vůči Moskvě kritický, ba vyčítavý, stejně jako i všechny další zkoumané články. Hlavní důvod tkví v tom, že souběžně s reformujícím se parlamentem a s tím spojenou změnou kursu země, se mění i redakční politika novin:

*„Republiky byly unaveny z podstaty stavu rukojmí moskevské mafie, proto proběhl po celé zemi tzv. průvod suverenity a nad hlavními městy svazových republik se objevily vlajky v národních barvách.“*²²⁷

V komentáři „36 hodin, jež otřásl světem“²²⁸ se noviny věnují reakcím zahraničních politologů, kteří hodnotí dohodu o ustálení Společenství jako: „Další ránu k rozpadu supervelmocí“, „Pohřeb centra“, „Dramatický krok“, nebo „Za několik hodin svět se znovu proměnil a vypadá dnes více nebezpečně, než včera“. Na to, zda Bělověžská dohoda pozmění svět tak dramaticky, ptají se noviny Šuškieviče:

*„Chtěl bych objasnit následující. Potřebovali jsme najít patřičnou variantu, jak získáním skutečné suverenity, nerozdělit se hranicemi a nadále provádět samostatnou, leč zkoordinovanou politiku. Národ Ukrajiny se jednoznačně vyslovil za nezávislost, Rusko zveřejnilo svůj program restriktivních ekonomických reforem, jež se vážně dotýkaly zájmů sousedů. Nikdo z nás neměl jinou alternativu, než zrušit SSSR.“*²²⁹

Článek „Svaz zemřel, ať žije Společenství?“ je pokračováním série textů, jež otevřeně kritizují Moskvu a viní poslední z rozpadu SSSR: *„Přidejte k tomu tvrdou hospodářskou politiku Ruska, a přiznejme si, že obavy svazových republik vůči novému diktátu Kremlu byly zcela oprávněné. Nebylo proto za těchto okolností možné očekávat jiné výsledky referenda na Ukrajině!“*²³⁰

Všichni autoři si kladou stejnou otázku, jak bude Bělorusko žít v rámci Společenství nezávislých států? Novináři ale kupodivu odpověď na tuto otázku hledají pouze u prore-

²²⁶ RED. *Sovětskaja Bělorussija: Budem žit' v Sodružestvě?*. Minsk: Bělaruski dom druku, 12/12/1991, roč. 237, č. 18318. ISSN 1992-3058. s. 2

²²⁷ Tamtéž.

²²⁸ DEMIDOV, Aleksej, DEMIDOV. *Sovětskaja Bělorussija: 36 časov, kotoryje potrjasli svět*. Minsk: Bělaruski dom druku, 12/12/1991, roč. 237, č. 18318. ISSN 1992-3058., s. 1.

²²⁹ Tamtéž.

²³⁰ FJODOROV, L. *Sovětskaja Bělorussija: Sojuz umier – da zdravstvujet Sodružestvo?*. Minsk: Bělaruski dom druku, 11/12/1991, roč. 238, č. 18319. ISSN 1992-3058., s. 2

žimní politické elity. První reakci tak získali u předsedy Parlamentu S. Šuškieviče a u předsedy pro ekonomický výbor parlamentu V. Kiebiče.

„Krátkozraká politika centrální vlády přivedla zem do hospodářské a politické krize. Pokračovat takto dále nebylo možné, proto představitelé Ruska, Ukrajiny a Běloruska vyprodukovali vlastní koncepci jak z krize,“ – pronesl Kiebič.²³¹

Navazujíc na linii nové běloruské vlády, se noviny snaží vytlačit z informačního pole „nehodnou“ opozici, například tím, že vynechávají v textu konkrétní jména:

„Řada politických a veřejných osobností nyní tvrdí, že jsme schopni přežít bez Unie,“ – uvádí se v článku „Budoucnost Unie“.²³² *„Málo svých surovin? Nezáleží na tom, konec konců, vždyť dosáhly země západní Evropy, nebo Japonsko hospodářské prosperity.“* – předkládá protiargumenty titul. Kromě toho, říkají, že stát nemůže být skutečně suverénní bez vlastní armády, měny, atd. *„Na první pohled nelze se s tímto názorem nesouhlasit, – míní deník, – ale nejsou-li oni odříznuty od reality? Jak přežít dnes bez ropy, zemního plynu, uhlí, kovů? Tak nevelí-li zdravý rozum, aby byly problémy řešeny v rámci jednotného hospodářského prostoru v nové Unii.“*²³³

Minsk jako centrum pro nově vzniklou politickou strukturu se stává terčem zájmu jak polského, tak i běloruského tisku. V komentáři „Reakce ve světě na události v Minsku“²³⁴ noviny citují názor zahraničních listů, včetně Washington Post:

*„Dramatický krok podniknutý třemi republikami, v nichž žije 70 procent obyvatelstva SSSR i s podílem 80 procent průmyslu, obnáší daleko jdoucí konstituční následky, jež se pravděpodobně projeví za nějaký čas. USA by nyní chtělo, aby byly sovětské jaderné zbraně soustředěny na území Ruska za účelem bezpečného uchování, informoval o tom státní sekretář USA James Baker.“*²³⁵

*„Proces politického rozpadu SSSR, – poukazuje Neue Osnabrücker Zeitung, – nabývá více dramatické formy. Nečekaně vytvořené Společenství znamená konec SSSR. Budoucnost před okamžikem stvořeného Společenství je ale docela zamlžená.“*²³⁶

Podle Times, je brzký osud Společenství v rukou Jelcina a Kravčuka, již mají o čem promluvit. Poněvadž mnozí v Rusku hodnotí vyhlášení nezávislosti Ukrajiny, jako nejvíce destabilizující krok pro SSSR, jež se odehrálo po srpovém puči.

²³¹ FJODOROV, L. *Sovětskaja Bělorussija: Sojuz umier – da zdravstvujet Sodružestvo?*. Minsk: Bělaruski dom druku, 11/12/1991, roč. 238, č. 18319. ISSN 1992-3058., s. 2

²³² FRIŠAN, I. *Sovětskaja Bělorussija: Budušeje Sojuza*. Minsk: Bělaruski dom druku, 10/12/1991, roč. 237, č. 18318. ISSN 1992-3058. s. 3

²³³ Tamtéž.

²³⁴ TASS, IAN, RIA. *Sovětskaja Bělorussija: Reakcija v mire na sobytija v Minske*. Minsk: Bělaruski dom druku, 11/12/1991, roč. 238, č. 18319. ISSN 1992-3058., s. 3

²³⁵ Tamtéž.

²³⁶ Tamtéž.

Jako pohřeb centru charakterizuje Le Figaro podepsanou dohodu. „*Předsvědčení, jimiž se čelní představitelé Ruska, Běloruska a Ukrajiny řídili, byly různé, – píše. Jelcin má zájem zabezpečit vedoucí roli Ruska na území bývalého SSSR. Kravčuk na druhou stranu musí potvrdit svou nezávislost od jakéhokoliv centra. A Šuškievič, nejvíce umírněný ze všech, je tlačěn k danému kroku rostoucím nacionalizmem.*“²³⁷

V článku „Lídři politických stran o Společenství“ budeme marně hledat názor „radikální“ opozice, včetně postoje, v té době, jedné z nejpopulárnější politické strany BNF, ale stanoviska umírněných rivalů budou zcela zreflektována.

Podle předsedy Sjednocené demokratické strany Běloruska Michaila Plisko, se z větší části jeho strana staví ke zřízení společenství pozitivně. „*Pravdou však je, že tato dohoda přišla poněkud opožděně, – upozorňuje politik. Kdyby se to stalo dříve, mohla by se naše společnost vyhnout politické krizi. Koneckonců, jak krajně levičácké síly, tak i různé nacionalistické síly se drží tvrdého postoje vůči tripartitě. Tato aliance je nebezpečná před blížící se cenové liberalizací, neboť nevylučuje možnost nového převratu.*“²³⁸

Anatoli Astapienka, předseda Národně-demokratické strany Běloruska, také pozitivně hodnotí vládní krok o vytvoření Společenství. Myslí si ale, že za nedlouho budeme usilovat o plnou politickou nezávislost. Obává se však pokračování procesu rusifikace, protože žádná skutečná nezávislost bez zachování národní kultury a identity nemůže být.²³⁹

Poslední názor, jenž se zásadně neodchyluje od linie nové běloruské vlády, představili noviny Jeuhenia Luhina z Běloruské křesťanské strany, jenž se spoléhá na to, že vláda nakonec přijme radikální program přechodu k tržnímu systému, uskuteční tak pozemkovou reformu, obnoví obce, zachová kulturu, jazyk a historii běloruského lidu. Založení Společenství pro něj přispěje k dosažení těchto cílů.²⁴⁰

²³⁷ TASS, IAN, RIA. *Sovětskaja Bělorussija: Reakcija v mire na sobytija v Minske*. Minsk: Bělaruski dom druku, 11/12/1991, roč. 238, č. 18319. ISSN 1992-3058., s. 3

²³⁸ LAZAR, L. *Sovětskaja Bělorussija: Lidery partij o Sodružestvě. Sovětskaja Bělorussij*. Minsk: Bělaruski dom druku, 17/12/1991, roč. 241, č. 18322. ISSN 1992-3058., s. 1

²³⁹ Tamtéž.

²⁴⁰ Tamtéž.

5. Shrnutí

*První, v Polsku, ba v celém bloku, normální velkonákladový nezávislý deník, jenž má za cíl informovat všestranně, rychle a objektivně, striktně rozlišuje komentáře od zpravodajství. Cítíme spojení se Solidaritou, leč plánujeme předkládat pohledy a názory celé nezávislé společnosti a různých opozičních směrů, – zní poslání nově založených novin Gazeta Wyborcza v roce 1989.*²⁴¹

Lze na příkladech zkoumaných článků konstatovat, že deník zcela naplnil své poslání a jeho zpravodajství a publicistika splňovaly požadavky na objektivitu a vyváženost.

Téma právního uspořádání vztahů mezi státem a římsko-katolickou církví v Polsku spadá k ranému transformačnímu období politického života v socialistické republice. Přes dané téma se vykrývají dva nejdůležitější političtí aktéři: církev a stát. Jak stát, tak i církev (hlavně po podepsání komplexu legislativních norem, (viz „*Zákon je již v Sejmu*“ a „*Církev a společnost*“) dle modelu O. Císaře lze označit za aktivistické v tom smyslu, že jejich činnost byla jednak organizována a jednak měla značný dopad na politické a sociální procesy ve společnosti.

Jestliže se obraz státu ukazuje jako negativní, ačkoliv v žádném ze článků nenajdeme nepodložená odůvodnění (například „*Opožděné jaro v Suvalkách*“, „*Církev jako tažné zvíře*“), pak se obraz církve hodnotí kladně. Nedostatek informačního pokrytí vládního postoje se vysvětluje uspořádáním mediálního systému (míní se přítomnost velkonákladových stranických deníků), jenž v Polsku platil.

Ačkoliv se na financování činnosti občanského hnutí Solidarita podílela katolická církev, tzn., že podporovala i vydávání novin Gazeta Wyborcza, redakce dokázala nezáužatě reprezentovat jak názor církve (viz např. „*O ochraně nenarozeného dítěte*“, nebo „*Přerušení těhotenství – spor o zákoně*“, „*Podpořme církev*“, „*Církev i volby*“), tak i stanovisko dalších politických aktérů o církvi (například v *prohlášení Monarchistů*).

Zkreslenost agendy běloruského deníku potvrzuje ten fakt, že je obrovský nedostatek informace na náboženskou tematiku oproti Gazetě. A některé události byly v běloruském parlamentě lépe představeny prostřednictvím polského tisku (viz text „*Více náboženství – více volných dní*“).

Polská publicistika vynahradila běloruskou také v komentování politických událostí, když uváděla názory běloruské opozice, označené běloruskou stranou za „radikální“, již byl přístup na stránky hlavního titulu země zakázán (viz články „*Pro koho Společenství?*“ a „*Lídři politických stran o Společenství*“).

²⁴¹MICHNIK, Adam. *Gazeta wyborcza*. Varšava: Agora, 08/05/1989, roč. 0, č. 0. ISSN 0860-908X., s.1

Běloruský deník během let 1989-1991 i přes mírnou liberalizaci a změnu svého patrona (z komunistické strany na nestranický Kabinet ministrů) nadále ze sebe představoval deník s elementy cenzury, jež byly, byť krátce, odstraněny s nabytím nezávislosti po roce 1991. Za výsledek cenzurních opatření lze označit absenci témat tykajících se řady občansky závažných otázek. Tak například v polském tisku přijetí komplexu zákonů o církvi přineslo rozbor dalších souvislých problémů, jimiž je trest smrti (viz „*Zákon je již v Sejmu*“, nebo „*Právo na život*“), nebo problematika potratů.

Noviny SB zůstaly finančně a politicky napojeny na státní aparát, navíc psaly rusky, tzn. vzhledem k rozvojové teorii médií, že nemůžeme deník označit za národní, protože nesplňoval vzdělávací funkci. Za BSSR se cenzura a manipulační techniky uplatňovaly běžně. Obzvláště zjevně se to projevuje ve zpravodajství, kde zpráva, jež by měla být zcela neutrální, přichází s hodnocením a vnucuje čtenáři určitou vizi (např. „*Vyjádřeno znepokojení*“ a „*Antisovětské výpady*“).

Deník byl ochuzen o názor řady politických seskupení ve zkoumání a podání informace na téma Bělověžských dohod (viz „*Lídři politických stran o Společenství*“).

Ale s transformací státu z BSSR na nezávislou Běloruskou republiku a následnou demokratizací noviny víc nabývali na nezávislém stanovisku, přirozeně začaly plnit funkci národního tisku.

6. Období druhé

6.1. Legislativa

Nehledě na to, že Bělorusko podepsalo jak Všeobecnou deklaraci lidských práv, tak i Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a další klíčové mezinárodní normy, dochází v právním rámci ve státě po roce 1994 k upřednostnění vedlejších aktů běloruské legislativy, jež nosí restriktivní charakter vůči nezávislým médiím.

Odborníci Karel Jakubowicz (předseda Rady polské televize) a Andrew Nicol (královský poradce z Londýna) upozornili, že současné běloruské rozhlasové a televizní vysílání nelze považovat za nezávislé, ne za působením Lukašenkovy vlády, jejíž vliv na ředitelství a programovou politiku je čím dál silnější. Analytici rovněž vyjádřili znepokojení nad skutečností, že byl zřízen státní monopol na tisk a distribuční síť.²⁴²

Během vládnutí autoritářského prezidenta A. Lukašenka se v roce 1998 objevuje řada dalších zvláštních dokumentů, mezi nimiž byl jeden určený jen pro úřední použití, datovaný dnem 26. 03. 1998. o posílení boje proti opozičnímu tisku, jenž zakazoval ministerstvům, státním výborům a ostatním orgánům státní správy poskytovat pro nezávislé sdělovací prostředky oficiální dokumentaci. Toto nařízení zajistil monopol na vládní informace.²⁴³ V roce 1994 prezident podepsal také dekret číslo 269 o zrušení definitivy šéfredaktora novin Sovětskaja Bělorussija Ihara Asinského. A od té doby se SB stala ideologickým mezníkem Administrace prezidenta a začal fungovat stejně jako za doby vládnutí komunistů, – politika SB byla podřízena státnímu programu. Jedná se především o Státní program informačního zabezpečení ekonomické a zahraničněpolitické činnosti Běloruské republiky na roky 2006-2010.²⁴⁴

Varšava, jakožto součást evropského legislativního prostředí a člen Rady Evropy, je mnohem demokratičtější než Minsk. Snad jediná sporná legislativní úprava, jež se ale přímo tisku netýkala, byla novela mediálního zákona z roku 2006 podepsaná prezidentem Kaczyńskim. Daný dodatek byl kritizován jak liberály, tak i sociálními demokraty, podle nichž reforma Státní rady pro rozhlasové a televizní vysílání umožnila straně Zákon a Spravedlnost (PiS) ovládnout média. Opozice nebyla spokojená s tím, jaká privilegia byla dána novým zákonem veřejným vysílatelům: na rozdíl od komerčních stanic, veřejný vysílatel získal zjednodušený postup při prodloužení licence.²⁴⁵

²⁴² Zagorskaja (2008), s. 10

²⁴³ TLITVINAVA, Žanna. PANFILOV, O. Vlast' i pressa v Bělarusi: Chronika protivistožanija 1994-1997. Moskva: Prava čelověka, 1998. 584 s. ISBN 5-7712-0090-5, s. 11

²⁴⁴ Juridičeskaja konsultacija [online]. 2010 [cit. 2010-04-15]. Dostupné z WWW: <http://spravka-jurist.com/base/part-wd/tx_qswtke.htm>

²⁴⁵ CZARNECKI. Wielka zmiana w polskich mediach... *Blog.pl* [online]. 2010, č. 1 [cit. 2012-12-14]. Dostupné z: <http://ryszardczarnecki.blog.onet.pl/2010/10/24/wielka-zmiana-w-polskich-mediach/>

6.2. Polský sociálně-politický program pro krajany-(ne)občany:

Karta Poláka

Karta Poláka byla zavedena rozhodnutím Sejmu Polské republiky ze dne 7. 10. 2007 a dává možnost Polákům, již jsou občany států na Východě od polských hranic, snadněji cestovat do Polska, učit se, pracovat a mít zdravotní pojištění.²⁴⁶

²⁴⁶Polsko. Ustawa o Karcie Polaka. In: 2007. Dostupné z: <http://www.poland.gov.pl/files/banery/KPRosja.pdf>

6.2.1. *Reflexe tématu a doby, Gazeta Wyborcza*

Polský deník je vůči diplomatickému konfliktu mezi dvěma státy více důkladný ve své analýze, snaží se situaci pojmout bez pouhého převzetí stanoviska polské vlády. Tiskne proto postoje všech zúčastněných stran.

Oficiální postoj běloruské vlády ilustruje Gazeta přes komentář „Bělorusko bojuje proti Kartě“,²⁴⁷ v němž se snaží pochopit důvod, proč oficiální Minsk slovy Andreje Popova, mluvčího běloruského MZV, tvrdí, že zavedení Karty v současné formě by mohlo destabilizovat vztahy mezi různými národy žijícími v Bělorusku.

„Partyzánské vydávání karty Poláka občanům Běloruska má za cíl rozdělit Bělorusy a porušuje mezinárodní právo,“ – uvádí se postoj oficiálního Minsku (poslanec běloruského parlamentu Michail Orda).²⁴⁸

Odpověď na stejný dotaz Gazeta hledá dál, tentokrát u běloruského konzula v Bialystoku „Karta Poláka je jablkem sváru?“²⁴⁹ Polský titul informuje, že oficiální stanovisko k polskému zákonu získané u běloruských státních byrokratů zní stejně, není v tomto případě výjimkou ani velvyslanec, jenž varuje, že zákon o kartě Poláka probudí konflikty mezi Poláky a Bělorusy:

„Za prvé, je to v rozporu s dokumenty OSN, v nichž se říká, že občané nesmějí být zvýhodňováni podle státní příslušnosti. Píšete (o Gazetě), že v Bělorusku nemůžete mít dvojí občanství, a není to pravda. Před sedmi lety se objevila odpovídající změna, dle níž mohou naši občané mít polské pasy. Já sám vím, že existuje několik set takových lidí.“²⁵⁰

Na dotaz, zdali běloruská vláda bude Kartou Poláka bojkotovat, velvyslanec odpověděl, že nejdříve se budou konat mezistátní konzultace. Řada jich již v Minsku před několika měsíci proběhla. Jenom poté vydá běloruská strana oficiální prohlášení.

„Dejme si následující příklad, – nabízí velvyslanec. Jsem Polákem a má paní je Běloruska, žijeme v Minsku a oba jsme občany Běloruska. Jsme přátelé, ale najednou se u mě najdou nějaké polské kořeny. Proč já mám dostat preference a moje paní, ne? Chci se také zeptat, proč neudělujete podobné preference Polákům žijícím v Německu?“²⁵¹

Na daný dotaz Gazeta uvádí následující vysvětlení, jež zároveň dokonale popisuje běloruské reálie a poměry ve státě: „V Německu Poláci mají rozhodně lepší situaci. A jakmile

²⁴⁷ RED. *Gazeta wyborcza: Białoruś walczy z Kartą*. Varšava: Agora, 08/09/2007, roč. 17, č. 210. ISSN 0860-908X. 2007 KRAJ, s. 8

²⁴⁸ Tamtéž.

²⁴⁹ KOSZ-KOSZEWSKA, Monika. Karta Polaka kością niezgody?. *Gazeta wyborcza* [online]. Varšava: Agora, 19/09/2007, roč. 18, č. 219 [cit. 14-12-2012]. ISSN 0860-908x., s. 4. Dostupné z: http://www.archiwum.wyborcza.pl/Archiwum/1,0,4958850,20070919BI-DLO,Karta_Polaka_koscia_niezgody,.html

²⁵⁰ Tamtéž.

²⁵¹ Tamtéž.

vstoupí Polsko do Schengenského prostoru, tak si Poláci, žijící v Bělorusku, nebudou moct kvůli zdražení víz dovolit cestovat do sousedního státu.

„Pokud je mi známo, – pokračuje dál redaktorka Gazety, – tak Karta Poláka je kompatibilní se všemi mezinárodními předpisy, takže tvrzení běloruského konzula může být jediné formou odmlouvání Poláků od použití této možnosti. A pokud jde o dvojí občanství v Bělorusku, jak říká konzul, tak to platí pouze teoreticky, v praxi se úřady snaží tuto možnost nepřipustit. Navíc, – podotýká Gazeta, – není nic divného na upřednostňování nabývanými přes Kartou, například Německo každý rok v rozpočtu na ušetřené peníze nabízí různé formy pomoci pro německé menšiny v Polsku, a vláda se tomu nebrání.“²⁵²

V dalším komentáři „Bělorusko zápasí s Kartou Poláka“, se uvádí názor šéfa bezpečnostního výboru běloruského parlamentu Mikolaja Čarhinca, provládního politika, jenž označil zavedení Karty Poláka za nepřátelský akt proti Bělorusku: *„Je to pokus Polska o vytvoření páté kolony,“* – oznámil Čarhiniec v rozhovoru pro tiskovou agenturu Interfax.
253

Politolog Valery Karbaljevič v komentáři „Běloruský velvyslanec se bojí Karty Poláka“, polskému deníku uvedl, že tzv. odvěta, již běloruský režim připravuje, jako reakci na zavedení Karty Poláka, je výlučně propagandistický krok: *„Režim pouze má obavy ze své nezdatnosti.“²⁵⁴*

Názor samotných Poláků o legislativě je také široce představen Gazetou, nikoliv ale běloruským deníkem. Například se v článku „Krajané z východu poslancům: pamatujte o Kartě Poláka“ hovoří o prohlášení veteránů polských jednotek, tvůrců polské kultury a aktivistů polských organizací v zahraničí:

„Poláci z Běloruska, Litvy, Ukrajiny, Ruska a Kazachstánu jej osobně představili v polském sejmu. Mezi nimi byla i represovaná režimem Lukašenka Angelika Borys ze Spolku Poláků v Bělorusku. Hosté apelovali na Sejm, aby byl co nejdříve schválen zákonodárný projekt O kartě Poláka, podle něhož budou moci získat tento dokument osoby, již rozumějí polskému jazyku, přihlásí se k polskému národu a prokáže, že buď aspoň jeden z rodičů či prarodičů (nebo oba prarodiče), byli Poláky nebo měli polské občanství.“²⁵⁵

²⁵² KOSZ-KOSZEWSKA, Monika. Karta Polaka kością niezgody?. *Gazeta wyborcza* [online]. Varšava: Agora, 19/09/2007, roč. 18, č. 219 [cit. 14-12-2012]. ISSN 0860-908x. Dostupné z: http://www.archiwum.wyborcza.pl/Archiwum/1,0,4958850,20070919BI-DLO,Karta_Polaka_koscia_niezgody,.html

²⁵³ RED. Białoruś walczy z Kartą Polaka, *Gazeta Wyborcza*, [cit. 2011-05-19], ISSN 0860-908x., s. 3. Dostupné z WWW: <http://wyborcza.pl/1,86672,4912415.html>

²⁵⁴ RED. Białoruski poseł boi się Karty Polaka, *Gazeta Wyborcza*, [cit. 2011-05-19], ISSN 0860-908x., s. 3. Dostupné z WWW: http://wyborcza.pl/1,76842,7375961,Bialoruski_posel_boi_sie_Karty_Polaka.html

²⁵⁵ MM, PAP. Rodacy ze Wschodu do posłów: pamiętajcie o Karcie Polaka. *Gazeta wyborcza* [online]. Varšava: Agora, 25/08/2007, roč. 18, č. 198 [cit. 2012-12-14]. ISSN 0860-908x., s. 6 Dostupné z: http://www.archiwum.wyborcza.pl/Archiwum/1,0,4929954,20070825RP-DGW,Rodacy_ze_Wschodu_do_poslow_pamietajcie_o_Karcie_Polaka,.html

Angelika Borys řekla, že Karta ukáže běloruské vládě, kolik popravdě žije Poláků v Bělorusku i to, že se o ně Polsko stará.²⁵⁶

Další článek pod názvem „Karta Poláka: svoboda pro krajany na Východě“ informuje, že díky tomuto dokumentu budou všichni Poláci z území bývalého Sovětského svazu moci zadarmo cestovat do Polska (nebude vybírán poplatek za vízum), krom toho, můžou pracovat a podnikat, obdrží slevu na vlakovou dopravu, volný přístup ke kulturním institucím a pojištění.

„Karta je pro nás spásou, čekali jsme na to 15 let, – řekla s dojetím Angelika Borys, předsedkyně neuznané režimem prezidenta Alexandra Lukašenka Svazu Poláků v Bělorusku. – *Informace o Kartě se rozšířila jako blesk i přesto, že ne každý má přístup k nezávislým médiím. Dokument má velikou hodnotu kvůli tomu, že polští Bělorusové nemůžou mít dvojí občanství.*“²⁵⁷

Samotná Gazeta považuje Kartu za „okno“ do Evropské unie pro občany ze třetích zemí, protože kvůli vstupu Polska do EU a Schengenu, cena nejlevnějšího víza vyšplhá na zhruba 60 eur:

„*Moji strýcové z Hrodna nás navštěvují během prázdnin, v průměru šestkrát ročně. Jejich důchod je ale nižší než 80 eur měsíčně. Po zdražení víz by nebyli si s to dovolit žádné cesty,*“ – říká Maria Gryko z Bialystoku.²⁵⁸

„*V Bělorusku žije, podle oficiálních údajů, 400 tisíc Poláků. Existuje však předsvědčení, že údaje jsou režimem snižené, a že skutečný počet tvoří téměř 700 tisíc polských Bělorusů, přičemž většina z nich bude chtít Kartu Poláka získat,*“ – sumarizuje Gazeta.²⁵⁹

²⁵⁶ MM, PAP. Rodacy ze Wschodu do posłów: pamiętajcie o Karcie Polaka. *Gazeta wyborcza* [online]. Varšava: Agora, 25/08/2007, roč. 18, č. 198 [cit. 2012-12-14]. ISSN 0860-908x. Dostupné z: http://www.archiwum.wyborcza.pl/Archiwum/1,0,4929954,20070825RP-DGW,Rodacy_ze_Wschodu_do_poslow_pamietajcie_o_Karcie_Polaka,.html

²⁵⁷ KOSZ-KOSZEWSKA, Monika. Karta Polaka: wolność rodaków na Wschodzie. *Gazeta wyborcza* [online]. Varšava: Agora, 13/09/2007, roč. 18, č. 214 [cit. 2012-12-14]. ISSN 0860-908x., s. 1. Dostupné z: http://www.archiwum.wyborcza.pl/Archiwum/1,0,4954896,20070913BI-DLO,Karta_Polaka_wolnosc_rodakow_na_Wschodzie,.html

²⁵⁸ Tamtéž.

²⁵⁹ Tamtéž.

6.2.2. *Reflexe tématu a doby, Sovětskaja Bělorussija*

Noviny SB coby instrument administrace prezidenta tisknou ke zkoumanému tématu pouze kritické články vůči kroku polské vlády a sdílejí tak postoj jednak prezidenta Běloruska, jednak hlavy Ministerstva zahraničí Andreje Papova a dalších prorežimních politiků. Odlišné názory se na tuto problematiku neuvádějí vůbec.

V běloruském článku „Špatná karta“, běloruští úředníci hájí oficiální stanovisko státu vůči polskému zákonu: „*Ano, konzulární úmluva mezi Běloruskem a Polskem dává právo vykonávat konzulům jiné funkce než pouhé vydávání víz a cestovních pasů polským občanům, ale za předpoklad, že tyto funkce jsou projednány s běloruskou vládou. Kromě toho se obě země podepsaly dohodu o vzájemném cestování občanů a o zaměstnanosti, tím pádem zákon o kartě Poláka je s nimi v rozporu.*“²⁶⁰

Ve své publikaci „Poznačená karta“ Katěrina Čarovskaja hovoří o další „**inovaci**“ polského Sejmu jako o způsobu rozvázat etnický konflikt a ptá se na následující záležitosti:

1. Proč a komu v srdci Evropy se zachtělo rozdmýchat etnický oheň?
2. Kdo dal právo vystavit Poláky před Bělorusy konfrontaci?
3. Nakolik je oprávněný a je morální takový arogantní zásah do života sousedního státu?
4. Kdo a proč dělá z běloruských občanů, etnických Poláků, rukojmí ve velmi pochybných a nebezpečných politických projektech?

„*Polský establishment má jedinečnou „Achillovu patu“ – utajený zármutek po slavném středověku, kdy Rzeczpospolita se táhla „od moře i do moře“ Ale logika důsledků zavedení Karty je jasná bez daného faktu. Zpočátku „danajské dary“, pak nároky na „kulturní autonomii“ v místech kompaktního bydlení Poláků, potom referendum o připojení běloruských zemí k Polsku.*“²⁶¹

V článku „Víza s překvapením“ již výše zmíněná autorka Katěrina Čarovskaja pokračuje ve vyprávění o Kartě jako o „novince“ pro běloruské občany, již mohou prokázat své polské kořeny. „*Držitelé tohoto průkazu mají nárok na dávky a bezplatné vzdělání, budou mít také právo na bezplatné vízum a pracovat v Polsku bez povolení od sociálního úřadu. Registrace a rozdělování „privilegií“ se budou zabývat členové diplomatických misí,*“ – mluví jízlivě redaktorka.²⁶²

Informace o zahájení vybavení polskou stranou Karty Poláka vyvolalo u běloruského MZV rozpaky, – informuje běloruský deník. Mluvčí ministerstva zahraničí oznámil, že

²⁶⁰ Red. Karta nie ložitsja, Sovětskaja Bělorussija, [cit. 2011-05-19], dostupný z WWW: <http://www.sb.by/post/114999/>

²⁶¹ ČAROVSKAJA, Kateřina. Sovětskaja Bělarus: Proigrannaja Karta. Minsk: Belaruskij dom druku, 11/07/2007, roč. 105, č. 17586. ISSN 1992-3058., s. 1,3

²⁶² ČAROVSKAJA, Kateřina, Vízy s šurprizom. Sovětskaja Bělorussija, [cit. 2011-05-19], dostupný z WWW: <http://www.sb.by/post/52787/>, s. 2

jsou stále přesvědčeni, že dokument má řadu „problémových oblastí“ porušujících mezinárodní závazky Polska, vč. ustanovení Vídeňské úmluvy o diplomatických stycích z roku 1963, a bilaterálních bělorusko-polských dohod.²⁶³

O dlouhotrvajícím konfliktu s Kartou Poláka tiskne SB alegorický článek pod názvem: „Poznáš pana podle toho, jak se poflakuje“, v němž charakterizuje činnost polského vedení jako dovezený Trojský kůň na území Běloruska. Loni v létě SB psala, že „emisaři polské vlády podnikli několik zkušebních návštěv“ do příhraničního regionu Běloruska, kde začali vysvětlovat podstatu Karty Poláka. „Zcela jasné, že fikový list Karty skrývá naprosto jasný záměr uspořádat v Bělorusku etnické konflikty,“ – resumuje běloruský titul.²⁶⁴ Daný komentář se sice uvádí jako ne redaktorský, ale jeví se být tvorbou redakčního týmu SB. V novinách často dochází k tomu, že se propagandistické články vydávají pod smyšlenými jmény nebo jako názor čtenářů. Z hlediska lingvistického je článek prosáknut pestrou paletou jazykových a stylových obrátů, ale vůči odlišné pozici či názoru je krutě zásadový, šovinistický a urážlivý:

„Všechno se stane: dnes stávkují podnikatelé, zítra Kosovo vyhlásí nezávislost, pozítří, nedej Bože, začne třetí světová válka. Otázkou je, proč se to Albáncům nesejí tiše a pokojně? Autonomie byla uznána, mešity stojí, školy vyučují děti v jejich jazyce. Avšak ne, objeví se horlivý bývalý prezident Finska jistý Ahtisaari, který říká, že je nezbytno dovést autonomii k oddělení. A začínají rozřezovat srbský stát na rychlo. Obecně platí, že se objevují více žádoucích učít ostatní žít.

Zde někteří myslitelé napadli nervózní reakci našich reálných politiků ohledně tzv. Karty Poláka. Bože zachraň jen mě od polonofobie. Zikmunda neobviňujte! Ale popravdě řečeno, jak Bělorus Bělorusům, Evropan Evropanům, nelíbí se mi tahle Karta Poláka. Žijeme si tu poklidně, chléb žvýkáme. Najednou karty nám vnucují. Zdá se, že nic na tom není zvláštní, multi-kulti takový. Považuješ-li sebe za Poláka, Varšava slibuje finančně stimulovat tvoje pocity, v případě, že jsi Bělorus, spokojuj se s tím, co máš. Nic ti nepřisluší!

Ale člověk je slab – kdo by nezachtěl zadara buchtičky se sýrem a k tomu i bigos? I když je to také v pořádku: masová emigrace kvůli buchtičky a darmového bigosu se neočekává. Pouze jen psi štěkají...

V souvislosti s tím, dělají mi radost moudrá opozice: která sedí ticho a dokonce i v některých otázkách nahrávají Varšavě... Je zřejmé, že některé z nich již dlouho pobírají

²⁶³ Red. MID Bělarusi s nedoumeniem vosprinjal informaciju o vydače Karty Polaka, Sovětskaja Bělorussija, [cit. 2011-05-19], dostupný z WWW: <http://sb.by>

²⁶⁴ PUŠISTYJ, Sigizmund. Vidno pana po chaljavam. [cit. 2011-05-19], dostupný z WWW: <http://www.sb.by/post/64042/>

*varšavské platy, proč by tedy plivali proti větru? Je pro ně tam domov, kde beshbarmak podávají. Ach, vlastenci jste naši...*²⁶⁵

²⁶⁵ PUŠISTYJ, Sigizmund. Vidno pana po chaljavam. [cit. 2011-05-19], dostupný z WWW: <http://www.sb.by/post/64042/>

6.3. Program Evropské unie: Východní partnerství

Cílem programu Východního partnerství²⁶⁶ je podpora jak politických, tak i hospodářských reforem v šesti postsovětských zemích a v dlouhodobější perspektivě jejich integrace do struktur EU. Nejproblematictější bodem je vztah mezi EU a Běloruskem vedené autoritářským prezidentem Lukašenkem. Toto partnerství je nacíleno na podporu vzájemných kontaktů mezi EU a Ukrajinou, Běloruskem, Moldávií, Gruzii, Arménií a Ázerbájdžánem.

Východní partnerství je projekt iniciovaný Evropskou unií v rámci evropské politiky sousedství. Projekt partnerství byl přijat na návrh polského ministra zahraničí za podporou Švédska v Bruselu dne 26. května 2008. Zakládající schůzka pak proběhla během českého předsednictví dne 7. května 2009 v Praze, na níž tehdejší premiér Mirek Topolánek prohlásil, že „*východní partnerství není namířeno proti nikomu.*“ Mělo se na mysli jednoznačně ne proti Rusku.²⁶⁷

²⁶⁶ Ministerstvo zahraničních věcí ČR., [cit. 2011-05-19], Dostupný z WWW: http://www.mzv.cz/vychodni_partnerstvi

²⁶⁷ Tamtéž.

6.3.1. *Reflexe tématu a doby, Gazeta Wyborcza*

Polské noviny, reflektující téma, provádějí všestrannou analýzu, uvádějí pro a protiar-gumenty. I když se podobně jako SB ztotožňují se stanoviskem vlády, usilují o střet názoru a komentují dění o události objektivně.

Evropský program hodnotí polský deník, jako úspěch polské diplomacie „EU přijala návrh Východního partnerství.“ V komentáři se vypráví o přijetí zákona vedoucími před-staviteli EU na evropském summitu v Bruselu dne 26. května 2008. Jedná se o polský ná-vrh, „*sledující cíl posílení východní politiky Evropské unie. Polská iniciativa je odezvou po potřebě podpory regionální spolupráci s východními sousedy EU, zvláště v bilaterálních vztazích s každou z postsovětských zemí. Východní partnerství se má stát „přidanou hodno-tou“ k stávajícím jižním projektům EU,*“ – komentuje událost Gazeta. „*Otevření na vý-chod,* – pokračuje dál polský deník, – *obnáší velice konkrétní cíle: zrušení vízové povin-nosti, rozšíření oblasti volného obchodu, jež se týkají služeb a zemědělských produktů. Kromě toho, Východní partnerství má přivést k uzavírání dohod o spolupráci se sousední-mi zeměmi, jak to v současné době probíhá mezi Evropskou komisí a Ukrajinou.*“²⁶⁸

Podle ministra zahraničí Radosława Sikorskiho („Východní partnerství bylo zahájeno v Praze) cílem programu je pomoc státům s reformami tak, aby v budoucnosti některé z těchto zemí mohli kandidovat do Unie.

„*Avšak stará Unie vidí to jinak,* – upozorňuje deník. *Unie odsouhlasila vyčlenit na pro-gram 600 mln. eur, ale vyhnula se rozhovoru o šancích vstupu sousedů do EU.*“

„*To je problém politické vůle některých zemí Evropské unie* – reagoval ministr pro ev-ropské záležitosti Mikołaj Dowgiewic, *jenž dorazil do Prahy společně s premiérem Tuskem a ministrem zahraničí Sikorskim.*“²⁶⁹

V článku také zazněly informace, jež chybí na stránkách oficiálního běloruského tisku, o tom, že před budovou, kde se summit konal, demonstrovalo několik desítek představitelů běloruské opozice: „*Pozvali jste diktátorský režim. Nezáleží na tom, zda dorazil Lukašen-ko, nebo někdo jiný. Dali jste zelenou* – vyčítali české vládě demonstranti. Ministr Sikorski ujistil, že před týdnem hovořil se zástupci běloruské opozice, a oni podporovali navržený program.²⁷⁰

²⁶⁸ Alx.PAP., Sukces polskiej dyplomacji: Unia przyjęła projekt Partnerstwa Wschodniego. *Gazeta Wyborcza* [online], roč. 20, č. 125, 2008-06-20. ISSN 0860-908x., s. 1. Dostupné z WWW: http://wiadomosci.gazeta.pl/Wiadomosci/1,80708,5332874,Sukces_polskiej_dyplomacji__Unia_przyjela_projekt.html

²⁶⁹ PSZCZÓŁKOWSKA, Dominika. Partnerstwo Wschodnie zaczęło się w Pradze. *Gazeta wyborcza* [online]. Varšava: Agora, 08/05/2009, roč. 20, č. 107 [cit. 14-12-2012]. ISSN 0860-908x., s. 1. Dostupné z: http://www.archiwum.wyborcza.pl/Archiwum/1,0,7013736,20090508RP-DGW,Partnerstwo_Wschodnie_zaczelo_sie_w_Pradze,zwykly.html

²⁷⁰ Tamtéž.

Důvodem, proč Alexandr Lukašenko na setkání nedorazil, byl postoj několika zemí, jež daly najevo, že není vítán. Bělorusko proto reprezentoval náměstek premiéra Uladzimir Siamáška.

Pro polskou elitu a pro agendu Gazety je téma Východního partnerství moc citlivé a závazné. Polsko musí ubránit Východní Partnerství, – vychází další článek v polském tisku: *„EU snižuje financování projektu a také upadá zájem o tento směr politického angažování. Evropa by se neměla vzdát Východní politiky a omezovat se pouze na Rusko, – podotýká redakce Gazety. Spolupráce s Východem je důležité pro Evropu, stejně jak i spolupráce se sousedy na jihu. To by mělo rozptýlit obavy Francouzů, Španělů a Italů. Je přirozené, že Poláci a Češi pokládají za mnohem důležitější vztahy s Ukrajinou a Běloruskem.“*²⁷¹

Redakce Gazety jednoznačně zastává v aspektech polské politiky vůči Východnímu partnerství provládni pozice. Vycházejí články, vyjadřující podporu premiéru Polska: Východní partnerství Tuska. Hovoří se o polské iniciativě jako o prvním vážném a slibném kroku Polska v Evropě, jako o velkém testu účinnosti na mezinárodním pódiu premiéra Donalda Tuska a ministra zahraničí Radosława Sikorskiho.²⁷²

V článku Pomerančové Východní partnerství, Gazeta otiskla výsledky průzkumu, v němž většina účastníků (jak pravice, tak i levice) se sympatií ozývají o iniciativě, říkají, že nejdůležitější výsledky 20leté východní politiky Polska budou dosaženy také projektem Východního partnerství. *„Navíc to bude znamenat znovuzískání nezávislosti na Moskvě,“* – oznámil Marek A. Cichocki. Za nejúspěšnější východní politiku bylo téměř jednomyslně považováno polské angažmá během oranžové revoluce na Ukrajině v roce 2004. *„Optimistický scénář k integraci nejvyspělejších zemí východní Evropy s EU potřebuje ještě kolem 20 let – řekl Gazetě Adam Eberhardt, zástupce ředitele Centra pro východní studia. – Naším cílem nemůže být pouhé provedení konferencí, nýbrž poskytnutí opožděnému regionu „perspektivu členství“, konkrétní projekty, jež budou postupně rozšiřovat síť sociálních, ekonomických a politických kontaktů.“*²⁷³

Gazeta se snaží dívat na program Východního partnerství z pozic celé Evropské unie. Vychází proto článek: *„K čemu nám Východní partnerství?“*, v němž se citují slova Benity Ferrero-Waldnerové evropské komisařky pro vnější vztahy a evropskou politiku sused-

²⁷¹ WOCIECHOWSKI, Marcin. Polska musi bronić Partnerstwa Wschodniego. Gazeta Wyborcza., 2009-02-24, J. ISSN 0860-908x., s. 1. dostupné z WWW: <http://wyborcza.pl/1,86116,6313940.html#ixzz1LsZicSiY>

²⁷² PAWLICKI, Jacek. Wschodnie Partnerstwo Tuska., Gazeta Wyborcza. 2008-05-21, J. ISSN 0860-908x., s. 1. ostatnia aktualizacja 2008-05-21 07:29, dostupné z WWW: http://wyborcza.pl/dziennikarze/1,84228,5231270,Wschodnie_Partnerstwo_Tuska.html#ixzz1LsbAHX1i

²⁷³ TOMEK, Marcin, Pomarańczowe Partnerstwo Wschodnie. Gazeta Wyborcza 2009-03-23, J. ISSN 0860-908x., s. 1. dostupný z WWW: http://wyborcza.pl/1,75515,6411717,Pomarańczowe_Partnerstwo_Wschodnie.html#ixzz1LsdfKB3r

ství: „*Vše, co Komise navrhne pro státy Východního partnerství, leží v zájmu našich občanů. To není prázdná pomoc, ale evropská zahraniční politika 21. století.*“²⁷⁴

V článku „Lukašenko o Východním partnerství“ se informuje, že Bělorusko projevuje velký zájem o „pragmatickou část Východního partnerství,“ neboli o ekonomickou pomoc pro hospodářství půjčkami a investicemi. „*A pokud se tato setkání stane setkáním nepřátel Ruska, tak o něj nestojíme,* – prohlásil prezident Alexandr Lukašenko v rozhovoru s agenturou Reuters. – *Podepsali jsme smlouvu s Ruskem a ani o milimetr se od ní neodchýlíme,*“ – dodal.²⁷⁵

Politolog Valery Karbalevič tvrdí, že rozhovor poskytnutý pro Reuters je dalším příkladem dvojí hry. „*Chce nyní získat podporu, včetně ekonomické, jak od Ruska, tak i od Západu. Proto vydírá Rusko tím, že se přiklání k Západu, a EU, že se připojí k Rusku*“ – řekl Gazetě Karbalevič.²⁷⁶

²⁷⁴ Red. Po co nam Partnerstwo Wschodnie?, Gazeta Wyborcza., 2009-02-21, dostupný z WWW: http://wyborcza.pl/1,76842,6302488,Po_co_nam_Partnersstwo_Wschodnie.html#ixzz1LsfGkGT0

²⁷⁵ POCZOBUT, ANDRZEJ. Łukaszenka o Partnerstwie Wschodnim. *Gazeta wyborcza* [online]. Varšava: Agora, 06/05/2009, roč. 20, č. 105 [cit. 14-12-2012]. ISSN 0860-908x. Dostupné z: http://www.archiwum.wyborcza.pl/Archiwum/1,0,7011990,20090506RP-DGW,Lukaszenka_o_Partnersstwie_Wschodnim,zwykly.html

²⁷⁶ Tamtéž.

6.3.2. *Reflexe tématu a doby, Sovětskaja Bělorussija*

Právě Rusko se stává jedním z hlavních aspektů mediálního osvětlení průběhu a hodnocení evropského programu Východního partnerství na stránkách SB.

V Bělorusku start tištěné kampaně zadal sám prezident Běloruské republiky A. Lukašenko: „*Bělorusko nejvíce na programu zajímá pragmatická část Východního partnerství, neboli projektové úvěry, podpora hospodářství a investice.* – pronesl Lukašenko. *Ale pokud ta setkání přerostou v rej nepřátel Ruska, tak nemáme tam, co dělat,*“ – dodala hlava státu.

277

Posléze se veškeré články, týkající se vztahu Bělorusko – EU, píšou jednak s ohledem na Rusko, jednak pouze uvádějí názory prorežimních státníků a expertů. Veškeré další komentáře se publikují ve shodě s „linií“ prezidenta: *"Bělorusko se nehodlá přátelit s EU proti zájmům jiných států, nebo naopak,"* – uvádí se názor prezidenta v komentáři „Účast Běloruska v celoevropských procesech by nemělo zkreslit výhody integrace se zeměmi SNS“ – Lukašenko:

„Dnes více než kdykoliv jindy je potřeba ve vyrovnaném a konzistentním přístupu v realizaci zahraniční politiky. Nemáme čekat ani na dárky, ani na různé preference jak od Ruska, stejně tak od západu,“ – dodala hlava státu.²⁷⁸

Hlava běloruského ministerstva zahraničí Sergej Martynov jednak opakuje stanoviska prezidenta, a to přebírají noviny SB i jako svůj redakční názor, jednak podotýká, že účast ve Východním partnerství je přírodní prioritou zahraniční politiky Běloruska. Jak vidíme, redakce novin svoje stanovisko k danému tématu vyjadřuje prostřednictvím názorů čelních představitelů státu: *„Máme dva hlavní partnery, jimiž jsou Rusko a EU. Východní partnerství je tedy nejdůležitější součástí našich vztahů s EU. Bělorusko je aktivně zapojené do všech programů iniciativy a jsem přesvědčen, že za naší vlády jsme vytvořili strukturální podmínky pro další rozvoj. Nabídli jsme několik speciálních projektů pro naše sousedy a Evropskou komisi,“* – komentuje Martynov program.²⁷⁹

„Východní partnerství pro Bělorusko neznamená jednání ve prospěch západních zemí na úkor Ruska,“ – další převzatá replika z úst vedoucího útvaru pro Evropskou spolupráci MZV Romana Romanovského,²⁸⁰ jen potvrzuje jednostrannost, s jakou SB sleduje dění o

²⁷⁷POCZOBUT., Andrzej, „Lukaszenka: Partnerstwo Wschodnie nie odciągnie nas od Rosji. Gazeta Wyborcza., 2008, [cit. 2011-05-19]. Dostupný z WWW:

http://wyborcza.pl/1,76842,6574131,Lukaszenka__Partnerstwo_Wschodnie_nie_odciągnie_nas.html#ixzz1LsdoJlQK

²⁷⁸Red., Učastije Bělarusi v obščeevropskich processach ne dolžno perečerкнуť vygody ot integraciji so stranami SNG –A. Lukašenko. Sovětskaja Bělorussija., 2008, [cit. 2011-05-19]., Dostupný z WWW: <http://www.sb.by/post/91886/>

²⁷⁹Red. S Martynov: učastije v „Vostočnom partnjorstvė“ – jestestvennyj prioritet vněšnej politiki Bělarusi. Sovětskaja Bělorussija, 2008, [cit. 2011-05-19]., Dostupný z WWW: <http://www.sb.by>.

²⁸⁰Red. „Vostočnoje partnjorstvo“ dla Bělarusi ně javljajetsja vyborom v polzu zapada za sčjot Rossiji. Sovětskaja Bělorussija. 2008, [cit. 2011-05-19]., Dostupný z WWW: <http://www.sb.by/post/107604/>

evropském programu Východního partnerství. Nespatříme v novinách jiný kritický názor či komentář od jiných představitelů názorového či sociálního tábora.

*„EU ujistila Rusko, že Východní partnerství není namířeno proti Moskvě. – řekl ruský ministr zahraničí Sergej Lavrov po setkání Stálé rady pro partnerství mezi Ruskem a EU (podle RIA Novosti). Slyšeli jsme prohlášení z Bruselu, že to není pokus o vytvoření nové sféry vlivu, a že to není proces, který je namířen proti Rusku. Chceme těm zárukám věřit, ale nebudu zastírat skutečnost, že některé komentáře této iniciativy ze strany EU nás znepokojily,“ – pronesl Lavrov.*²⁸¹

Jako perspektivu pro Bělorusko hodnotí projekt Východního partnerství S. Maskievič, předseda Stálého výboru Sněmovny reprezentantů pro mezinárodní záležitosti a vztahy se státy SNS:

*„Berouce na vědomí, že integrace naší země do Východního partnerství byla kladně ohodnocená běloruskými poslanci, bude program naplněn skutečným obsahem, který nebude sledovat pouze zájmy EU, ale také splňovat očekávání šesti partnerských zemí. Může to být první fáze k celoevropské integraci.“*²⁸²

Iryna Točická, odborník Institutu pro privatizaci a management řekla, že pro Bělorusko účast na tomto programu může být prospěšné z ekonomického hlediska:

*„Slibné z tohoto pohledu, vidím vytvoření zón volného obchodu, kde běloruská exportně orientovaná ekonomika by mohla získat své místo. Zejména v oblasti obchodu se zemědělskou produkcí.“*²⁸³

Je patrné, že se běloruský deník dívá na program pouze z jednoho úhlu. Zvolil si osvětlit pouze ekonomický aspekt spolupráce. I proto se deník vyhnul informací o demokratizaci, nebo problematice s politickými vězni.

²⁸¹ RIA-NOVOSTI. ES: "Vostočnoje partnjorstvo" ne napravleno protiv Moskvy. *Sovětskaja Bělorussija* [online]. [cit. 2012-12-08]. Dostupné z: <http://www.sb.by/post/84538/>

²⁸² ROMANOVA, Nina. Vostočnoje partnjorstvo ES: perspektiva dla Bělarusi. *Sovětskaja Bělorussija* [online]. [cit. 2012-12-08]. Dostupné z: <http://www.sb.by/post/84868/>

²⁸³ Tamtéž.

ZÁVĚR

V moderním světě se média stala součástí politického systému každého státu. Tištěná média mají možnost ovlivňovat veřejné mínění různými způsoby manipulace s informacemi. Média, jak se ukazuje, neslouží pouze širší vrstvě obyvatelstva, nýbrž také různým sociálním skupinám a jednotlivým lidem, již často usilují o větší politický vliv. Činnost médií nese vážné sociálněpolitické a veřejné důsledky, protože charakter informací namířených na veřejnost určuje vztah ke skutečnosti a vynucuje ji k určitým rozhodnutím, majícím dopad na sociální úroveň jedince, posléze v rámci celého státu. Pomocí formování veřejného mínění, nasazuje se určitý sociální model, skrz nějž média lidmi manipulují.

Modely, jimiž se redakční týmy novin *Gazety Wyborczy* a *Savieckaja Belarussija* řídí, jsou v mnoha aspektech protichůdné. V Bělorusku stejně tak, jak i v zemích bývalého SSSR dodnes zůstávají hlasatelem, agitátorem a propagandistou hlavní politické síly. Polský deník *Gazeta Wyborcza* je titulem liberální demokracie, jenž staví jiné cíle, zejména jak nejobektivněji a pravdivěji informovat veřejnost.

I když každý mediální model, v němž se nacházejí a z části ho i tvoří obě námi zkoumané noviny, nehledě na pevné a dlouhé tradice, je náchylný podlehnout manipulaci moci, Bělorusko je v tomto směru víc tendenční, hlavně ke koncentraci a jednostrannosti, což je taky důsledkem historického vývoje.

I když v procesu zkoumání komentářů k vybraným událostem nebylo zjištěno jak u deníku *Gazeta Wyborcza*, tak u novin *Sovětskaja Bělorussija* podání nepravdivých informací čili fabulování, v běloruském deníku se zjišťuje nedostatek po alternativním názoru. Odlišný názor od státního, úřednického se buď vůbec neuvádí, jako v článcích o Východním partnerství nebo o polském zákonu o kartě Poláka, nebo se podává v negativním zabarvení.

Na rozdíl od běloruských novin polské usilují o jednoznačnou, všestrannou informaci. Na příkladu sledování projektu Východního partnerství, polský titul podává názor nejenom lokálního charakteru, ale uvádí také mezinárodní reakci na zkoumanou událost.

Polský deník se navíc na rozdíl od běloruského věnuje většímu počtu událostí. *Gazeta* se také vyhnula běloruské „nemoci“ nedůležité nebo méně důležité informace podávat jak bleskové informace s povýšenou mírou vážnosti.

V běloruském deníku, hlavně v druhé části zkoumaného období, prakticky neexistuje jiné mínění než to státní, jednak i proto, že neexistuje relevantní názorový soupeř. Dle informací běloruského ministerstva je náklad novin *Sovětskaja Bělorussija* 418 tisíc výtis-

ku²⁸⁴, a když to porovnáme s celkovým nákladem všech nestátních novin, bude menší²⁸⁵ než náklad novin Sovětskaja Bělorussija. Polský deník je z hlediska konkurence oklopen shodnými rivaly, a právě proto se liší kvalitou od běloruského deníku jak vnější, grafickou, tak i obsahovou. Vedle 458tisívého nákladu Gazety Wyborczy²⁸⁶, máme další deníky, jež jsou nákladově stejné, nebo přibližně stejné jako Gazeta: Super Express (307 tisíc výtisků), Rzeczpospolita (177 tisíc výtisků), nebo bulvární Fakt (609 tisíc výtisků).

Je pochopitelné, že ve svobodné konkurenci, již stanovuje dodržování a existence liberálních zákonů, klade se větší důraz na všestrannost a vyváženost podávané informace.

Média ze své podstaty nemůžou být nestranná, ale v liberálním prostředí, i když vyjadřují nebo se ztotožňují s názorem jednoho či několika politických a sociálních aktérů, nemusí se ještě jednat o bezprostřední vliv na médium. Hlavním měřítkem je tady právě působení zákona a svobodná konkurence. Běloruský deník, na rozdíl od novin Gazeta Wyborcza, nemá konkurenci a díky patronátu administrace prezidenta je deník chráněn jednak před dopadem zákona, jednak před ekonomickou neudržitelností.

Gazeta Wyborcza je opačným příkladem, jenž poukazuje na to, jak lze dosáhnout maximální objektivity, již postrádají běloruské noviny, elementárním dodržením zákona a etického kodexu. Noviny jsou proto soběstačné z ekonomického hlediska a nepotřebují manipulovat s informacemi, na rozdíl od běloruského média.

²⁸⁴Běloruské Ministerstvo informace., [cit. 2011-05-19], dostupný z WWW: <http://www.electroneame.com/story/403>

²⁸⁵tamtéž

²⁸⁶<http://media2.pl/badania/57081-zkdp:-slabo-gazeta-wyborcza,-traci-fakt.html>

Resumé

In the modern world, the media has become a part of the political system of each state. Print media have the ability to influence public opinion in different ways of manipulating with information. The media, as it turns out, is not only the servant for broader swath of the population, but also for different social groups and individual, which are often seeking for the greater political influence. The media activity brings serious socio-political and public implications, because the nature of the information directing at the public specifies the relationship to reality and forces the public to certain decisions, which could affect the social level of the individual, then the whole state. Models, by which the editorial teams of newspapers *Gazeta Wyborcza* and *Savieckaja Belarussija* are leaded, are in many ways contradictory. In Belarus, as well as in the countries of the former USSR still remain preacher, agitator and propagandist for major political force. Polish newspaper *Gazeta Wyborcza* is the title of liberal democracy, which stands on other objectives, particularly on standards, how objectively and truthfully to inform the public.

Even if every media model, in which both of our newspapers are located, despite the strong and long tradition, are prone to succumb to manipulation of power. Belarus is in this aspect is more tendentious, especially towards concentration and one-sidedness, which is also a consequence of historical development. While in the process of exploring comments on selected events was not found for both titles *Gazeta Wyborcza* and *Sovětskaja Bělorussija* submission of false information or fiction, in the Belarusian newspaper is determined by the lack of an alternative view. Other opinion from the state does not exist, as in the articles about the Eastern Partnership and the Polish Act.

Unlike the Belarusian newspaper, Polish one strive for clear, comprehensive information. As an example could be taken the Eastern Partnership project, Polish title serves not only view local character, but there are lost of news from the international media. *Gazeta* also avoided the Belarusian "disease" unimportant or less important information serving as lightning information with haughty severity level. In the Belarusian newspaper, especially in the second part of the studied period, is missing non-state opinion, partly also because there is no relevant opinion opponent. According to the information of Belarusian Ministry is circulation *Sovětskaja Bělorussija* about 418,000 copies, and it is compared with the total copies of all private newspapers, will be smaller than newspaper circulation *Sovětskaja Bělorussija*. Polish media are media of competition.

Besides 458,000 copies of Gazeta Wyborcza, there are more journals, which are same wide known and approximately with the same number of copies: Super Express (307,000 copies), Rzeczpospolita (177,000 copies), or a tabloid Fact (609,000 copies). Gazeta Wyborcza is an example, which refers to, how could achieve maximum of objectivity, which already missing in Belarusian newspaper, by the elementary observance of law and ethics. Newspaper is therefore self-sufficient from an economic point of view and does not need to manipulate with facts, in contrast to Belarusian media.

Použitá literatura a další prameny

a. neperiodická literatura

BURTON, Graeme; JIRÁK, Jan. *Úvod do studia médií*. 1. Brno: Barrister & Principal, 2001. 391 s. ISBN 80-85947-67-6.

BURTON, Greame, JIRÁK, Jan. *Úvod do studia médií, barrister and principal*, 2003, IBSN 80-85947-67-6, s. 39

CÍSAŘ, Ondřej: *Politický aktivismus v České republice. Sociální hnutí a občanská společnost v období transformace a evropeizace*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, 187 stran, ISBN 978-80-7325-168-0, s. 7

CZUBA, Krystyna. *Media i Władza*. 2. Warszawa: Inicjatywa Wydawnicza "ad astra", 1995. 173 s. ISBN 83-901684-5-6, s. 15

DOGAN, M. a PELASSI, D. *Sravnitělnaja političeskaja sociologija*. Moskva: Soc.-polit-žurn., 1994., s. 176-200

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-736-7040-2., s. 49

JIRÁK, Jan a KÖPPOVÁ, BARBARA. *Média a společnost., Stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*, 208s. ISBN 80-717-697-7. s. 172-174

KOLEKTIV. *Mluvnice češtiny*. Brno: Nakladatelství Lidové noviny, 1995, s. 652-657. ISBN 80-7106-134-4.

MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. 3. Praha: Portál, 2007. 448 s. ISBN 978-80-7367-338-3, s. 100.

SIEBERT F, SCHRAMM W, PETERSON T. *Četyrie teorii pressy*. Red. J.N.Zasurski. Moskva. Vagrius, 1998, s. 10.

TLITVINAVA, Žanna. PANFILOV, O. *Vlast i pressa v Bělarusi: Chronika protivistojanija 1994-1997*. Moskva: Prava čelověka, 1998. 584 s. ISBN 5-7712-0090-5, 485

TLITVINAVA, Žanna. PANFILOV, O. *Vlast' i pressa v Bělarusi: Chronika protivistojanija 1994-1997*. Moskva: Prava čelověka, 1998. 584 s. ISBN 5-7712-0090-5, s. 11

Uniwersytet Warszawski. *Pięciolecie Transformacji Mediów 1989-1994*. Warszawa: Elipsa, 1995. 461 s. ISBN 83-85466-68-1., s. 89

ZAGORSKAJA, Marina. *Bělarus 1991-2006: Itogi*. 1. Minsk : [s.n.], 2008. s. 480

ZALOSKA, J; MELET MAKALM, F. *Dapamožnik dla žurnalistaŭ Centralnaj i Uschodniaj Eŭropy*. I. Minsk: Bělaruski fond Sorasa, 1995. 176 s. ISBN 985-6002-09-06, s 12-15

Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. *Prawo prasowe europejskich państw socjalistycznych*. Kraków: Państwowe wydawnictwo naukowe, 1977. 142 s., s. 17,

b. periodická literatura

Gazeta Wyborcza

Adam Michnik: - redaktor naczelny "Gazety Wyborczej". Gazeta Wyborcza [online]. 2011, 2003-03-18, s. 1 [cit. 2012-09-13]. Dostupné z: <http://wyborcza.pl/1,93056,604939.html>

AFP, REUTER, AŁ. Gazeta wyborcza: Niepodległości dzień powszedni. Varšava: Agora, 06/12/1991, roč. 2, č. 753. ISSN 0860-908X., s.7

CAF-AP. Gazeta wyborcza: Dla kogo Wspólnota. Varšava: Agora, 13/12/1991, roč. 2, č. 759. ISSN 0860-908X., s. 7

E.G. Gazeta wyborcza: Kto będzie sąsiadem na Wschodzie?. Varšava: Agora, 08/12/1991, roč. 2, č. 755. ISSN 0860-908X., s. 1.

EM. Gazeta wyborcza: Kara śmierci. Pod społeczną dyskusję. Varšava: Agora, 22/05/1989, roč. 0, č. 11. ISSN 0860-908X., s. 1

FALKOWSKA, Wanda. Gazeta wyborcza: Prawo do życia. Varšava: Agora, 22/05/1989, roč. 0, č. 11. ISSN 0860-908X. s. 3-4.

FREDROBONIECKI, Tadeusz. Gazeta wyborcza: Kościół i wybory. Varšava: Agora, 26/05/1989, roč. 0, č. 14. ISSN 0860-908X., s. 5

KALABIŃSKI, Jacek. Gazeta wyborcza: Niepodległa Ukraina?. Varšava: Agora, 06/12/1991, roč. 2, č. 753. ISSN 0860-908X.s. 1, 7.

KALICKI, Włodzimierz. Gazeta wyborcza: Kościół jako zwierze pociągowe. Varšava: Agora, 26/05/1989, roč. 0, č. 14. ISSN 0860-908X.,s. 8

KOSZ-KOSZEWSKA, Monika. Karta Polaka kością niezgody?. Gazeta wyborcza [online]. Varšava: Agora, 19/09/2007, roč. 18, č. 219 [cit. 14-12-2012]. ISSN 0860-908x., s. 4. Dostupné z: http://www.archiwum.wyborcza.pl/Archiwum/1,0,4958850,20070919BI-DLO,Karta_Polaka_koscia_niezgody,.html

KOSZ-KOSZEWSKA, Monika. Karta Polaka: wolność rodaków na Wschodzie. Gazeta wyborcza [online]. Varšava: Agora, 13/09/2007, roč. 18, č. 214 [cit. 2012-12-14]. ISSN 0860-908x., s. 1. Dostupné z: http://www.archiwum.wyborcza.pl/Archiwum/1,0,4954896,20070913BI-DLO,Karta_Polaka_wolnosc_rodakow_na_Wschodzie,.html

KRZEM. Gazeta wyborcza: Na Wschód dwoma torami. Varšava: Agora, 14/12/1991, roč. 2, č. 760. ISSN 0860-908X.s. 2

LAI. Gazeta wyborcza: Rosja uznała Ukrainę. Varšava: Agora, 08/12/1991, roč. 2, č. 755. ISSN 0860-908X., s. 1.

ŁOMANOWSKI, Andrzej. Gazeta wyborcza: Jelcyn uspokaja Amerykanów. Varšava: Agora, 17/12/1991, roč. 2, č. 762. ISSN 0860-908X.s. 1

ŁOWIECKI, Maciej. Gazeta wyborcza: Spotkanie kandydatów warszawskich. Varšava: Agora, 19/05/1989, roč. 0, č. 10. ISSN 0860-908X., s. 4

MC. Gazeta wyborcza: Więcej wyznań - więcej wolnych dni. Varšava: Agora, 21/12/1991, roč. 2, č. 766. ISSN 0860-908X., s.7

MICHNIK, Adam. Michnik do Kiszczaka. Gazeta Wyborcza [online]. 2011, 2009-10-13, s. 1 [cit. 2012-09-13]. Dostupné z: http://wyborcza.pl/1,93056,7140009,Michnik_do_Kiszczaka.html?startsz=x&as=2#ixzz25tnKcZnL

MILEWICZ, Ewa a Jan ROGALA. Gazeta wyborcza: KOŚCIÓŁ I PAŃSTWO. Varšava: Agora, 17/05/1989, roč. 0, č. 8. ISSN 0860-908X.,s. 3

MILEWICZ, Ewa a Jan ROGALA. Gazeta wyborcza: KOŚCIÓŁ I PAŃSTWO. Varšava: Agora, 17/05/1989, roč. 0, č. 8. ISSN 0860-908X.,s. 3

MILEWICZ, Ewa. Gazeta wyborcza: Ochrona dziecka poczętego. Varšava: Agora, 12/05/1989, roč. 0, č. 5. ISSN 0860-908X., s. 2

MIZERSKI, Sławomir. Gazeta wyborcza: Ustawa jest już w Sejmie. Varšava: Agora, 17/05/1989, roč. 0, č. 8. ISSN 0860-908X., s. 1

MM, PAP. Rodacy ze Wschodu do posłów: pamiętajcie o Karcie Polaka. Gazeta wyborcza [online]. Varšava: Agora, 25/08/2007, roč. 18, č. 198 [cit. 2012-12-14]. ISSN 0860-908x., s. 6 Dostupné z: http://www.archiwum.wyborcza.pl/Archiwum/1,0,4929954,20070825RP-DGW,Rodacy_ze_Wschodu_do_poslow_pamietajcie_o_Karcie_Polaka,.html

OCR a MW. Gazeta wyborcza: Niezgodne z ustaleniami. Varšava: Agora, 11/05/1989, roč. 0, č. 4. ISSN 0860-908X., s. 1

OCR. Gazeta wyborcza: 261 x 3000 PODPISÓW Zebrano o wiele więcej. Varšava: Agora, 09/05/1989, roč. 0, č. 2. ISSN 0860-908X. s., 1

OCR. Gazeta wyborcza: HYDE PARK, HYDE PARK Monarchiści. Varšava: Agora, 15/05/1989, roč. 0, č. 6. ISSN 0860-908X., s. 6

OCR. Gazeta wyborcza: Kardynał Lustiger przerwał podróż po ZSRR. Varšava: Agora, 09/05/1989, roč. 0, č. 2. ISSN 0860-908X. s. 7

OCR. Gazeta wyborcza: Kardynał Lustiger przerwał podróż po ZSRR. Varšava: Agora, 09/05/1989, roč. 0, č. 2. ISSN 0860-908X. s. 7

OCR. Gazeta wyborcza: Pod Monte Kassino. Varšava: Agora, 19/05/1989, roč. 0, č. 10. ISSN 0860-908X., s. 1

OCR. Gazeta wyborcza: Prymas jedzie na Ukrainę. Varšava: Agora, 18/05/1989, roč. 0, č. 9. ISSN 0860-908X., s. 7

OCR. Gazeta wyborcza: Akt nadziei. Varšava: Agora, 05/05/1989, roč. 0, č. 0. ISSN 0860-908X., s. 3

OCR. Gazeta wyborcza: Prymas Polski rozmawia z Wałęsą o wyborach. Varšava: Agora, 08/05/1989, roč. 0, č. 1. ISSN 0860-908X., s. 1

OCR. Gazeta wyborcza: Spotkanie z kandydatami. Varšava: Agora, 22/05/1989, roč. 0, č. 11. ISSN 0860-908X., s. 5

OCR. Gazeta wyborcza: Strajk głódowkowy. Varšava: Agora, 19/05/1989, roč. 0, č. 10. ISSN 0860-908X., s. 7

ORSZULIK, Alojzy. Gazeta wyborcza: Poparcie Kościoła. Varšava: Agora, 23/05/1989, roč. 0, č. 12. ISSN 0860-908X., s. 1

PAWLICKI, Jacek. Wschodnie Partnerstwo Tuska., Gazeta Wyborcza. 2008-05-21, J. ISSN 0860-908x., s. 1. ostatnia aktualizacja 2008-05-21 07:29, dostępne z WWW: http://wyborcza.pl/dziennikarze/1,84228,5231270,Wschodnie_Partnerstwo_Tuska.html#ixzz1LsbAHX1i

PSZCZÓLKOWSKA, Dominika. Partnerstwo Wschodnie zaczęło się w Pradze. Gazeta wyborcza [online]. Varšava: Agora, 08/05/2009, roč. 20, č. 107 [cit. 14-12-2012]. ISSN 0860-908x., s. 1. Dostupné z: http://www.archiwum.wyborcza.pl/Archiwum/1,0,7013736,20090508RP-DGW,Partnerstwo_Wschodnie_zaczelo_sie_w_Pradze,zwykly.html

RAYZACHER, Maciej. Gazeta wyborcza: PRZERYWANIE CIAŻY - SPÓR O USTAWĘ. Varšava: Agora, 18/05/1989, roč. 0, č. 9. ISSN 0860-908X., s. 3

RED. Białoruś walczy z Kartą Polaka, Gazeta Wyborcza, [cit. 2011-05-19], ISSN 0860-908x., s. 3. Dostupný z WWW: <http://wyborcza.pl/1,86672,4912415.html>

RED. Białoruski poseł boi się Karty Polaka, Gazeta Wyborcza, [cit. 2011-05-19], ISSN 0860-908x., s. 3. Dostupné z WWW: http://wyborcza.pl/1,76842,7375961,Bialoruski_posel_boi_sie_Karty_Polaka.html

RED. Gazeta wyborcza: Białoruś walczy z Kartą. Varšava: Agora, 08/09/2007, roč. 17, č. 210. ISSN 0860-908X. 2007 KRAJ, s. 8

SMOLEŃSKI, Paweł. Gazeta wyborcza: Wiosna spóźniona. Varšava: Agora, 17/05/1989, roč. 0, č. 8. ISSN 0860-908X., s. 4

SMOLEŃSKI, Paweł. Gazeta wyborcza: Wiosna spóźniona. Varšava: Agora, 17/05/1989, roč. 0, č. 8. ISSN 0860-908X., s. 4

Solidarność. V: Gazeta Wyborcza [online]. 2007 [cit. 2012-12-03]. Dostupné z: <http://wyborcza.pl/alehistoria/0,129849,13091289.html>

STOMMA, Stanisław. Gazeta wyborcza: DLACZEGO JESTEM NA TEJ LIŚCIE?. Varšava: Agora, 23/05/1989, roč. 0, č. 12. ISSN 0860-908X.,s. 4

TASS, AFP, DFA, REUTER, RYB. Gazeta wyborcza: Kogo poprze armia. Varšava: Agora, 12/12/1991, roč. 2, č. 758. ISSN 0860-908X.s. 1.

TASS, LAI. Gazeta wyborcza: Rosyjska prasa o spotkaniu w Mińsku. Varšava: Agora, 11/12/1991, roč. 2, č. 757. ISSN 0860-908X.s. 6

TASS. PAP, REUTER, APP, WJ. Gazeta wyborcza: Gorbaczow: Jelcyn. Varšava: Agora, 10/12/1991, roč. 2, č. 756. ISSN 0860-908X.s. 1

TOMEK, M. Gazeta wyborcza: Nowa Wspólnota na wschodzie. Varšava: Agora, 9/12/1991, roč. 2, č. 755. ISSN 0860-908X., s. 1.

TOMEK, Marcin, Pomarańczowe Partnerstwo Wschodnie. Gazeta Wyborcza 2009-03-23,]. ISSN 0860-908x., s. 1. dostupný z WWW: http://wyborcza.pl/1,75515,6411717,Pomarańczowe_Partnerstwo_Wschodnie.html#ixzz1LsdfKB3r

UNGER, Leopold. Gazeta wyborcza: Znów w Łaźni. Varšava: Agora, 21/12/1991, roč. 2, č. 766. ISSN 0860-908X.s. 15

WOCIECHOWSKI, Marcin. Polska musi bronić Partnerstwa Wschodniego. Gazeta Wyborcza., 2009-02-24,]. ISSN 0860-908x., s. 1. dostupné z WWW: <http://wyborcza.pl/1,86116,6313940.html#ixzz1LsZicSiY>

Sovětskaja Bělorussija

ALEKSEJČUK, A. Sovětskaja Bělorussija: Sojuz mjortv, da zdravstvujet sojuz!. Minsk: Bělaruski dom druku, 12/12/1991, roč. 237, č. 18318. ISSN 1992-3058., s 1-3.

BELTA, J. ALEXEJČYK a V. GOLD. Sovětskaja Bělorussija: Podpisano soglašenije o Sodružestvie nezavisimych gosudarstv. Minsk: Bělaruski dom druku, 10/12/1991, roč. 227, č. 18318. ISSN 1992-3058.,s. 1

BELTA. Sovětskaja Bělarus: Polskije nagrody veteranam. Minsk: Belaruski dom druku, 06/05/1989, roč. 106, č. 17587. ISSN 1992-3058, s. 3

ČAROVSKAJA, Kateřina, Vizy s sjurprizom. Sovětskaja Bělorussija, [cit. 2011-05-19], dostupný z WWW: <http://www.sb.by/post/52787/>, s. 2

ČAROVSKAJA. Kateřina. Sovětskaja Bělarus: Proigrannaja Karta. Minsk: Belaruski dom druku, 11/07/2007, roč. 105, č. 17586. ISSN 1992-3058., s. 1,3

DEMIDOV, Aleksej, DEMIDOV. Sovětskaja Bělorussija: 36 časov, kotoryje potrjasli svět. Minsk: Bělaruski dom druku, 12/12/1991, roč. 237, č. 18318. ISSN 1992-3058., s. 1.

FJODOROV, L. Sovětskaja Bělorussija: Sojuz umier – da zdravstvujet Sodružestvo?. Minsk: Bělaruski dom druku, 11/12/1991, roč. 238, č. 18319. ISSN 1992-3058., s. 2

FRIŠAN, I. Sovětskaja Bělorussija: Budušeje Sojuza. Minsk: Bělaruski dom druku, 10/12/1991, roč. 237, č. 18318. ISSN 1992-3058. s. 3

GATAT, Ch. Sovětskaja Bělarus: Iz Polši o Polše: Torgujut Minsk i Lodž. Minsk: Belaruski dom druku, 07/04/1989, roč. 81, č. 17562. ISSN 1992-3058., s. 3.

GORBAČOV, M. Sovětskaja Bělorussija: Zajavlenie prezidenta SSSR. Minsk: Bělaruski dom druku, 11/12/91, roč. 238, č. 18319. ISSN 1992-3058., s.2.

http://wyborcza.pl/1,76842,6574131,Lukaszenka__Partnerstwo_Wschodnie_nie_odciagnie_nas.html#ixz z1LsdoJlQK

INTERPRESS-APN. Sovětskaja Bělarus: Press-konferencija Valensy. Minsk: Belaruski dom druku, 13/05/1989, roč. 111, č. 17592. ISSN 1992-3058., s. 3.

INTERPRESS-APN. Sovětskaja Bělorussija: Venkovské dítě. Minsk: Belaruski dom druku, 13/05/1989, roč. 111, č. 17592. ISSN 1992-3058.s.3.

KAMENIECKI, Mauricyj. Sovětskaja Bělarus: . Iz Polši o Polše: Vyrabatyvaetsja novyj zakon o vyborax. Minsk: Belaruski dom druku, 07/04/1989, roč. 81, č. 17562. ISSN 1992-3058., s. 3.

KIEBIČ, V., M. MIASNIKOVIČ, M. DĚMČUK, A. ŠACHNOVIČ, S. LING, V. PILJUTO, S. BRIL, V. ZALOMAJ, N. KO. Sovětskaja Bělorussija: Zajavlenie Pravitelstva Belarus.Minsk: Bělaruski dom druku, 19/11/1991, roč. 223, č. 18304. ISSN 1992-3058., s. 1

KIEBIČ. V. BURBULIS. G. FOKIN. V. Sovětskaja Bělorussija: Zajavlenije pravitelstv Belarusi, Ukrajiny i Rossiji. Minsk: Bělaruski dom druku, 10/12/1991, roč. 227, č. 18318. ISSN 1992-3058., s. 1

KRAPIVIN, S. Sovětskaja Bělorussija: O Bělorusii – v Rimě. Minsk: Belaruski dom druku, 22/04/1991, roč. 130, č. 17911. ISSN 1992-3058., s. 6

LAZAR, L. Sovětskaja Bělorussija: Lidery partij o Sodružestvě. Sovětskaja Bělorussiaj. Minsk: Bělaruski dom druku, 17/12/1991, roč. 241, č. 18322. ISSN 1992-3058., s. 1

PAP. Sovětskaja Bělarus: Obzor Planety: Polša: Zabastovka na šachtach. Minsk: Belaruski dom druku, 05/05/1989, roč. 105, č. 17586. ISSN 1992-3058., s. 3

POCZOBUT., Andrzej.,Łukaszenka: Partnerstwo Wschodnie nie odciagnie nas od Rosji. Gazeta Wyborcza., 2008, [cit. 2011-05-19]. Dostupný z WWW:

PUŠISTYJ, Sigizmund. Vidno pana po chaljavam. [cit. 2011-05-19], dostupný z WWW: <http://www.sb.by/post/64042/>

RED. „Vostočnoje partnjorstvo“ dla Bělarusi ně javljajetsja vyborom v polzu zapada za sčjot Rossiji. Sovětskaja Bělorussija. 2008, [cit. 2011-05-19]., Dostupný z WWW: <http://www.sb.by/post/107604/>

RED. Karta nie ložitsja, Sovětskaja Bělorussija, [cit. 2011-05-19], dostupný z WWW: <http://www.sb.by/post/114999/>

RED. Sovětskaja Bělarus: Vokrug Sporta: 70 let popularnosti. Sovětskaja Bělorussija. Minsk: Belaruskij dom druku, 06/05/1989, roč. 106, č. 17587. ISSN 1992-3058., s. 5

RED. Sovětskaja Bělorussija: Polša: Antisovětskije vylazki. Minsk: Belaruskij dom druku, 19/05/1989, roč. 116, č. 17597. ISSN 1992-3058, s. 3

RED. Sovětskaja Bělorussija: Sobytija etoj nedeľi. Minsk: Belaruskij dom druku, 16./05/1989, roč. 113, č. 17594. ISSN 1992-3058., s.3.

RED. Sovětskaja Bělorussija: Vyraženo bespokojstvo. Minsk: Belaruskij dom druku, 21/05/1989, roč. 118, č. 17599. ISSN 1992-3058., s. 3

RED. Sovětskaja Bělorussija: Budem žit' v Sodružestvė?. Minsk: Bělaruskij dom druku, 12/12/1991, roč. 237, č. 18318. ISSN 1992-3058.s. 2

RED. Sovětskaja Bělorussija: Budem žit' v Sodružestvė?. Minsk: Bělaruskij dom druku, 12/12/1991, roč. 237, č. 18318. ISSN 1992-3058.s. 2

RED, Učastije Bělarusi v obščeevropskich processach ne dolžno perečerknut' vygody ot integraciji so stranami SNG –A. Lukašenko. Sovětskaja Bělorussija., 2008, [cit. 2011-05-19]., Dostupný z WWW: <http://www.sb.by/post/91886/>

RIA-NOVOSTI. ES: "Vostočnoje partnǎorstvo" ne napravleno protiv Moskvy. Sovětskaja Bělorussija [online]. [cit. 2012-12-08]. Dostupné z: <http://www.sb.by/post/84538/>

ROMANOVA, Nina. Vostočnoje partnǎorstvo ES: perspektiva dla Bělarusi. Sovětskaja Bělorussija [online]. [cit. 2012-12-08]. Dostupné z: <http://www.sb.by/post/84868/>

S. ŠUŠKIEVIČ, B. JELCIN, L. KRAVČUK. Sovětskaja Bělorussija: Zajavlenie glav gosudarstv Belarusi, Ukrajiny i Rossiji. Minsk: Bělaruskij dom druku, 10/12/1991, roč. 227, č. 18318. ISSN 1992-3058., s. 1

SEMJOCHINA, A. Sovětskaja Bělorussija: Russkaja Praga. Minsk: Belaruskij dom druku, 22/04/1991, roč. 130, č. 17911. ISSN 1992-3058. s. 6

Sovětskaja Bělorussija [online]. 2010 [cit. 2010-04-15]. Sb.by. Dostupné z WWW: <<http://sb.by/>>.

SWENDER, Janusz. Sovětskaja Bělarus: Iz Polši o Polše: V sotrudnichestve s sovětskim partnǎorom. Minsk: Belaruskij dom druku, 07/04/1989, roč. 81, č. 17562. ISSN 1992-3058., s.3.

TASS, IAN, RIA. Sovětskaja Bělorussija: Reakcija v mire na sobytija v Minske. Minsk: Bělaruskij dom druku, 11/12/1991, roč. 238, č. 18319. ISSN 1992-3058., s. 3

ZELDIN, A. Sovětskaja Bělorussija: Do Varšavy - z Varšavy: Regularnoje avtobusnoje soobščenije Minsk-Varšava. Minsk: Belaruskij dom druku, 18/04/1989, roč. 90, č. 17571. ISSN 1992-3058., s. 3.

ZGET, Wincent. Sovětskaja Bělarus: Iz Polši o Polše: Chorošije perspektivy. Minsk: Belaruskij dom druku, 07/04/1989, roč. 81, č. 17562. ISSN 1992-3058., s. 3.

c. internetové zdroje

AGORA.PL [online]. 2010 [cit. 2010-04-15]. AGORA SA. Dostupné z WWW: <http://www.agora.pl/agora_eng/11,66706,2816885.html>

Bělorusko. Konstitucija Bělorusskoj sovětskoj socialističeskoj respubliki. In: Osnovnooj zakon. Minsk, 1978. Dostupné z: <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=2081>

Bělorusko. O narodnoj diskussiji na važnyje voprosy gosudarstvennoj žizni BSSR. In: sb. 1988. Dostupné z: <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3801&p0=1>

BUDNIK, Marija. Pavel Jakubovič stal senatorom. Narodnaja Volja [online]. 3. 12. 2011, č. 2011 [cit. 2012-09-23]. Dostupné z: <http://www.nv-online.info/by/140/news/25766>

CZARNECKI. Wielka zmiana w polskich mediach.... Blog.pl [online]. 2010, č. 1 [cit. 2012-12-14]. Dostupné z: <http://ryszardczarnecki.blog.onet.pl/2010/10/24/wielka-zmiana-w-polskich-mediach/>

Deephistory: Narodnoje chozjajstvo Belarusi v seredině 80-ch - načale 90-ch g. [online]. s. 1 [cit. 2012-09-12]. Dostupné z: <http://www.deephistory.ru/dhs-328-1.html>

Efimova, N. 1998. „Belarus“ In News of the world: World Cultures Look at Television News. <http://books.google.com/books?id=J7zkqHA5VA4C&pg=PA21&dq=media+belarus&hl=cs&sig=Xk6hSpjMUTHCdVDPfHexFF59C4#PPA21,M1>

Enciklopedičeskij slovar': Istorija Otěčestva s drevnějšich vremjon do našich dněj [online]. Moskva: Bolšaja Rossijskaja enciklopědija, 1999 [cit. 2010-12-01]. Dostupné z WWW: <<http://slovari.yandex.ru/Перестройка/История%20Отечества/“перестройка”/>>. ISBN 5-85270-287-0.

GORBAČOV, Michail. Istorija Sovětskogo Sojuza. Perestrojka. Glasnosť [online]. Moskva: Vagrius, 2000 [cit. 2011-05-18]. Bělovežskije soglašenija i ich ocenka, s. Dostupné z WWW: <<http://www.bibliotekar.ru/mihail-gorbachev/82.htm>>

Hlaváček, Petr – Holzer, Jan. 2005. „Lukašenkovo Bělorusko: Případová studie nedemokratického režimu.“ In Central European Political Studies Review. <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=249>

CHAJMIN, Sergej. Istorija Polši: Voznikovenije Solidarnosti. [online]. s. 1 [cit. 2012-08-27]. Dostupné z: <http://virtualeuropa.narod.ru/poland/history6.htm>

JIVODEROV, Vadim. Polskije sobytija načala 80ch godov: Istorija. [online]. s. 1 [cit. 2012-08-26]. Dostupné z: <http://supol.narod.ru/archive/2003/1/SU0213.HTM>

Juridičeskaja konsul'tacija [online]. 2010 [cit. 2010-04-15]. Dostupné z WWW: http://spravka-jurist.com/base/part-wd/tx_qswtke.htm

Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, ze dne 22 lipca 1952 r. w wersji jednolitej z dnia 16 lutego 1976 r.

MALACHOV, V.; FILATOV, V. Sovremennaja zapadnaja filosofija: slovar' [online]. 1998 [cit. 2011-09-07]. Nacional'naja filosofskaja enciklopědija. Dostupné z WWW: <http://www.termo.ru/dictionary/189/word/%CE%CD%D2%CE%CB%CE%C3%C8%DF>.

Ministerstvo zahraničnich věcí ČR., [cit. 2011-05-19], Dostupný z WWW: http://www.mzv.cz/vychodni_partnerstvi

Narodnaja Volja: Bielyje piatna. Minsk, 1994. Dostupné z: <http://www.nv-online.info/>

Polsko. Ustawa o Karcie Polaka. In: 2007. Dostupné z: <http://www.poland.gov.pl/files/banery/KPProsj.pdf>

Sravnitělnyj metod. Sociologičeskij slovar. 2010-2012. MirSlovarei.com: Mir slovarej - kolekcija slova-rej i enciklopedij. Dostupné z: http://mirslovarei.com/content_soc/sravnitelnyj-metod-14087.html

TITELBAUM, Dżasek. Polša 80ch — sociálno-ekonomičeskij portret: Centralnaja Evropa. [online]. s. 1 [cit. 2012-08-26]. Dostupné z: <http://www.1917.com/History/After-II/1006198974.html>

UN. Meždunarodnyj pakt o graždanskich i političeskich pravach. In: Rezoluce 2200 A (XXI). 16. 12. 1966. Dostupné z: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pactpol.shtml

Who is who in Belarus: Jakubovič Pavał Izotavič. [online]. 2007, 2007-2009, s. 1 [cit. 2012-09-22]. Dostupné z: <http://who.bdg.by/obj.php?kod=177>

ZAKARIA, Fareed. The Rise of Illiberal Democracy. Foreign Affairs. 1997, 11, s. 22-43. Dostupný také z WWW: <<http://www.fringier.org/wp-content/writings/fareed.pdf>>.

Związek Kontroli Dystrybucji Prasy [online]. 2011 [cit. 2011-05-17]. Dostupné z WWW: <javascript:downloadFile('publicPackage.xls?P=416&ln=pl');>.